หนังสืออนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ

คุณแม่เลียบ โพธิทัต

ณ เมรุวัดโสมนัสวิหาร
วันเสาร์ ที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๑๓

หนังสืออนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ

คุณแม่เลียบ โพธิทัต

ณ เมรุวัดโสมนัสวิหาร

วันเสาร์ที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๑๓

คุณแม่เลียบ โพธิทัต

ชาตะ ๒๐ กรกฎาคม ๒๔๒๕

มรณะ ๙ กรกฎาคม ๒๕๑๓

ถ่ายเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒ อายุได้ ๗๘ ปี

คำนำ

ในงานฌาปนกิจศพ คุณแม่เลียบ โพธิทัต ครั้งนี้ ลูกหลานได้มีจิตศรัทธาร่วมกันจัดพิมพ์หนังสืออนุสรณ์นี้ขึ้น เพื่อเป็นบรรณาการและอุทิศส่วนกุศลสนองพระคุณแด่ คุณแม่เลียบ โพธิทัตผู้ล่วงลับไปแล้ว

เจ้าภาพขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงยิ่ง ในความเมตตากรุณาแด่ท่านผู้อุปการะเรื่องและประทานเรื่องให้ลงพิมพ์ในหนังสืออนุสรณ์ในครั้งนี้ อาทิ องค์ประธานพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ได้ทรงประทาน "ท่านหญิงตอบปัญหา เรื่องเครื่องรางของขลัง" ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัต วัดพระเชตุพนฯ "เรื่องของแม่" ท่านเจ้าคุณพระปัญญานันทมุนี เรื่อง "สัมมาอาชีวะ" ท่านเจ้าคุณพระราชสิทธิมุนี เรื่อง "หลักการเบื้องต้นของวิปัสสนา" เจ้าคุณพระเทพคุณาภรณ์ เรื่อง "อธิษฐานกถา" และบทความสารคดี ๕ นาที ซึ่งอ่านทางสถานีวิทยุกระจายเสียงกรมประชาสัมพันธ์อีกหลายเรื่อง แต่ละเรื่องดังกล่าวแล้ว ล้วนมีคุณค่าเป็นประโยชน์ และเป็นความรู้ แก่ท่านที่ได้อ่านทั่วไป จึงนับเป็นวิทยาทาน เผยแพร่ความรู้สมดังความมุ่งหมายของท่านผู้อุปการะและผู้จัดพิมพ์ หากมีสิ่งใดบกพร่อง เกี่ยวกับการพิมพ์นี้เจ้าภาพกราบอภัยและขอรับผิดชอบทุกประการ

ส่วนบุญกุศลผลแห่งความดี ที่จะเกิดขึ้นจากหนังสือวิทยาทานอนุสรณ์นี้ รวมทั้งบุญกุศลทั้งปวงที่บรรดาญาติมิตรที่เคารพทั้งหลายได้ร่วมกันทำบุญอุทิศให้ ขอจงได้บังเกิดผลดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของคุณแม่เลียบ โพธิทัตได้รับสนองและสู่สุขคติ ในสัมปรายภพทุกประการเทอญ

เจ้าภาพ

๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๑๓

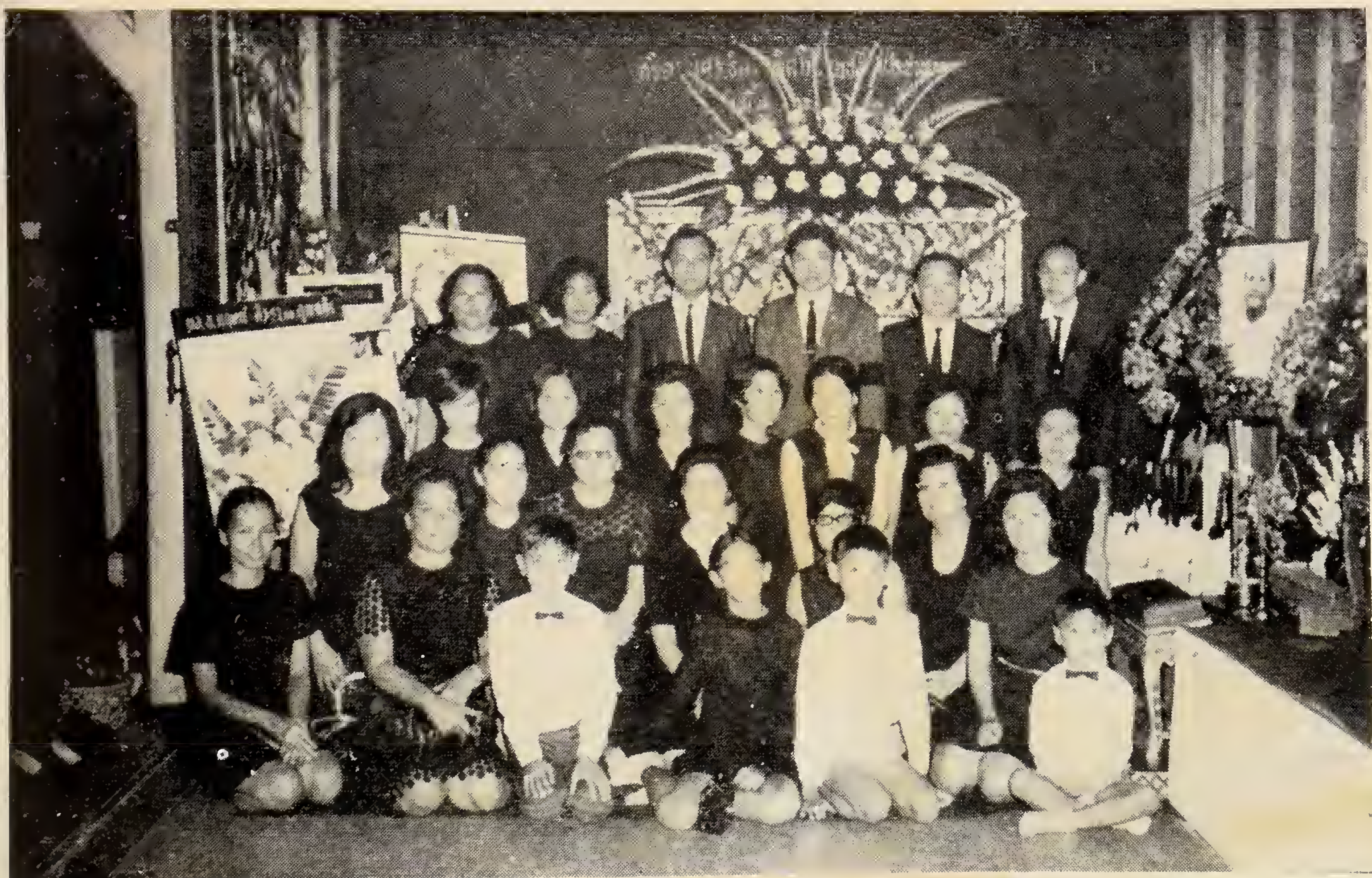

ถ่ายเมื่ออายุ ๒๙ ปี

(พ.ศ. ๒๔๕๔)

ถ่ายเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ อายุได้ ๗๕ ปี

ลูก หลาน เหลน
วันที่ ๑๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๓

ประวัติ

คุณแม่เลียบ โพธิหัต

คุณแม่เลียบ โพธิหัต เกิดวันที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๒๕ ตรงกับวันพุธแรม ๒ ค่ำปีมะเมีย ณ ที่บ้านอำเภอนครไชยศรี จังหวัดนครไชยศรีเดิม (ปัจจุบันเป็นจังหวัดนครปฐม) บิดาชื่อนายคล้าย มารดาชื่อนางทับทิม มีพี่น้องทั้งหมดด้วยกัน ๔ คน น้องสาว ๒ คน คือ ๑. นางผาด พหุชา สามีเป็นข้าราชการกระทรวงต่างประเทศ ๒. นางถนอม ประดิษฐวนิช สามีคือหลวงเชิดวิชาครู (ฉายประดิษฐวนิช) เป็นชาย ๑ คนซึ่งเป็นพี่คนโตและเป็นหญิง ๓ คน แม่เป็นลูกหญิงคนโตที่สุด แต่พี่น้องทุกคนได้ถึงแก่กรรมกันหมดแล้วเป็นเวลากว่าสิบปีมาแล้ว จึงเหลือแต่แม่คนเดียวเท่านั้นที่มีอายุยืนนานที่สุด แม่มีบุตรธิดาที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบันนี้ ๓ คนคือ

๑. นางพร้อม สุทธิพงษ์

๒. แพทย์หญิงกระแส วัชรปาณ

๓. พลตรีนายแพทย์ประณต โพธิหัต

เนื่องจากคุณตาคุณยายมีอาชีพทางทำนาทำไร่ ชีวิตของแม่จึงต้องต่อสู้ตามแบบฉบับของผู้มีอาชีพชาวนาชาวไร่ ด้วยความวิริยะอุตสาหะทำให้แม่เจริญรอยและประกอบอาชีพทำนาจนย่างเข้าสู่ปัจฉิมวัยแห่งชีวิต แต่แม่เป็น

ผู้เห็นการณ์ไกลและมีความคิดทันสมัยอยู่เสมอ แม่จึงพยายามให้ลูกทุกคนได้รับการศึกษาอบรมจากสำนัก และสถานศึกษาอย่างดีที่สุดเท่าที่โอกาสของแม่จะกระทำได้ จนลูกสำเร็จวิชาชีพมีครอบครัวเป็นปึกแผ่นจนขณะนี้ แม่ใช้ไม้เรียวเมื่อลูกกระทำผิดเป็นการอบรมสั่งสอน ลูกจึงเป็นคนดีอยู่ในโอวาทของแม่ตลอดมา แม่พยายามอบรมให้ลูกมีความสันโดษ พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ ให้มีความมัธยัสถ์ รู้จักค่าของเงินที่หามาได้ พยายามรักษาทรัพย์มรดกให้คงอยู่เสมอ ไม่ให้เอารัดเอาเปรียบผู้ใด รู้จักการเสียสละและเป็นตัวของตัวเองให้มากที่สุด ที่สำคัญที่สุดให้เคารพผู้สูงอายุและมีความกตัญญูกตเวทีต่อผู้ที่มีพระคุณต่อตนเอง

โดยปกติแม่เป็นคนรักสงบ ยึดมั่นในพุทธศาสนา ฝักใฝ่ในทางบำเพ็ญกุศลเพื่อสาธารณประโยชน์มิได้ขาด อาทิเช่นร่วมบริจาคทรัพย์สร้างซ่อมแซมพระอุโบสถและศาลา บวชนาค ทอดกฐินหลายแห่ง และใส่บาตรพระเป็นประจำอยู่เสมอ ในบั้นปลายแห่งชีวิตก็ได้บริจาคบำรุงโรงพยาบาลหลายแห่ง เช่น โรงพยาบาลสงฆ์ โรงพยาบาลศิริราช โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าและสถานศึกษาคนตาบอดเป็นต้น

โดยธรรมดาแม่เป็นคนขยันขันแข็ง ชอบทำงานอยู่เสมอ จึงเป็นผู้มีร่างกายแข็งแรงไม่ค่อยเจ็บป่วยง่าย จนเมื่อมีอายุ ๗๒ ปีท่านได้เริ่มรู้สึกมีอาการมึนศีรษะและนอนไม่ค่อยหลับ ได้รับการตรวจร่างกายจึงพบว่ามีความดันโลหิตสูงเนื่องจากเส้นโลหิตแข็งทั่วไป ลูกที่เป็นแพทย์ก็ได้ให้การ

รักษาเรื่อยมา อาการท่านก็ดีขึ้นคงไปไหนมาไหนได้อย่างปกติ จนกระทั่งเมื่ออายุท่านได้ ๗๘ ปี ท่านเกิดมีอาการของโรคหัวใจข้างซ้ายหมดกำลังแทรกซ้อนขึ้นมา มีอาการหอบหายใจไม่ออก เนื่องจากการคั่งของโลหิตในปอดด้วย เมื่อได้รับการรักษาอย่างทันท่วงที อาการต่าง ๆ ก็ดีขึ้น แต่แม่เป็นคนขยันอยู่นิ่งไม่ค่อยได้ จึงต่อมาปรากฏว่าแม่ต้องล้มเจ็บด้วยหัวใจเช่นเดิมอีกครั้งหนึ่งหลังจากนั้นเพียง ๔ เดือน เนื่องจากไปปิดประตูหน้าต่างขณะพายุฝนตกหนักเพราะใช้หลานไม่ทันใจ การไม่สบายครั้งนี้ทำให้แม่เข้าใจดีขึ้นถึงการพักผ่อนรักษาตัวปฏิบัติตามคำแนะนำของลูกอย่างเคร่งครัด จนถึงเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๙ แม่ล้มเจ็บหนักอีกครั้งหนึ่งอาการของไข้สูงชักกระตุกไปทั้งตัวและไม่รู้สึกตัว (COMA) ในครั้งนั้นได้รับความร่วมมือของแพทย์จากโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า มีอาจารย์พลตรี พร พิศกนก และพ.ท. ไพบูรณ์ เตชะไกษยะ ได้กรุณามาร่วมตรวจอาการอย่างละเอียดและลงความเห็นว่าแม่มีความดันโลหิตสูงมาก จนเกิดการซึมของโลหิตทั่ว ๆ ไปในสมอง ทำให้สมองบวม จึงมีอาการชักไข้สูง นับว่าเป็นบุญกุศลของแม่อีกครั้งหนึ่งที่ภายหลังได้รับการรักษาอย่างเต็มที่แม่ก็พ้นรอดมาได้ และก็อยู่มาในสภาพที่ปลอดภัยชั่วระยะหนึ่งนานพอสมควรภายใต้ความดูแลของแพทย์ลูกชายอย่างใกล้ชิด นาน ๆ ครั้งแม่จะมีอาการทางหัวใจกำเริบขึ้นบ้าง แต่ด้วยการทราบก่อนล่วงหน้าและได้รับการรักษาพยาบาลอย่างทันท่วงที อาการก็ดีขึ้นและค่อยหายสบายไปได้

เมื่อประมาณต้นเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๑๓ นี้ แม่มีอาการหัวใจหมดกำลังลงอีก คือหอบเหนื่อยมาก แต่ภายหลังที่ได้รับการรักษาพยาบาลอาการก็ทุเลาขึ้น แต่แล้วในวันที่ ๑๓ เมษายน เดือนเดียวกันนี้ซึ่งเป็นวันสงกรานต์พอดี เกิดมีอาการไตอักเสบอย่างรุนแรงแทรกซ้อนขึ้น โดยมีไข้สูงหนาวสั่น ความดันโลหิตสูงตามขึ้นไปอีกพร้อมกับอาการเหนื่อยของหัวใจร่วมด้วย อย่างไรก็ดีเมื่อได้รับการรักษาอย่างเต็มความสามารถของลูกอาการทางไตดีขึ้น แต่อาการเพลียยังคงอยู่ ได้ทำการตรวจโลหิตอีกก็ปรากฏว่าโลหิตจางน้อยไป จึงได้ทำการถ่ายโลหิตให้ อาการเพลียก็ค่อยดีขึ้น ถึงกระนั้นความดันโลหิตสูงยังคงสูงอยู่มาก แม้อาการโดยทั่วไปของแม่ก็พลอยทุเลาขึ้น จนกลางเดือนพฤษภาคมแม่ก็มีไข้อีกและปัสสาวะบ่อยมากแทบทุกครึ่งชั่วโมงแสดงถึงการอักเสบของกระเพาะปัสสาวะเข้ามาแทรกซ้อนอีก อาการดังกล่าวแม้ว่าจะดีขึ้นเมื่อได้รับการถ่ายโลหิตให้อาการเพลียดีขึ้น ในระยะต่อมาอาการเพลียและเหนื่อยก็ไม่หายไปทีเดียว ๆ ที่ให้การรักษาอย่างเต็มที่รวมทั้งการให้อ๊อกซิเย่นด้วย ในระหว่างนี้แม่คงมีอาการทรงและทรุดเรื่อยมาอาการทางสมองเริ่มเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย บางครั้งจะมีอาการซึมมากนอนหลับเรื่อยไม่รู้อะไรทั้งสิ้น ต้องให้อาหารทางเส้นโลหิต ซึ่งก็เป็นไปด้วยความลำบากยิ่ง เพราะเส้นโลหิตแข็งไปหมด แต่บางทีก็แจ่มใสขึ้นพอรับประทานอาหารได้ ซึ่งเป็นบุญของแม่อย่างหนึ่ง เวลาแม่ดีขึ้นเมื่อใดแม้เพียงเล็กน้อยแม่ต้องทานอาหารได้เสมอ จึงทำให้ร่างกายของแม่พอมีกำลังต่อสู้ได้เรื่อยมา

ในเดือนมิถุนายน อาการทางหัวใจของแม่กำเริบขึ้นอีก ทั้ง ๆ ที่มียาหัวใจควบคุมอยู่ แสดงถึงภาวะทางหัวใจของแม่ทั้งสองข้างเสื่อมโทรมลงเรื่อย ๆ ประกอบด้วยทางไตและทางสมองก็คงผสมแทรกซ้อนอยู่ตลอดเวลา อาการของแม่ทุเลาขึ้นเพียง ๓ – ๔ วันก็กลับทรุดลงไปอีก จนประมาณกลางเดือนมิถุยายน หัวใจของแม่เริ่มปรากฏการเต้นไม่สม่ำเสมอขึ้น แม้ว่าได้รับการรักษาก็ไม่ดีขึ้นเท่าที่ควร อาจารย์พลตรีนายแพทย์พร พิศกนก ได้กรุณาสละเวลามาช่วยดูแลแนะนำการรักษาให้ แต่อาการทางหัวใจก็เป็นเพียงทุเลาขึ้นบ้างในที่สุด

ในที่สุด กลางคืนวันที่ ๘ กรกฎาคม แม่มีอาการทรุดหนักลง หายใจหอบและอาเจียร แม้ว่าจะได้รับการรักษาอย่างสุดความสามารถอย่างไร อาการก็ไม่ดีขึ้นเลน จนกระทั่งเวลา ๑๔.๓๐ น. ของวันพฤหัสที่ ๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ แม่ก็จากไปด้วยอาการสงบ ท่ามกลางการห้อมล้อมและเห็นใจของลูกหลาย คำนวณอายุได้ ๘๘ ปีพอดี

แม่และพยาธิสภาพของแม่

ในที่สุดลูกก็ไม่สามารถจะเหนี่ยวรั้งความมีชีวิตของแม่ไว้ได้ ทั้งๆที่ทราบดีว่าวันหนึ่งแม่ก็ต้องจากลูกไปตามกฎธรรมดาของสังขาร ต้องมีการเปลี่ยนแปลงเหี่ยวแห้งร่วงโรยไปตามกาลเวลา ไม่มีใครจะฝืนกฎธรรมชาตินี้ไปได้ อันที่จริงนับเป็นเวลานานถึง ๑๐ ปี ที่แม่ได้ต่อสู้กับพยาธิที่คุกคามอย่างหนักมาก ลูกจำได้ว่าครั้งแรกที่ลูกต้องตกใจมาก เมื่อเดือนกรกฎาคม ๒๕๐๓ หลังจากลูกกลับจากต่างประเทศได้เพียง ๓ เดือนเท่านั้น แม่ไม่สบายอย่างกระทันหัน ด้วยอาการหอบมากหายใจไม่ออกกระวนกระวาย ยังจำเสียงที่แม่ร้องเรียกให้ลูกช่วยได้ดี ลูกต้องรีบฉีดยาให้ด้วยอาการร้อนรนมือไม้สั่น ทั้งนี้เนื่องจากแม่มีหัวใจข้างซ้ายหมดกำลังลงอย่างทันที (Acute Left Heart Failure) ผสมด้วยการบวมคั่งของปอด (Pulmonary Rdema) อันเป็นผลมาจากแม่เป็นเส้นโลหิตแข็งและความดันโลหิตสูงมานาน ก่อนหน้านี้อยู่หลายปี เดชะด้วยบุญกุศลของแม่ที่สร้างสมมา หลังจากให้การรักษาแล้ว อาการของแม่ค่อยดีขึ้นและสบายมากขึ้นตามลำดับ เป็นที่ทราบกันดีเสมอสำหรับแพทย์ที่สนใจทางนี้ว่า ผู้ที่ป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูงนานๆ จะเนื่องจากสาเหตุใดก็ตาม มักจะต้องแทรกซ้อนด้วยอาการของโรคหัวใจข้างซ้ายหมดกำลังลงได้ เนื่องจากหัวใจข้างซ้ายต้องตรากตรำทำงานอย่างมากจนหมดกำลัง

ลง อาการสำคัญในระยะแรก ๆ ของหัวใจข้างซ้ายหมดกำลังนี้ จะเริ่มด้วยการหายใจไม่สะดวก ซึ่งมักจะเป็นในเวลากลางคืน บางครั้งอาจจะต้องถึงกับลุกขึ้นนั่ง ทั้งนี้เนื่องจากโลหิตคั่งในปอดมาก ไหลกลับคืนสู่หัวใจข้างซ้ายไม่ได้หมด อันเป็นผลจากการบกพร่องในการทำงานของหัวใจข้างซ้ายนั่นเอง อาการดังกล่าวนี้ถ้าเป็นไม่มากผู้ป่วยก็จะพอทนไปได้ เมื่อเป็นอยู่นาน ๆ เข้าหัวใจจะอ่อนหมดกำลังลงทันที อาการดังกล่าวก็กำเริบรุนแรงขึ้น หากไม่ได้รับการรักษาอย่างทันท่วงทีจะเป็นอันตรายถึงชีวิตได้

อาการแทรกซ้อนอีกอย่างก็คือ การผิดปกติของสมอง ทั้งนี้เนื่องจากการไหลเวียนของโลหิตเข้าสู่สมองไม่เป็นไปอย่างปกติ เพราะการแข็งของเส้นโลหิตเป็นพื้นฐานนั่นเอง ในลักษณะเช่นนี้ความผิดปกติทางพยาธิสภาพจะแสดงออกมาได้ใน ๓ ลักษณะด้วยกันคือ การขาดอ๊อกซิเย่น (Cerebral Anoxia) การแตกของเส้นโลหิต (Cerebral Hemorrhage) และการมีสมองบวมเกิดขึ้น (Cerebral Edema) เหล่านี้ทำให้สมองเสื่อมโทรมลงตามลำดับ ผู้ป่วยมักจะมีอาการแสดงออกได้หลายอย่างตามพยาธิสภาพ และความเสื่อมโทรมของสมอง เช่น การหลงลืม พูดเลอะเลือน นอนไม่หลับ ไข้สูง ซึม กระตุกตามมือเท้า ถ้าเป็นมากก็อาจชักหรือเป็นอัมพาต (Paralysis) หรือหมดสติ (Coma) ไป

อาการแทรกซ้อนที่สำคัญที่สุดอีกอย่างหนึ่งก็คือ อาการทางระบบขับถ่าย โดยเฉพาะไตเสื่อมสมรรถภาพลง (Nephropathy) โรคความดันโลหิตสูงจะมีโลหิตไปสู่ไตน้อยกว่าปกติ ทำให้ไตขาดอ๊อกซิเย่นจึงเสื่อมโทรม

ลงทีละน้อย ๆ นอกจากนี้อาจเกิดการอักเสบได้ง่ายขึ้น เพราะผู้สูงอายุป่วยมักจะมีเชื้อโรคแทรกซ้อนขึ้น ในเมื่อมีอาการทางระบบอื่นเกิดขึ้นแล้วเสมอ ผู้ป่วยมักจะมีการถ่ายปัสสาวะบ่อยหรือน้อยลงตามลำดับ หากกลไกในการขับถ่ายเสื่อมลงเรื่อยจนไม่ถ่ายปัสสาวะ ในที่สุดอาจมีการคั่งของ ๆ เสียในโลหิตมากขึ้นจนเป็นพิษแก่ร่างกาย (Uremia) ทำให้เพลีย ซึม ไม่อยากพูดและอาจหมดสติไป (Coma) และเป็นอันตรายถึงแก่ชีวิต เนื่องจากไตไม่ทำงาน ซึ่งมักจะคอยแทรกซ้อนในระยะสุดท้ายของโรคเสมอ

การเปลี่ยนแปลงพยาธิสภาพดังกล่าวแล้วนี้ ได้เกิดและมีขึ้นในร่างกายของแม่แทบจะครบถ้วนตามระยะของมันทีเดียว ทั้ง ๆ ที่ทุกครั้งแม่ก็ได้รับการรักษาอย่างเต็มที่ตลอดมา นอกจากลูกจะได้ดำเนินการรักษาแม่ด้วยตนเองแล้ว ลูกยังได้รับความกรุณาจากอาจารย์ พลตรี พร พิศกนก ซึ่งเป็นแพทย์เชี่ยวชาญทางหัวใจโดยเฉพาะมาช่วยตรวจและให้คำแนะนำร่วมด้วยทุกครั้งที่ลูกได้เชิญมาตลอดระยะเวลา ๑๐ ปีเศษที่ผ่านมานี้ พอที่จะกล่าวได้ว่าอาการหัวใจหมดกำลังนั้นเป็นถึง ๔ ครั้ง แทรกซ้อนด้วยการคั่งบวมของปอด ๒ ครั้ง อาการทางโลหิตซึมในสมองร่วมกับสมองบวมถึง ๓ ครั้ง และอาการทางไตก็ผสมด้วย ๒ ครั้งรวมทั้งในระยะสุดท้าย อย่างไรก็ดี แม่ของลูกก็ได้ต่อสู้กับความรุนแรงกำเริบของพยาธิมาด้วยดีตลอด จนกระทั่งใน ๔ เดือนหลังก่อนถึงวาระสุดท้ายนี้ ร่างกายของแม่ทรุดโทรมมาก โรคของแม่ไม่ได้ให้โอกาสแม่ที่จะต่อสู้ได้เลย กล่าวคือ ระยะเวลาที่จะช่วยให้

อาการทุเลาขึ้นช่างสั้นเหลือเกิน เป็นการแสดงว่าหัวใจและร่างกายของแม่ได้อ่อนกำลังลงตามลำดับ พร้อมกับวัยที่ชรามากขึ้นจนต้องพ่ายแพ้ต่อกฎแห่งธรรมชาติไปในที่สุด ทำให้ลูกอดจะเสียดายอาลัยรักแม่ของลูกที่ต้องจากไปไม่ได้ เพราะแม่ไม่ใช่แต่จะเป็นแม่ที่ดีที่ประเสริฐของลูกเท่านั้น แม่ยังยอมเป็นคนไข้ที่ดีที่ควรแก่การยกย่องของลูกอีกด้วย โดยที่แม่มีความอดทน มีเหตุผล ยอมปฏิบัติตนตามคำแนะนำของลูกอย่างเสมอต้นเสมอปลายด้วยดีตลอดเวลา ถึงกระนั้นก็มีหลายครั้งที่แม่เกิดความรำคาญ จะบ่นว่าอยู่ไปทำไมก็ไม่รู้ ทำอะไรก็ไม่ได้ แกจะช่วยแม่เอาไว้ทำไม เป็นภาระของแกเปล่า ๆ แต่ด้วยเหตุผลที่ลูกหลานต้องการ อย่างน้อยแม่ก็เป็นที่เคารพบูชาเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของลูกหลาน เหลน บางครั้งยามสบายดียังเป็นหัวคิดที่ปรึกษาให้คติ สั่งสอนในทางที่ถูกที่ควรอยู่เสมอได้ เพราะแม่เองไม่ได้พิการถึงกับลุกนั่งไม่ได้เสียเลย แต่นี่แม่ยังนั่งได้เมื่อประคองให้นั่ง ยังพูดได้เมื่อมีสติความจำยังดีเสมอ และก็ทานอาหารได้อย่างมากด้วย แล้วทำไมเล่าแม่จะอยู่เพื่อเป็นหลักชัยของลูกหลานไม่ได้ ลูกยังจำได้แม่คอยได้เป็นห่วงเตือนลูกเสมอ ถึงภาระที่ลูกต้องรับผิดชอบทางราชการ บางครั้งลูกมีปัญหาจากที่ทำงานมา แม่ก็คอยให้สติสอนให้อดทน แม่เคยเตือนว่าการทำงานย่อมต้องมีข้อยุ่งยากเสมอไม่มากก็น้อย แต่ก็ต้องพยายามต่อสู้ค่อยคิดค่อยทำไป ขอให้รู้จักสำนึกและซื่อตรงในหน้าที่ของเราอยู่เสมอ ทำงานตามหน้าที่ด้วยดีที่สุดและเต็มฝีมือก็แล้วกัน เหล่านี้ ผลแห่งความสำเร็จมันจะตามมาเอง

ในระยะที่แม่ทราบว่าลูกต้องมีส่วนพัวพันกับการรับผิดชอบ รักษาผู้ใหญ่ผู้บังคับบัญชาชั้นสูงในวงราชการหลายท่าน แม่ยังคอยเป็นห่วงและตักเตือนเสมอว่าการรักษาผู้ใหญ่นั้น ลูกต้องใช้ความระมัดระวังความละเอียดและรอบคอบให้มาก ๆ อย่าประมาท ตัดสินใจให้ดี ความผิดพลาดจะได้ไม่เกิดขึ้น เป็นหมอควรมีใจหนักแน่นต้องรักษาด้วยเหตุผลตามหลักวิชาที่ได้ศึกษามา แม้ว่าบางครั้งอาจจะต้องไปฝืนความสุขของผู้ใหญ่เข้าก็ตาม ขอให้คิดถึงความปลอดภัยเป็นสำคัญ แล้วผู้ใหญ่ท่านจะเห็นถึงเจตนาดีของเรา ทำตามหน้าที่ความรู้ด้วยเหตุผล ไม่ใช่เอาใจและตามใจจนขัดต่อการรักษาไปด้วยเหตุนี้แหละลูกจึงมักถูกผู้ใหญ่บางท่านล้อเลียนลูกว่า หมอมีข้อห้ามเสียเรื่อย น่าจะผ่อนสั้นผ่อนยาวกันบ้าง ความจริงลูกขอร้องเฉพาะที่จะเกิดเป็นอันตรายเท่านั้น เหตุผลเพราะการยินยอมให้กระทำในสิ่งที่ขัดกับความปลอดภัยของคนไข้แล้ว หากเป็นอันตรายขึ้นใครเล่าจะรับผิด ไม่ใช่แพทย์ดอกหรือ บางครั้งแพทย์ได้แนะนำแล้ว แต่ผู้ป่วยดื้อไม่เชื่อฟังฝืนทำไปจนเกิดอันตรายขึ้น แพทย์ก็ยังถูกกล่าวหาว่าไม่ดูแลคนไข้ให้ดีเลย

ตัวอย่างในเรื่องนี้เคยเกิดขึ้นกับลูกเองมาแล้ว ยังจำได้เสมอไม่ลืมเลย ลูกเคยรักษานายทหารผู้ใหญ่ท่านหนึ่ง ซึ่งป่วยในโรงพยาบาลด้วยโรคแผลใหญ่ลึกในลำไส้เล็กส่วนต้น (Postbulbar Ulcer) ท่านมีอาการปวดท้องมากอย่างรุนแรง พร้อมทั้งจุกแน่นคลื่นไส้และอาเจียร ต้องให้งดอาหารชั่วระยะหนึ่ง โดยให้อาหารทางเส้นโลหิตแทนและห้ามการกระเทือน ต้องนอนพัก

นิ่ง ๆ เพราะอาจทำให้โลหิตออกจากแผลหรือลำไส้ทะลุได้ โดยง่าย ๓ วันต่อมาอาการปวดท้องของท่านก็ดีขึ้น จึงอนุญาตให้รับประทานอาหารเหลวเป็นน้ำ ๆ ได้บ้าง ลุกเดินได้บ้าง บังเอิญผู้ป่วยมีภาระกิจส่วนตัวอยู่ที่บริษัทแห่งหนึ่งซึ่งคั่งค้างอยู่ จำเป็นจะต้องเข้าร่วมประชุมเพื่อชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับบัญชีการเงินต่าง ๆ แต่เนื่องจากผู้ป่วยมีอาการเพียงทุเลาขึ้นเล็กน้อยเท่านั้น ลูกจึงขอร้องไม่สามารถอนุญาตให้ท่านไป ได้ ภรรยาและญาติผู้พยาบาลอยู่ก็ได้ช่วยกันอ้อนวอนเพื่อให้เห็นแก่สุขภาพและความปลอดภัยของท่านด้วย แต่ท่านไม่ยินยอม บอกว่ามันจำเป็นมากที่จะขาดการประชุมไม่ได้ ภรรยาและญาติขอร้องให้ท่านเลื่อนการประชุมไปเสียก็ได้ ดูเหมือนว่าท่านจะยินยอม แต่แล้ววันรุ่งขึ้น ขณะที่ภรรยาไม่อยู่ท่านก็แวบไปเข้าประชุมจนได้ ดูช่างเป็นคราวเคราะห์ของท่านเสียจริง ๆ ที่บังเอิญการประชุมวันนั้นเกิดมีการโต้เถียงกันอย่างรุนแรงและเคร่งเครียดที่สุดตลอดเวลาการประชุม อาการปวดท้องจึงกำเริบขึ้น แต่ท่านก็ฝืนทนไปจนที่สุดทนไม่ได้ ต้องขอพักการประชุมเพียงชั่วระยะเวลาหนึ่งในฐานะที่ท่านเป็นประธาน พออาการปวดท้องทุเลา การประชุมก็เริ่มต่อไปอีกจนเสร็จการประชุม ในตอนเย็นท่านกลับมาโรงพยาบาลด้วยอาการกะปรกกะเปลี้ยอ่อนเพลียมาก อาการปวดท้องกลับรุนแรงขึ้นอีก จนแพทย์ต้องงดอาหาร และให้อาหารหยดทางเส้นโลหิตใหม่อีก ในวันรุ่งขึ้นเกิดมีอาเจียรเป็นโลหิตและเป็นลมไป แพทย์ต้องรีบถ่ายโลหิตให้พร้อมกับยาฉีดให้ โลหิตหยุด แต่อาการไม่ดีขึ้น โลหิตยังคงออกอยู่

ในที่สุดต้องทำการผ่าตัด ศัลยแพทย์ได้พยายามเย็บแผลให้ติดกันพร้อมกับเย็บเส้นโลหิตไปด้วย ปรากฎว่าแผลเปื่อยมาก โลหิตหยุดไปชั่วระยะหนึ่งเท่านั้น แล้วต่อมาไม่นานโลหิตก็ออกอีก ต้องผ่าตัดอีกเป็นครั้งที่สอง แต่ความต้านทานของร่างกายไม่ช่วยท่านเสียแล้ว แม้ว่าโลหิตจะเริ่มหยุด ในครั้งนี้หัวใจของท่านก็อ่อนกำลังลงเนื่องจากเสียโลหิตมาก ในที่สุดท่านก็ถึงแก่กรรมท่ามกลางความเศร้าโศกของญาติมิตร ก่อให้เกิดการวิพากย์วิจารณ์ว่าทำไมแพทย์จึงไม่ดูแลคนไข้ให้ดี ปล่อยให้ลอบแอบออกไปจากโรงพยาบาลได้ รู้สึกว่าเป็นกรรมของท่านเอง แต่แพทย์ต้องเป็นผู้รับบาปอีก ทั้งขึ้นทั้งล่อง การเข้มงวดในการรักษาก็เป็นการตึงไป ก็ถูกตำหนิอยู่ แต่เมื่อคนไข้ฝืนคำสั่งแพทย์แอบออกไป แพทย์ก็ถูกตำหนิอีกว่าควบคุมไม่ดีปล่อยให้คนไข้ แอบหลบหนีไปได้ นี่แหละเป็นปัญหาที่ปวดสมองยิ่งกว่าการรักษาเสียอีก แต่แพทย์ก็คิดได้แต่เพียงว่า "แพทย์คือผู้แนะนำการรักษาเท่านั้น หาใช่ผู้คุมไม่"

นี่เป็นเพียงปัญหาหนึ่งในหลาย ๆ เรื่องที่ลูกต้องประสพพบเห็น แต่ด้วยคำสั่งสอนของแม่ ให้มีความอดทนสำนึกในหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ กระทำด้วยดีที่สุดเท่านั้นที่คุ้มครองให้ลูกได้ผ่านมรสุมอุปสรรคต่าง ๆ มาได้นี่ ก็มิใช่เพราะชีวิตแม่ยังอยู่หรอกหรือ

แม่เคยพูดเสมอ เราเกิดมาแต่ตัวเท่านั้นทรัพย์สมบัติเป็นของนอกกายให้ความสุขอบอุ่นสบายใจเมื่อเรามีชีวิตอยู่เท่านั้น ตายไปแล้วก็เอาไปไม่ได้ แม่จึงสอนให้ลูกรู้จักสันโดษ พอใจในสิ่งที่เรามีอยู่ รู้จักการเสียสละเพื่อรักษา

ไว้ซึ่งความสงบ ลูกยังจำได้ ลูกเคยได้รับความสะเทือนใจเกี่ยวกับที่ดินที่อาศัยอยู่ ถูกเพื่อนบ้านใกล้เคียงทำการรังวัดเกินเข้ามาในที่ดินของเราหลายตารางวา ซึ่งมีพยานหลักฐานแสดงอย่างชัดแจ้ง จากแผนผังที่ดินที่ทำขึ้นใหม่ปะลงไปในโฉนดเก่า เพื่อนของลูกอยู่กรมที่ดินก็ยังยืนยันว่า ถ้าฟ้องร้องกันก็ต้องได้รับความยุติธรรมแน่นอน เพราะเวลาที่มีการรังวัดที่เขาได้แจ้งให้ทราบและรังวัดอย่างถูกต้อง แต่เวลามาปักเสาหินเขากลับมาปักลงทีหลังล้ำเกินเข้ามาในที่ดินของเรา โดยไม่ทราบเลยจนเวลาล่วงมาหลายเดือนเขามากั้นรั้ว จึงเห็นว่ารั้วนั้นทะแยงโค้งเข้าที่ดินของเราสุดที่จะทัดทานได้ เพราะเขาว่ากั้นตามแนวเขตเสาหินที่ปัก ลูกรู้สึกไม่พอใจที่ไม่ได้รับความยุติธรรมจากเพื่อนบ้าน แต่พอแม่ทราบเข้าก็ขอร้องให้เลยตามเลยและไม่ให้เอาเรื่อง ซ้ำพูดว่าลูกเอ๋ยทรัพย์สินต่าง ๆ เหล่านี้ไม่สูญหายไปหรอก หากเขาไม่สุจริตเอาของเราไปจริง เขาก็มีสิทธิ์ชั่วชีวิตนี้เท่านั้น ตายแล้วก็เอาไปไม่ได้ และถ้าเป็นของเราจริงชาติหน้าเขาต้องมาใช้เราจนได้ ลูกฟังแล้วก็ต้องนิ่งไม่สามารถจะทำอะไรต่อไปได้ เพราะจะกระเทือนความรู้สึกจิตใจของแม่ จะทำให้โรคที่แม่เป็นอยู่กำเริบได้ ลูกถูกเพื่อนฝูงหลายคนว่าลูกโง่มากที่ยอมนิ่งเสียเปรียบไปเปล่า ๆ แต่ลูกก็ยอมเพื่อความสุขของแม่ การยอมเสียสละครั้งนั้นนอกจากทำจิตใจสงบแล้วการเป็นเพื่อนบ้านก็ยังคงอยู่ ลูกได้มานอนสงบใจพิจารณาอยู่นานจึงมองเห็นและสำนึกได้ว่าแม่พูดถูกแล้ว เพราะไม่ทำตนเป็นคนอยากได้ ช่วยให้เราพ้นจากกิเลสของความโลภไปได้อย่างหนึ่ง ซึ่งอันนี้เป็นผลสะท้อนมาถึงการปฏิบัติหน้าที่ใน

ราชการของลูกด้วย แม่บอกว่าทุกคนที่อยู่ในราชการก็ต้องหวังความก้าวหน้าด้วยกัน แต่ความก้าวหน้าจะต้องเป็นผลที่เกิดตามไปพร้อมกับความสำเร็จจากการเสียสละในการงานที่ตนรับผิดชอบนั้นร่วมด้วย มันเป็นไปไม่ได้ที่ความก้าวหน้าจะเกิดขึ้นโดยที่ไม่มีผลงาน หรือผลงานที่ปราศจากการเสียสละ

ความคิดกว้าง ๆ ที่แม่กรุณาแนะนำให้เท่านั้นทำให้ลูกได้คิดว่า ความอดทนซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงานที่เราได้รับมอบหมาย พยายามปฏิบัติให้ดีที่สุดให้เกิดผลสำเร็จให้ได้แล้ว ความก้าวหน้าเป็นเรื่องที่ตามมาเอง การตั้งความหวังไว้ก่อนอาจเป็นพลังกระตุ้นให้เกิดมานะพยายามขึ้นก็จริง แต่บางทีก็สร้างกิเลสให้เกิดแก่ตนเองอย่างไม่รู้สึกตัว จนอาจเกิดเป็นทุกข์ได้ถ้าเกิดการผิดหวังขึ้น

ความจริงและข้อควรคิดเห็นต่าง ๆ เหล่านี้ ที่ช่วยให้ลูกสบายใจอยู่เสมอ ยึดมั่นให้สำนึกในหน้าที่เรื่อยมา จนลูกได้ก้าวหน้ามาขณะนี้มิใช่เพราะชีวิตแม่ยังอยู่หรอกหรือ ไฉนเล่าลูกจึงจะไม่พยายามอย่างเต็มที่ ๆ จะช่วยให้แม่มีชีวิตอยู่ต่อไปอีก ใคร ๆ หลายคนเชื่อว่าคนเราเมื่อมีอายุมากขึ้นมักจะกลัวต่อความตายที่จะมาถึง แท้ที่จริงแล้วหาเป็นเช่นนั้นไม่ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีจิตใจมั่นคง และกล้าเผชิญต่อความตายที่จะมาถึงเสมอ โดยเหตุที่ว่าผู้สูงอายุมักจะคำนึงถึงความจริงในเรื่องของสังขารได้ดีเสมอ ว่าความตายเป็นสิ่งทุกคนหลีกเลี่ยงไม่ได้อย่างหนึ่ง การได้สดับตรับฟังและรับทราบถึงการสิ้นชีวิตของเพื่อนฝูงในวัยเดียวกันอยู่เรื่อย ๆ ตามกาลเวลาอีกอย่างหนึ่ง ทำให้

จิตใจของผู้มีวัยสูงอายุเพิ่มความเข้มแข็งเรื่อย ๆ จนสามารถยินดีเผชิญต่อการหมดสิ้นแห่งชีวิตได้เสมอ แต่สิ่งที่ผู้สูงอายุเกรงกลัวและมีความกังวลมาก ซึ่งแม่ของลูกก็เช่นเดียวกันพอที่จะกล่าวได้มี ๓ ประการคือ

๑. ความว้าเหว่และเดียวดาย (Loneliness & Isolation) ทุกวันนี้เราต้องยอมรับความจริงว่า คนสูงอายุนั้นเป็นผู้ใหญ่ที่ควรแก่การเคารพนับถือ ลูกหลานเกรงใจไม่ค่อยกล้าเข้าใกล้ บางครั้งก็อาจพูดกันไม่รู้เรื่องหากท่านมีอาการหลง ๆ ลืม ๆ บ้าง หรือลูกหลานมีภาระกิจยุ่งยากจนขนาดขาดความสนใจไป เป็นเหตุให้ตัวท่านเองรู้สึกเสมือนถูกทอดทิ้งอยู่โดดเดียวเดียวดาย ทำให้เกิดความกังวล เฝ้าคิดแต่ความว้าเหว่ไม่สบายใจอยู่เสมอ

๒. การไม่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น (Futility) นี้เป็นความกลัวของคนสูงอายุอย่างมากทีเดียว เพราะเมื่อตนเองชรามากแล้วทำประโยชน์อะไรให้แก่ครอบครัวไม่ได้ ก็เกิดความเสียใจ เกรงใจต่อลูกหลานที่จะต้องมากังวลห่วงใยเป็นการหมดเปลืองเพราะตัวท่าน

๓. การทรมาน (Suffering) ต่อความไม่สบายของร่างกายต่าง ๆ จากพยาธิที่เบียดเบียนอยู่ เช่นความเจ็บป่วย เมื่อยล้า ความอึดอัด การนอนไม่หลับ ตลอดจนการขับถ่ายไม่สะดวก เหล่านี้ทำให้เกิดทรมานทางกายและจิตใจซึ่งคนสูงอายุมักกลัวเสมอ บางทีจะได้ยินท่านพูดเสมอว่าจะตายก็ไม่ตายสักทีจะได้หมดการทรมานสิ้นกังวลต่าง ๆ ไปเสียที

๔. ความไม่ราบรื่นภายในครอบครัว (Family Problems) ย่อมเป็นสิ่งธรรมดาสำหรับผู้สูงอายุ อดที่จะกังวลห่วงใยในความเป็นอยู่ของลูกหลานไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้ฟังถึงการไม่ลงรอยร่วมมือระหว่างลูกหลานหรือการขาดสามัคคีซึ่งกันและกัน ผู้ใหญ่จะกลัวและกังวลไป ตลอดจนปัญหาทางทรัพย์สินมรดก ก็จะทำให้จิตใจไม่สบายเป็นการซ้ำเติมโรคที่เป็นอยู่อย่างยิ่ง

ความกลัวและความกังวลต่าง ๆ ดังกล่าวนี้เป็นปัญหาในการรักษาผู้สูงอายุอยู่เสมอ และมักจะเป็นสาเหตุซ้ำเติมให้โรคทรุดลงอย่างเห็นได้ชัดทีเดียว จะเห็นได้ว่าการแก้ไขจึงอยู่ที่ครอบครัวลูกหลานผู้ใกล้ชิดเท่านั้น ที่จะอำนวยความสะดวกความเสียสละ เพื่อให้ท่านผู้สูงอายุเกิดความอบอุ่นสบายใจคลายความวิตกกังวลเศร้าหมองอันนำมาซึ่งความมีชีวิตยั่งยืนต่อไปได้ นอกเหนือจากการดูแลรักษาของแพทย์โดยเฉพาะ ฉะนั้นสิ่งที่สำคัญควรพิจารณาคือ

๑) ความอบอุ่นเอาใจจากลูกหลานและผู้ใกล้ชิด อย่างน้อยท่านที่เป็นลูกหลานผลัดกันมาเยี่ยมด้วยความเป็นห่วงใย อาทิตย์ละ ๑-๒ ครั้ง หรือมากกว่านี้ยิ่งดี เป็นการให้กำลังใจว่าท่านไม่ได้อยู่เดียวดาย หรือถูกทอดทิ้งไปเสียทีเดียว วันสำคัญของชีวิตท่าน เช่นวันเกิด วันขึ้นปีใหม่ ลูกหลานควรมาพร้อมหน้าอำนวยพรให้ท่าน เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทีพร้อมไปกับการรักษาทางจิตใจด้วย

๒) การรับฟังความคิดเห็นจากท่านผู้สูงอายุ ด้วยการให้ท่านได้มีโอกาสรับฟังปัญหาต่าง ๆ บ้างพอสมควร เพื่อให้ท่านได้คิดว่าท่านยังมี

ประโยชน์ต่อลูกหลานอยู่ การได้รับฟังความคิดเห็นประสบการณ์ต่าง ๆ จากท่านผู้สูงอายุอาจนำมาซึ่งประโยชน์ต่อตนเองก็ได้

๓) การแสดงความเห็นใจในความไม่สบายของท่าน เช่น รับรู้และเข้าใจในความเจ็บไข้ของท่าน เป็นการให้กำลังใจ ซึ่งอาจกระทำได้ด้วยการปลอบโยน หรือการปรนนิบัติพัดวี บีบนวดแขนขา ปลายมือปลายเท้า เหล่านี้อาจช่วยบรรเทาความทุกข์ทรมานไปได้ชั่วระยะหนึ่ง

๔) เพิ่มพูนความสะดวกสบายสุขกายสุขใจให้ โดยพยายามจัดให้มีคนอยู่เป็นเพื่อน รับใช้ ปรนนิบัติโดยใกล้ชิด หรืออาจจะทำได้ ควรจัดหาพยาบาลที่ไว้วางใจได้มาเฝ้าดูแลพยาบาลอาการของท่านได้ยิ่งดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เกี่ยวกับเมื่อท่านช่วยตัวเองไม่ได้ เพื่อถนอมสุขภาพอนามัยของร่างกายให้ดีขึ้น เป็นการป้องกันโรคแทรกซ้อนได้ด้วย หากมีอะไรผิดปกติก็อาจรีบรายงานแพทย์แก้ไขเสียแต่เนิ่น ๆ

๕) การไม่ให้รับรู้เรื่องกังวลใจต่าง ๆ นับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่ลูกหลานญาติสนิทไม่ควรนำข่าวหรือสิ่งกังวลในใจต่าง ๆ มาเล่าสู่ท่านฟัง โดยเฉพาะเรื่องปัญหาวุ่นวายปวดหัวในครอบครัวลูกหลาน การตายของญาติมิตรสนิทเป็นต้น เมื่อท่านถาม ก็เพียงรายงานให้ทราบไปในทางดีหรือเพื่อให้สบายใจดีกว่า ปัญหาเรื่องทรัพย์มรดกควรปล่อยเป็นเรื่องของท่าน ไม่พยายามแสดงออกซึ่งความคิดเห็นในทำนองอยากได้และไม่ยุติธรรม

การให้ความอนุเคราะห์ต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว เป็นการเพิ่มพูนกำลังใจให้เข้มแข็งนับเป็นการรักษาที่สำคัญที่สุด ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการรักษาทางกายด้วยซ้ำไป เพราะโรคทางกายอาจกำเริบมากขึ้นหรือทรุดโทรมรุนแรงได้ หากกำลังใจเสีย หรือเศร้าหมองจนเกินไป ในทางตรงข้าม หากกำลังใจดีแล้ว โรคทางกายอาจทุเลาขึ้นอย่างรวดเร็ว หรือถ้ามีอาการทรุดหนักอยู่ หากเป็นอะไรไป ดวงจิตของท่านก็คงสงบสุขไปสู่สุคติ โดยแท้

แม่ของลูกได้พยายามปฏิบัติตนต่อสู้อดทนด้วยกำลังกายและจิตใจที่เข้มแข็ง พร้อมด้วยอารมณ์ที่สงบเยือกเย็นตลอดเวลายาวนานถึงสิบปีเศษ เป็นเพราะแรงแห่งกุศลผลบุญของแม่ ที่ได้บำเพ็ญสร้างสมมาอย่างล้นเหลือทีเดียว นับว่าเป็นบทเรียนให้ลูกได้สำนึกถึงค่าแห่งการสำรวมทางใจอย่างสูงในบั้นปลายแห่งชีวิตที่เต็มไปด้วยพยาธิรอบด้าน จนวาระสุดท้ายที่แม่จากลูกไปด้วยอาการอันสงบ หมดห่วงใยในดวงหน้าอย่างคนนอนหลับและพ้นทุกข์จริง ๆ เสมือนเป็นการเตือนให้ลูกได้สำนึกเป็นครั้งสุดท้ายถึงความจริงของชีวิตมนุษย์ว่าที่สุดก็เพียงแค่นี้ ต้องด้วยหลักธรรมของสมเด็จพระบรมศาสดาที่ว่า

> "พยาธิธมฺโมมฺหิ พยาธึ อนตีโต เรามีความเจ็บเป็นธรรมดา
> ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไปได้"
>
> "มรณธมฺโมมฺหิ มรณํ อนตีโต เรามีความตายเป็นธรรมดา
> ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้"

แบบฉบับของแม่ทำให้ลูกภูมิใจที่เกิดมาเป็นลูกของแม่ ได้มีโอกาสสนองคุณรับใช้แม่อย่างเต็มที่มาตลอดเวลาจนถึงที่สุด ขออำนาจกุศลกรรมที่แม่และลูกได้ปฏิบัติร่วมกันมา จงเป็นกุศลพลังส่งให้วิญญาของแม่ไปสู่สุคติในสัมปรายภพเถิด

พลตรี ประณต โพธิหัต

คุณแม่ของลูก

วันที่ ๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ เป็นวันที่ลูกได้สูญเสียคุณแม่ผู้มีพระคุณยิ่งใหญ่ของลูก วันนี้ลูกจะไม่มีวันลืมเลย ทั้ง ๆ ที่ลูกรู้อยู่แล้วว่ามีวันใดวันหนึ่งจะต้องมาถึงวันนี้ วันที่น่าหวาดเกรง ลูกเสียใจจนพูดไม่ออก ความรัก ความว้าเหว่ ความเศร้าโศรกสลดที่บังเกิดมีแก่ลูกนั้นยากที่จะบรรยายได้

ลูก ๆ และหลาน ๆ ที่เป็นแพทย์และไม่ใช่แพทย์ได้ช่วยกันทุกวิถีทาง และยังได้เชิญเพื่อนแพทย์ครูอาจารย์แพทย์อีกหลายท่านมาร่วมมือกันเยียวยารักษาโรคให้คุณแม่ เพื่อที่จะให้คุณแม่มีชีวิตอยู่กับลูก ๆ หลาน ๆ และเหลนได้นานที่สุดที่จะนานได้อย่างสุดความสามารถ แล้วคุณแม่ก็ได้จากลูกหลานเหลนไปด้วยความสงบ เมื่อบ่ายวันพฤหัสบดี ที่ ๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ เวลา ๑๔.๔๕ น. ตรงกับวันขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ ศิริรวมอายุได้ ๘๘ ปี ด้วยแรงดันโลหิตสูงในวัยชรา

ภาพที่คุณแม่นอนสงบนิ่งไม่ไหวติง เหมือนคนนอนหลับอย่างที่ลูกเคยเห็นคุณแม่หลับทุกวัน ๆ ไม่มีผิด หน้าคุณแม่ยิ้มละมัยหลับพริ้มอย่างผู้มีความสุข ไม่ได้เจ็บป่วย ลูกเชื่อมั่นเหลือเกินว่าคุณธรรมกุศลกรรมและความดีทั้งมวลที่คุณแม่ได้ประกอบมาตลอดชีวิตได้ช่วยให้คุณแม่พ้นจากความทุกข์

ทรมานและไปเป็นสุขแล้ว แต่กระนั้นก็มิวายที่ความรู้สึกสำนึกของปุถุชนสามัญอย่างลูกจะอดใจหายอาลัยอาวรณ์มิได้ เพราะแต่นี้ไปลูกจะไม่มีแม่คอยรับรู้ความทุกข์สุขของลูก ไม่มีแม่คอยยินดีในเมื่อลูกมีความสุข ไม่มีแม่ปลอบใจเมื่อลูกมีทุกข์อีกต่อไปแล้ว

คุณแม่ของลูกเป็นแม่ที่ประเสริฐยิ่ง ท่านให้ทุกอย่างแก่ลูก ให้การเลี้ยงดูและให้การอบรมตลอดจนการศึกษาอย่างดี และให้ทรัพย์สิน ท่านได้ทำหน้าที่ของท่านดีพร้อม มีความเข้มแข็งอดทน ขยัน และมีกำลังใจต่อสู้ปฏิบัติหน้าที่ของท่านด้วยความเสียสละและเหนื่อยยากยอมลำบาก เพื่อเลี้ยงลูกปกติท่านเป็นคนมีสุขภาพแข็งแรงไม่ค่อยเจ็บป่วย ท่านมีความสุภาพ เรียบร้อยใจดี มีเมตตากรุณาช่วยเหลือและสงเคราะห์ต่อญาติมิตรเป็นนิจสิน ความโอบอ้อมอารีของคุณแม่นั้นเป็นที่รู้กันดีในหมู่บ้านตำบลรังสิต คลอง ๙ เป็นที่ยกย่องสรรเสริญแม้ในหมู่คนอันธพาล ที่จะไปขโมยเกี่ยวข้าวในนา เมื่อรู้ว่าจะชวนกันไปขโมยข้าวที่นาของท่านพวกเดียวกันก็จะเตือนว่า สำหรับบ้านนี้ไปขอท่านได้เสมออย่าไปรบกวนท่านเลย เป็นต้น คุณแม่ชอบอยู่ในความสงบท่านถือตามหลักพระพุทธภาษิตว่า "ความสุขอื่นใด เสมอความสงบไม่มี" ฉะนั้นท่านอยู่ที่ไหนก็มีแต่ความสุขสงบ ไม่เคยมีเรื่องเดือดร้อนเกี่ยวข้องกับผู้ใด แม้ใครจะไม่สุภาพต่อท่าน ๆ ก็นิ่งไม่แสดงปฏิกิริยาตอบแทนหรือให้ผู้ใดขุ่นหมองเพราะท่านเลย นับตั้งแต่ลูกจำความได้ ไม่เคยเห็นคุณแม่แสดง

อารมณ์โกรธหรือไม่พอใจต่อใครเลย แม้จะกล่าววาจาไม่สุภาพก็ไม่มี ลูกรู้สึกภูมิใจในกุศลนี้ที่ได้รับติดต่อมาด้วย

คุณแม่เป็นคนทันสมัยอย่างหาตัวจับยาก ท่านเป็นผู้เห็นการณ์ไกล ท่านแนะนำการศึกษาให้ลูกได้มีความรู้ก้าวหน้าอยู่เสมอ เมื่อ ๓๐-๔๐ ปีมาแล้วยังไม่ค่อยมีใครเห็นสมควรจะให้ผู้หญิงเรียนในมหาวิทยาลัย แต่คุณแม่ได้สนับสนุนให้ลูกได้เข้าเรียนแพทย์ เข้ามหาวิทยาลัย ทั้งที่มีคนไม่เห็นด้วย คุณแม่คอยเอาใจใส่เป็นกำลังใจให้ลูกได้เล่าเรียนจนสำเร็จได้รับปริญญามีวิทยะฐานะทัดเทียมเพื่อนฝูงจนปัจจุบันนี้ นับว่าท่านเป็นแม่ที่ประเสริฐเห็นการณ์ไกลและนำสมัยจริง ๆ

คุณแม่เป็นคนฉลาด ถึงเป็นหญิงก็จริงท่านเป็นผู้จัดหาทรัพย์สินให้แก่ลูก ท่านประกอบการค้า มีชีวิตคลุกเคล้าอยู่กับงานแทบไม่ว่างเลยตลอดเวลา ต้องเดินทางไปค้าขายระหว่างที่นารังสิตและกรุงเทพ ฯ รู้สึกว่าท่านมีความสุขกับการทำงานที่ชอบและสนใจ เป็นการพักผ่อนไปในตัว ความขยันและความมัธยัสถ์ของท่านเป็นความดีที่ท่านทำเพื่อลูกแท้ ๆ และผลที่ได้ก็คือเป็นทรัพย์สินมรดกที่ลูก ๆ ได้รับไว้เลี้ยงชีวิตอย่างสุขสบาย

คุณแม่เป็นพุทธศาสนิกชนที่มั่นคงในพระพุทธศาสนา ท่านประกอบการบุญการกุศลในทุกโอกาสอยู่เสมอ ในเมื่อท่านมีโอกาสทำบุญตักบาตรเป็นนิจสิน ชอบไปวัดฟังธรรมเสมอ แต่ในระยะหลัง ๆ เมื่อไปไหนไม่ค่อยไหวแล้ว ท่านก็ได้ฟังเทศน์ทางวิทยุและโทรทัศน์ทุกครั้งที่มีรายการออกอากาศ

ท่านได้บริจาคทรัพย์ทำบุญทอดกฐิน สร้างโบสถ์ สร้างวิหารศาลาการเปรียญ และบวชพระสามเณร ไม่ว่าใครจะมาขอบริจาคท่านไม่เคยขาดศรัทธา ได้ร่วมกันกับลูก ๆ หลาน ๆ ทุกคราว เมื่อเร็ว ๆ นี้ลูก ๆ และหลาน ๆ ก็ได้ไปในงานพิธีตัดลูกนิมิตรโบสถ์วัดคลอง ๙ รังสิต ซึ่งคุณแม่และลูกหลานก็ได้ร่วมกันบริจาคทรัพย์สร้างโบสถ์หลังนี้ด้วย คงจะเป็นกุศลอย่างยิ่งที่บังเอิญลูกได้เป็นผู้หนึ่งที่เป็นคนตัดลูกนิมิตรในครั้งนี้ด้วย ทั้งนี้ด้วยบุญกุศลที่คุณแม่และลูกได้ประกอบร่วมกันมา ลูกจึงภาวนาให้คุณแม่มีแต่ความสุขไม่ว่าจะอยู่ในสารทิศใด

คุณแม่ได้เคยฟังเทศน์จากเจ้าคุณพระราชสิทธิมุนี และท่านได้แนะนำวิธีปฏิบัติฝึกเจริญสมาธิครั้งหนึ่ง และท่านก็ได้ปฏิบัติอยู่เงียบ ๆ เสมอมา ท่านจึงเป็นผู้เสมือนได้รักษาศีลอยู่ตลอดเวลา แม้ในเวลาเจ็บไข้ท่านก็มีความอดทนเป็นพิเศษ พยาบาลที่มาอยู่ดูแลทุกคนต่างพากันสรรเสริญจะหาผู้เฒ่าที่ไม่จู้จี้ขี้บ่นว่าง่ายและสะดวกในการพยาบาลอย่างนี้ไม่มีใครเหมือนอีกแล้ว เวลาฉีดยาแม้จะเจ็บปวดอย่างใดก็สะกดนิ่งอดทนอยู่ในความสงบ ไม่ปริปากร้องทุกข์แต่อย่างใดเลย ได้เคยมีคนแอบเห็นท่านทำปากหมุบหมิบก็ถามท่านว่าคุณยายจะพูดอะไรหรือคะ ท่านตอบเรียบ ๆ ว่า "พุทโธ พุทโธ พุทโธ" คุณแม่ท่านท่องพระพุทโธอยู่ในใจตลอดเวลา ท่านจึงมีสติไม่หลงไหลเลอะเลือนเลย แม้ว่าอายุท่านจะถึงปูนนี้แล้วก็ตาม ครั้งหนึ่งท่านมีอาการหนักน่าวิตกมากถึงขั้นพูดไม่ได้ น้ำท่วมปอดหอบครอก ๆ ลูก ๆ กำลังช่วยกันสาละวนฉีดยาเข้า

เส้นให้ท่าน ท่านก็ยังมีสติได้ยินรู้เรื่องหมดว่าใครพูดอะไรอย่างไรบ้าง พี่เลี้ยงลูกของน้องหมอประณตจุดธูปมาบอกทางให้ท่านก็ได้ยิน พอรุ่งเช้าท่านอาการดีขึ้นหายหอบพูดได้อย่างปกติ ท่านได้เล่าให้ฟังว่าตอนนั้นแม่กำลังนึกถึงพระที่กำลังครองจีวรที่ได้ถวายไปเมื่อวันก่อน เต็มบอกพระอรหังแม่ก็ได้ยิน จิตท่านแน่วแน่ในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อยู่ตลอดเวลา

ยิ่งนานวันยิ่งคิดถึงคุณแม่มากขึ้นทุกที เพราะคุณความดีที่คุณแม่ทำมาตราตรึงฝังจิตใจลูกตลอดมา ไม่มีสิ่งใดในโลกนี้ที่จะทดแทนความรักของแม่ได้เลย ทุกวันนี้ลูกได้แต่ภาวนาขออำนาจกุศลบุญราศีที่คุณแม่ได้ประกอบมาอย่างดีแล้วตลอดชีวิตรวมทั้งความเคารพรัก และความปรารถนาอันแรงกล้าของลูก ที่ลูกได้บำเพ็ญมาทั้งในอดีตชาติและปัจจุบันชาติ จงเป็นพลวะปัจจัยอันมหาศาลนำดวงวิญญาณของคุณแม่สุดที่รักของลูก ไปสู่สุคติในสัมปรายภพด้วยเถิด.

ตั้งแต่นี้ ต่อไป ไม่มีแล้ว
คุณแม่แก้ว ของลูกรัก สุดจักหา
พระคุณแม่ สุดจะพร่ำ คำพรรณนา
ลูกบูชา เหนือเกล้า เผ้าอาวรณ์

แม่รักลูก ปลูกฝัง หวังประเสริฐ
ให้กำเนิด ให้วิชา อุตส่าห์สอน
ให้ทรัพย์สิน หลักฐานดี มิบั่งนอน
เอื้ออาทร ยามลูกทุกข์ สุขทุกครา

โอ้พระคุณ ใครเล่า จะเท่าแม่
พระคุณแม่ เหนือใคร ในแหล่งหล้า
ลูกนึกเปรียบ เทียบสิ่งใด ในโลกา
ยิ่งใหญ่กว่า ยากแสน จะแทนคุณ

ขอเดชะ คุณพระ รัตนตรัย
กุศลกรรม ท่านทำไว้ ได้เกื้อหนุน
ทั้งความดี ที่ลูกทำ โปรดค้ำจุน
ร่วมแรงบุญ ให้ท่านสู่ สุขาวดี เทอญ.

กระแส วัชรปาณ

คุณยายของหลาน

เมื่อระลึกถึงคุณยายพวกเราก็มองเห็นภาพของสุภาพสตรีชราร่างเล็ก ๆ ผู้ซึ่งมีท่าทางขรึม ๆ อมยิ้มอยู่เสมอ มักพูดน้อยด้วยน้ำเสียงอ่อน ๆ แต่ถ้าท่านพูดมากขึ้นหรือเสียงดังขึ้นเมื่อใด นั่นก็หมายความถึงการลงไม้เรียวด้วยทีเดียว ท่านเป็นผู้ที่มีความมานะ อดทน ขยัน สันโดษ และเสียสละอยู่เสมอ ความมัธยัสถ์ของท่านเป็นแบบฉบับที่ดีเยี่ยมของลูกหลาน ความประหยัดและมัธยัสถ์เหล่านี้ท่านได้สร้างสรรขึ้นด้วยความตั้งใจและปรารถนาดี ที่จะให้เป็นตัวอย่างปลูกฝังติดอยู่ในนิสัยของบรรดาลูกหลานและเหลนทั้งหลาย ซึ่งพวกเราระลึกอยู่เสมอว่ามีส่วนอยู่ไม่น้อยในความมั่นคงของฐานะและความผาสุกของชีวิตของเราและครอบครัวในปัจจุบันนี้

เมื่อประมาณสิบกว่าปีมาแล้วพวกเราได้ทราบด้วยความเป็นห่วงว่าท่านได้เริ่มเป็นโรคความดันโลหิตสูงและหัวใจโต มีอาการกำเริบและมีโรคแทรกเป็นครั้งคราว เคยหนักถึงขั้นหัวใจวายถึง ๔–๕ ครั้งแต่ด้วยความเอาใจใส่โดยใกล้ชิด และโดยความสามารถอันยอดเยี่ยมในด้านการรักษาและพยาบาลจากคุณน้าหมอประณตผู้เป็นบุตรชายของท่าน ได้ทำให้ท่านรอดชีวิตเหมือนกับมีปาฏิหาริย์มาได้หลายครั้ง ในระยะหลังที่ท่านมีอาการทรุดหนักลงจนกระทั่งไม่สามารถช่วยตัวเองได้ ต้องนอนอยู่กับที่ โดยมีพยาบาลเฝ้าตลอด

เวลาเป็นระยะยาวนานถึงสี่ปีเศษ ท่านก็แสดงความอดทนยอมเป็นคนพิการอยู่กับเตียง ยอมทนรับการฉีดยาเป็นพัน ๆ ครั้งโดยมิได้เคยปริปากบ่นแต่อย่างใด ท่านเป็นตัวอย่างอันดีเลิศของผู้ที่ยอมรับ ยอมทนทุกข์เวทนาของสังขารอันมีวิบากกรรมเป็นปัจจัยกำหนดมา และแล้วท่านก็จากพวกเราไปด้วยความสงบ คงทิ้งไว้แต่กรรมดีที่ท่านอุตส่าห์สร้างสมมาจนตลอดชีวิตให้พวกเราระลึกถึงอยู่ตลอดไป

ในที่สุดนี้พวกเราขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัยจงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของคุณยาย ได้ประสบแต่ความสุขเกษมสำราญในสัมปรายภพด้วยเทอญ

ด้วยความอาลัยรัก

จาก หลาน ๆ สุทธิพงศ์

สุดอาลัยคุณย่า

เก้า กรกฎาคมตรมใจยิ่ง
คุณย่าทิ้งหลานไปไกลสุดหา
หลานอาวรณ์ถอนสะอื้นกลืนน้ำตา
ใครหนอพาท่านไปไม่กลับคืน

คุณย่าเคยเลี้ยงดูอุ้มชูหลาน
พร่ำเรียกขานวอนว่าอย่าขัดขืน
ทุกเช้าเย็นเป็นห่วงทั้งนั่งยืน
คุณย่าชื่นเมื่อเห็นหลานสราญรมย์

แม้ยามเจ็บท่านก็ห่วงทวงถามไถ่
เป็นอย่างไรเรียนแค่ไหนคงได้สม
คะแนนดีหรือไม่ให้ย่าชม
หรืออุดมกินไข่ไม่ไหวจริง

ต่อแต่นี้จะมีใครที่ไหนเล่า
ที่คอยเฝ้าห่วงหลานหลายทั้งชายหญิง
ไม่มีแล้วแคล้วคุณย่าเคยพึ่งพิง
ดังสิ้นสิ่งอวยสุขหลานทุกข์ใจ

หลานขอตั้งดวงจิตอธิษฐาน

ดลบันดาลให้คุณย่าจงสดใส

ณ สวรรค์ชั้นฟ้าสุราลัย

เกิดชาติใดขอเป็นหลานทุกวารเทอญ

หลานแต้ว (นลานันท์ โพธิทัต)

คิดถึงคุณย่า

ใคร ๆ ชอบพูดว่าตุ้มเป็นหลานรักของคุณย่า เพราะตุ้มทราบว่าคุณย่าให้ความเมตตากรุณาดูแลเลี้ยงมาตั้งแต่เล็ก ๆ ตุ้มจำได้ว่าคุณย่าชอบเรียกตุ้มไปหาแล้วให้ขนมทานเสมอ บางครั้งก็พูดว่าย่าให้ขนมตุ้ม ทานเสียที่นี่อย่าเก็บไว้เดี๋ยวพี่ ๆ จะแย่ง. ตุ้มรักคุณย่ามาก แต่เดี๋ยวนี้คุณย่าหนีตุ้มไปแล้วโดยที่ตุ้มไม่มีโอกาสได้เห็นใจคุณย่า เพราะวันนั้นตุ้มไปโรงเรียน ตอนเช้าตุ้มยังอยู่กับคุณย่าเลย ก่อนจะออกจากห้องคุณย่า ตุ้มยังไหว้พระที่ห้องนอนคุณย่า ขอให้ท่านคุ้มครองคุณย่าด้วย ตอนเย็นตุ้มจะกลับมาหาคุณย่าอีก แต่พระท่านไม่รับฟังคำอธิฐานของตุ้ม พอตุ้มกลับบ้านก็สายเสียแล้ว คุณย่าจากไปไม่มีวันกลับ ตุ้มเข้าไปในห้องคุณย่าพบแต่ร่างอันปราศจากวิญญาณ คุณย่านอนสงบ มือถือดอกไม้ธูปเทียน แต่งตัวเรียบร้อย คุณย่าคงไม่ทราบว่าตุ้มเข้าไปนั่งข้าง ๆ คุณย่า คอยดูคุณย่าว่าเมื่อไหร่จะยิ้มกับตุ้มเหมือนเช่นเคย เพราะตุ้มเองก็แทบไม่เชื่อว่าภาพที่ตุ้มเห็นนั้นจะเป็นความจริง จนกระทั่งคุณป้าพร้อมมากระซิบบอกตุ้มว่าคุณย่าท่านสบายแล้วอย่าไปกวน

คุณย่าขาเวลานี้คุณย่าอยู่ที่ไหน ตุ้มคิดถึงคุณย่าคะ ตุ้มขออธิฐานให้วิญญาณของคุณย่าจงไปสู่สุคติเถิด

หลานตุ้ม (อัญญาภรณ์ โพธิทัต)

ขอกราบอาลัย แด่ป้าคนเดียวของหลาน

พี่ตัวอย่างของน้อง

แม่ตัวอย่างของลูก

และป้าคนเดียวของหลาน

นับแต่หลานโตพอรู้ความ หลานก็ได้เห็นหน้าป้า ไปมาหาสู่แม่ของหลานอยู่เสมอ หลานได้รับคำบอกเล่าว่า ป้าเป็นป้าคนเดียวที่เหลืออยู่ ในบรรดาพี่น้องข้างแม่ คือป้าเป็นพี่สาวคนใหญ่ พี่ชายคนเดียวของป้าและแม่ และน้องสาวรองจากป้าอีกคนต่างได้สิ้นบุญไปก่อนแล้ว โดยหลานยังไม่ทันเกิด ฉะนั้น ในเวลานั้น จึงเหลือแม่ของหลานเป็นน้องสุดท้องของป้า แต่เพียงคนเดียว และโดยเหตุที่หลานไม่มีป้าทางฝ่ายพ่อ หลาน ๆ ซึ่งเป็นลูกของแม่จึงถือว่าป้าเป็นป้าของหลานเพียงผู้เดียวในโลกนี้

อันที่จริง ถ้าป้ามีศักดิ์เป็นเพียงพี่สาวของแม่เฉย ๆ อย่างพี่น้องโดยมากในยุคสังคมปัจจุบัน หลานก็คงไม่มีเรื่องอะไรที่น่าประทับใจมาพรรณาเป็นการสดุดี แต่ป้าเป็นพี่สาวของน้องซึ่งมีคุณลักษณะผิดแผกจากพี่น้องอื่น ๆ ตามธรรมดาพี่น้องส่วนมาก ซึ่งมีครอบครัวแล้ว แยกย้ายกันไปแล้ว ก็มักมีสภาพต่างคนต่างอยู่ จนกว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีเรื่องทุกข์ร้อน จึงจะรีมาพบกัน แต่ป้าของหลานมิได้เป็นเช่นนั้นป้าได้แสดงความห่วงใยรักน้องของป้า

อยู่ตลอดเวลา ป้าจะเวียนไปเวียนมา เยี่ยมเยียนน้องของป้าอยู่เสมอ ราวกับแม่ของหลานเป็นเสมือนลูกในไส้ของป้าทีเดียว หลายต่อหลายครั้งที่หลานเห็นป้าของหลานคุยกับคุณแม่ของหลานอยู่ได้นาน ๆ อย่างมีความสุข และยามที่แม่ของหลานเจ็บไข้ได้ทุกข์ ป้าก็พลอยโศกเศร้าหลั่งน้ำตาไปด้วย เมื่อหลานระลึกไปถึงเหตุการณ์ในอดีต ก็ได้พบการกระทำหลายอย่างของป้าที่แสดงมุทิตาจิตต่อน้องสาว จนไม่อาจคิดได้ว่า ในโลกนี้จะมีพี่สาวสักกี่คนที่แสดงความรักความปรานีต่อน้องสาวของตนได้ถึงขนาดนี้

เมตตาธรรมของป้าที่แสดงต่อน้องของป้านั้น ช่างซาบซึ้งน่าจับใจนัก ถึงกับเมื่อคราวที่น้องของป้าให้กำเนิดหลานชายคนที่สองออกมา ป้าก็ยังเป็นห่วงว่า หลานคนที่สองจะป่วยไข้ตายเสียอีกเหมือนหลานชายคนที่หนึ่ง และด้วยความสงสารน้องสาวร่วมอุทร จึงได้ส่งลูกสาวคนโตของป้ามาช่วยแม่เลี้ยงหลาน หลานยังจำได้ว่า ได้ถูกลูกสาวคนโตของป้าอุ้มเข้าสะเอวตระเวณไปดูละครชาตรีตามวัด และลงเล่นน้ำในคลองบ่อย ๆ ไม่แต่เท่านั้น แม้เมื่อลูกสาวของป้ามีเหย้าเรือนไปแล้ว ในเวลาต่อมา ป้าก็ยังแผ่ความเมตตาไม่สิ้นสุด ด้วยความเป็นห่วงว่าน้องสาวจะตรากตรำทำงานหนักและว้าเหว่เกินไป จึงได้ส่งลูก ๆ ของป้าที่เหลืออยู่ ผลัดเปลี่ยนกันมาอยู่เป็นเพื่อนกับน้องสาว เพื่อให้เกิดความอบอุ่นใจ เสมือนหนึ่งได้มีป้ามาอยู่ใกล้ชิดด้วย ฉะนั้นต่อมาเมื่อเห็นว่าน้องสาวมีภาระการงานมากขึ้น ป้าก็อุตส่าห์หาบริวารเก่าแก่ที่ป้าไว้เนื้อ

เชื่อใจ จากไร่นาที่ป้าเป็นเจ้าของ ส่งมาช่วยเหลือรับใช้น้องสาวของป้าอยู่เสมอ

การกระทำของป้าจึงเป็นเนื้อนาบุญอันยิ่งใหญ่ ที่ได้สร้างความประทับใจแก่หลานทุกครั้ง เมื่อหวนระลึกถึงเหตุการณ์ที่แล้วมา แต่เนื่องจากน้องสาวของป้ามีบุญน้อย จึงด่วนลาป้าไปเสียก่อนตั้งยี่สิบปีกว่า ซึ่งหลานทราบดีว่า ได้ยังความโศกเศร้าแก่ป้าเหลือที่จะพรรณา

ป้าจึงเป็นอนุสรณ์ให้หลานระลึกอยู่เสมอว่าป้า **คือ พี่ตัวอย่างของน้อง** ซึ่งพี่น้องน้อยคู่ในโลกนี้จะพึงให้ความห่วงใยต่อกัน สมดังคำกลอนของเก่าที่ท่องจำกันต่อมาว่า

"อันรักอื่น หมื่นแสน ไม่แม้นเท่า
ใจ**พี่**เฝ้า คอยพะวง ด้วยหลงไหล
ว่า**น้อง**รัก อยู่สุข หรือทุกข์ใจ
ด้วยพี่ไซร้ รักน้องนุช สุดชีวา"

นี่แหละ หลานจึงขอสดุดีว่า ป้าคือ **พี่ตัวอย่างของน้อง** อย่างแท้จริง

ในด้านคุณธรรมของแม่ที่พึงมีต่อลูกนั้นเล่า อาจกล่าวได้ว่า ป้าเป็นอัจฉริยนารีในการกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงลูก ให้กำลังใจลูกและให้การอบรมลูกทุกคนไม่ว่าหญิงหรือชาย ประสบความสำเร็จในชีวิต เป็นใหญ่เป็นโตไปตาม ๆ

กัน ป้าเป็นผู้หนึ่งของยอดกุลสตรีที่ได้มีส่วนเสริมสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้แก่คำกลอนสุภาษิตของไทยเราบทหนึ่ง ที่ว่า.-

"เปลก็ไกว ดาบก็แกว่ง แข็งหรือไม่............."

ผู้ที่ทราบชีวิตของป้ามาแต่ต้นแล้ว จะเห็นว่าคำกล่าวของหลานในข้อนี้มิได้ฟุ้มเฟือยเกินความจริงเลย ในขณะที่คุณลุงหรือสามีของป้าสิ้นบุญไปก่อนนั้น ป้าได้ถูกทอดทิ้งให้สู้ศึกของชีวิตอยู่ในโลกแต่เดียวดาย พร้อมกับหอบลูกไว้อีกหลายคนที่ยังช่วยตัวเองไม่ได้ แต่ป้ามีเลือดของนักสู้เยี่ยงวีรสตรีทั้งหลาย จึงพาลูกน้อยทั้งหญิงชายรอดพ้นปากเหยี่ยวปากกามาได้

ในขณะที่มือซ้ายของป้าถือสายเปลเห่กล่อมลูกน้อยให้เขาโตวันโตคืน มือขวาของป้าก็ร่ายดาบสู้ศึกของชีวิต คือการทำมาหาเลี้ยงชีพอย่างทรหดอดทน และเป็นการสู้ศึกแต่ผู้เดียวอย่างน่าสรรเสริญ จนในที่สุดป้าก็ได้เป็นเจ้าของที่นาหลายร้อยไร่ เป็นมรดกตกทอดมาถึงลูก ๆ ทุกวันนี้

ป้าได้บำเพ็ญหน้าที่ของมารดาครบถ้วน ตามนัยแห่งคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วทุกประการ ลูกทุกคนที่รักการเรียน ป้าก็ได้ให้การศึกษาแก่เขาจนถึงขั้นสูงสุด เมื่อลูกชายมีอายุครบบวชป้าก็จัดแจงบวชเขาในพระบวรพุทธศาสนาด้วยศรัทธาแก่กล้า เมื่อได้กาลเวลาอันเหมาะสม ป้าก็จัดหาคู่ครองให้แก่เขาทั้งลูกหญิงและลูกชาย

อันที่จริงอุปการะคุณที่แม่พึงมีต่อลูกถึงปานนี้ ก็นับว่าใหญ่หลวงอยู่แล้ว แต่ป้ายังเป็นห่วงถึงอนาคตของลูก ๆ ต่อไปอีก จึงพากเพียรหาที่ดินแจกจ่าย

แก่ลูก ๆ ของป้าทุกคน เพื่อให้เขามีที่อยู่เป็นหลักแหล่งโดยมิน้อยหน้ากัน นับเป็นการยากยิ่งที่พ่อแม่แห่งสังคมปัจจุบันผู้มีได้รวยล้ด จะกระทำได้เหมือนป้าของหลาน

ป้าจึงถึงแล้วซึ่งธรรมะของพระบรมศาสดาจารย์ในข้อที่ว่า พึงอุปการะบุตรด้วยสถานห้า คือ สั่งสอนมิให้ทำชั่ว อบรมให้ประพฤติตนในทางที่ดี ให้ศึกษาศิลปวิทยา สร้างครอบครัวให้เป็นปึกแผ่นโดยหาคู่ครองที่เหมาะสมให้ และมอบทรัพย์ให้ในกาลอันสมควร

กุศลกรรมของป้าได้ส่งผลทันตาเห็น กล่าวคือ ลูก ๆ ได้แสดงความกตัญญูกตเวทีต่อป้าอย่างน่าชื่นชม ลูกทุกคนได้เรียนดี ประพฤติตัวดี และประกอบกรรมดีมาโดยตลอด จนบัดนี้ได้เป็นใหญ่เป็นโตในวงราชการทั้งลูกชายและลูกหญิง นำความชื่นชมมาสู่ป้าทันตาเห็น คุ้มค่าความเหนื่อยยากที่ป้าได้ปั้นผลิตผลมาด้วยน้ำพักน้ำแรงของป้าเอง

อาจกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็ได้ว่า ลูก ๆ ของป้าได้เจริญรอยธรรมสถานห้าของพระบรมศาสดาเช่นเดียวกัน คือ ท่านได้เลี้ยงมาแล้ว ก็เลี้ยงท่านตอบ รับทำธุรกิจของท่าน ดำรงวงศ์สกุลให้เจริญมั่นคงด้วยการพยายามทำตนให้เป็นอภิชาตบุตร ประพฤติให้เป็นคนควรรับทรัพย์มรดก เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วก็ทำบุญอุทิศไปให้

นับว่าลูกทุกคนได้ปฏิบัติหน้าที่เหล่านี้โดยครบถ้วน โดยเหตุที่ป้ามีจิตฝักใฝ่ในพระพุทธศาสนา เล็งเห็นความป่วยไข้ของเพื่อนมนุษย์เป็นความ

ทุกข์เวทนา ป้าจึงส่งเสริมให้ลูก ๆ ทั้งชายหญิงมุ่งหน้าเรียนวิชาแพทย์ ด้วยเจตนาอย่างเดียว ที่จะให้ลูกของป้าบำเพ็ญตนเป็นลูกศิษย์ของพระตถาคต ช่วยปลดเปลื้องทุกขเวทนาให้แก่เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ลูกสาวหลานสาวคนใดมีคู่ครองป้าก็มักสนับสนุนให้ได้สมรสกับพวกแพทย์เกือบทุกคนไป จนอาจกล่าวได้ว่า บัดนี้ ป้ามีลูกหลานรวมทั้งลูกเขยหลานเขย เป็นแพทย์ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่าง ๆ กันเกือบทั่วมุมเมือง นับได้ว่าตระกูลของป้าเป็นตระกูลใหญ่ที่มีลูกหลานเป็นแพทย์ยิ่งกว่าตระกูลใดเท่าที่หลานเคยรู้จัก

ดังได้กล่าวแล้วว่า การที่ป้าต้องการให้ลูกหลานในตระกูล เป็นหมอกันมาก ๆ ก็ด้วยเมตตาธรรมของป้าสิ่งเดียว ที่ใคร่จะหาทางช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ พ้นทุกข์ทรมานจากโรคภัย กับเป็นกุศลผลบุญอันยิ่งใหญ่ ที่ป้าฝากไว้ในเมืองมนุษย์ โดยไม่ต้องการคำจารึกคำโฆษณาใด ๆ

พระคุณของป้าในฐานเป็นแม่ของลูก ๆ นั้นเหลือที่จะพรรณาอยู่แล้ว หลานทราบดีว่า ถ้าหัวใจของลูก ๆ ของป้าทุกคนที่เต้นระทึกอยู่ทุกวันนี้ จะเปล่งเสียงออกมาได้ หัวใจทุกดวงของเขาก็คงจะครวญออกมาเป็นเสียงเดียวกัน เสมือนคำกลอนของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีตอนหนึ่งว่า. -

"แม่จ๋าแม่ ลูกแล ไปทางไหน
ล้วนเยื่อใย ความรัก ประจักษ์ถ้วน
รักของแม่ รักแท้ ไม่แปรปรวน
เป็นรักล้วน ธรรมชาติ ปราศมารยา

ตั้งแต่แรก ปฏิสนธิ์ จนสมภพ
แม่ประสพ ทุกข์ภัย ใหญ่นักหนา
ฉวยพลั้งพลาด อาจพิการ พาลมรณา
โบราณว่า "ศึกสตรี" มีมูลพร้อม
คลอดจากครรภ์ จากวัน ลูกเติบใหญ่
แม่ต้องใฝ่ อุ้มชู ทะนุถนอม
อดตาหลับ อั้บอดอู้ แม่สู้ยอม
ยอมอดออม ลูกอิ่ม แม่อิ่มใจ
อย่าว่าแต่ อาหาร แม่จะหวง
เลือดในทรวง แม่ยังยอม ให้ดื่มได้
รักของแม่ ไม่แพ้ รักใด ๆ
ชีวิตก็ ให้ได้ ไม่เสียดาย"

นี่แหละหลานจึงขอเทอดทูนบูชาป้าว่า **ป้าเป็นแม่ตัวอย่างของลูก ๆ ยากที่จะหาได้ในโลกนี้**

ดังได้กล่าวแล้วว่า ป้าเป็นป้าคนเดียวในโลกของหลาน ๆ ซึ่งเป็นลูกของน้องสาวของป้า แม้น้องสาวจะสิ้นบุญไปแล้ว และต่อมาอีกไม่กี่ปีน้องเขยซึ่งเป็นพ่อของหลานจะลาโลกตามไปด้วย ทั้งหลาน ๆ ทั้งหมดซึ่งกำลังอยู่ในวัยเล่าเรียน ให้อยู่ในความดูแลของหลานคนใหญ่ที่สำเร็จการศึกษาแล้วก็ดี ป้าก็ยังอุตส่าห์มาเยี่ยมเยียนดูแลทุกข์สุข และให้คำสั่งสอนแก่หลาน ๆ อยู่เสมอ เพราะป้าเห็นว่า หลานคนใหญ่ของป้ายังไม่สู้เป็นประสีประสาและเป็นผู้ใหญ่พอในการดำเนินชีวิต ความกรุณาปราณีของป้าที่แสดงต่อหลานนั้น

จับใจพวกหลาน ๆ ตลอดเวลา ในกาลต่อมา เมื่อหลาน ๆ มีลูก และต้องการให้ลูกเห็นว่า ย่าของเขามีหน้าตาอย่างไร หลานก็มักจะพาลูก ๆ ของหลานไปกราบเท้าป้า แทนย่าตัวจริงของเขาอยู่เสมอ

บัดนี้หลานไม่มีป้า ให้ลูก ๆ ได้ชื่นชมแทนย่าตัวจริงของเขาอีกแล้ว ป้าได้จากไปอย่างสงบด้วยสุขภาพจิตที่ดียิ่ง จากไปอย่างผู้ประสบความสำเร็จของชีวิตแล้วอย่างภาคภูมิใจ จากไปในท่ามกลางความอาลัยรักของบรรดาลูกหลานทั้งปวง หลานไม่มีทางใดที่จะทดแทนพระคุณของป้าให้ทราบซึ้งสมใจได้ เพราะป้าเป็นผู้บริบูรณ์แล้วด้วยโภคทรัพย์ศฤงคารและวงศ์ตระกูล หลานจึงได้แต่ขอตั้งจิตอธิษฐาน ขออำนาจกุศลทั้งปวงที่ป้าประกอบไว้ จงเป็นพลวปัจจัย ดลบันดาลให้ป้าผู้ล่วงลับไปแล้วได้ประสบอิฐคุณมนูญผล ถึงซึ่งสุคติและทิพยสมบัติในสัมปรายภพทุกประการ เทอญ.

โอ้อนาจ ใจหาย เสียดายป้า
ท่านเปรียบเหมือน มารดา ของเหล่าหลาน
แห่งสกุล "ประดิษฐวณิช" มาช้านาน
เป็นศรีบ้าน ร่มโพธิ์ อบอุ่นใจ
นับแต่นี้ หลานไม่มี ป้าอีกแล้ว
เหมือนขาดแก้ว ส่องทาง สว่างไสว
หลานทุกคน คิดถึงป้าแสน อาลัย
ขอน้อมใจ บูชาป้า นิรันดร

จากหลาน ๆ ในสกุล ประดิษฐวณิช

คติพจน์

เรื่องของแม่

โดย

สมเด็จพระวันรัต วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

คำว่าแม่นี้มีความหมายลึกซึ้งกว้างขวาง เมื่อเพิ่มคำว่าพ่อเข้าด้วย ความหมายนั้นยิ่งทวีมากขึ้น เพราะฉะนั้นบรรดาสรรพสิ่งทั้งหมดในสากลโลก ที่อำนวยประโยชน์ให้แก่สรรพสัตว์ ไม่จำกัดกาลเวลา สรรพสัตว์ทุกชั้นวรรณะอาศัยได้โดยไม่มีขอบเขต ไม่จำกัดกาลสมัย สรรพสิ่งเหล่านั้นคนทั่วโลกยอมรับนับถือว่า "แม่" ทั้งสิ้น เช่น แม่น้ำเจ้าพระยา เป็นต้น ชาวโลกเรียกว่า "แม่" เพราะแม่น้ำเจ้าพระยานี้ย่อมเลี้ยงลูกคือชาวโลกที่ต้องการด้วยน้ำ แม่คือน้ำย่อมหล่อเลี้ยงโลกให้มีความสุข ให้มีความสะดวกให้โลกชุ่มชื่นเย็นตาเย็นใจ สรรพพืชพันธุ์ต่าง ๆ งอกงามผลิตดอกออกผลก็ต้องอาศัย แม่คือน้ำ ถ้าโลกไม่มีแม่หล่อเลี้ยง ชาวโลกก็จะเดือดร้อนทุกตัวคน ต้นไม้ก็เฉา พืชพันธุ์ก็เหี่ยวแห้ง แผ่นดินก็แล้งไม่มีผักหญ้าให้มนุษย์และสัตว์อาศัย เดชะบุญของชาวโลกที่มีแม่เป็นที่พึ่ง

แผ่นดินเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ทุกชนิด ไม่มีลำเอียงแก่ใครผู้ใดให้อยู่อาศัยได้เท่ากันแม่ไม่ว่า แสดงน้ำใจอันกว้างขวางของแม่ให้ชาวโลก

เห็น ใครจะทำร้าย ใครจะแช่งด่า ใครจะติฉินนินทา ใครจะสรรเสริญ ใครจะทำอุจจาระปัสสาวะรด แม่ไม่ปริปากพูด ใครจะทำร้ายไม่ถือถ่ายโทษโกรธพยาบาท มีหน้าที่อย่างเดียวที่ทำประโยชน์แก่ผู้อยู่อาศัย ชาวโลกเห็นคุณแผ่นดิน จึงยกย่องว่าแม่เหมือนกัน เรียกว่า "แม่ธรณี" ที่กล่าวมานี้เป็นวิญญาณ "แม่" ของคนทั่วโลกทุกชั้นทุกวรรณะเป็นมารดาของสรรพสิ่งที่มีวิญญาณและไม่มีวิญญาณ เป็นแม่ที่สาธารณะทั่วไปแก่ชาวโลก

เมื่อมาระลึกถึงภาวะของมนุษย์ ทุกคนมีมารดาเป็นแดนเกิด เมื่อแม่ให้กำเนิดแก่ลูกแล้ว แม่ยอมเสียสละความสุขของตนให้แก่ลูกจนหมดสิ้น เลี้ยงลูกด้วยเมตตา ถนอมลูกด้วยปรานี ยอมพร่าชีวิตของตนให้แก่ลูก พระคุณของมารดาบิดานี้เย็นกว่าน้ำในมหาสมุทร ลึกกว่าทะเลหลวง กว้างกว่าอากาศ แน่นหนากว่าแผ่นดินและภูเขา สิ่งใดเป็นประโยชน์ และความสุขแก่ลูกแล้ว แม่ไม่นิ่งนอนใจได้ ย่อมพยายามแสวงหาให้แก่บุตรธิดาทั้งสิ้น เพราะความสุขของมารดาบิดานั้นอยู่ที่ลูก เมื่อบุตรธิดามีความสุข มารดาบิดาก็มีความสุขด้วย เมื่อลูกเจริญอาหารกินได้นอนหลับ มารดาบิดาก็อิ่มใจพลอยสบายใจไปด้วย แม้ตนเองไม่ต้องรับประทานอดหลับอดนอนก็ทนได้ แม่ไม่บ่น เพราะความสุขสบายของลูก เป็นรางวัลที่แม่ได้รับชื่นใจแล้ว

ลูกไม่ต้องร้อนใจ แม่ไปธุระกลับบ้านต้องมีของติดมือมาฝากลูกแทบทุกครั้ง ลูกพบอาหารในบ้านโดยตนเองไม่ต้องแสวงหาให้ลำบาก ลูกพบที่นอนอย่างสุขสบาย โดยที่ตนเองไม่ต้องจัดหา เป็นอุปการะเกิดแต่ความรัก

ของแม่ทั้งสิ้น เงินทองสำหรับใช้สอยประจำวัน แม่จัดรอเตรียมไว้เพื่อลูกเรียบร้อย พอลูกออกปากขอก็ถึงมือทันที ไม่บิดพลิ้ว แม่ดีใจมากนักที่ให้ของที่ลูกต้องการ ไม่มีปริปากพูดลำเลิกเอาบุญเอาคุณ

แม่น้ำมากเกินไปย่อมทำลายไร่สวนนา ทำลายเคหสถานและทำลายชีวิตสัตว์ให้ย่อยยับ น้ำถ้ามีน้อยไม่พอใช้ มนุษย์และสัตว์ก็เดือดร้อนต้นหมากรากไม้ก็อับเฉาไร้ผล แล้งหนักเข้าไม่มีฝนเทน้ำลงมา ภัยนานาก็เกิดตามสนอง

น้ำใจแม่ก็เช่นเดียวกัน ตามใจลูกมากเกินไป ทำให้ลูกเสียคนกลายเป็นเด็กไม่เอาเรื่อง จะเรียนก็ไม่เรียนจริง จะทำก็ไม่จริง กลายเป็นคนโง่และอ่อนแอ เป็นเด็กไม่ตั้งใจศึกษา เป็นผู้ใหญ่ไม่ตั้งใจทำงาน มีแต่ผลาญทรัพย์ของแม่ มีแต่นำความเดือดร้อนมาให้ มารดาบิดานึกถึงภาระของลูกไม่มีความสบายใจ เดือดร้อนใจเหมือนไฟสุมขอนร้อนอยู่เสมอ คนมีลูกชั่วก็ต้องเดือดร้อนเพราะลูกทั้งหลาย

น้ำใจของแม่ต้องพอดีแก่กาลเทศะ ไม่ตามใจลูกเกินควร ต้องคอยแนะนำตักเตือนอบรมสั่งสอน ให้ลูกดำรงอยู่ในทางดี ลูกที่ดีก็รับเอาโอวาท เมื่อยังเยาว์วัยก็ตั้งใจศึกษา เมื่อโตใหญ่ก็ตั้งใจทำงาน ไม่ผลาญทรัพย์พ่อแม่ ไม่นำความเดือดร้อนมาให้ เป็นที่พึ่งพามารดาบิดาได้ ลูกเช่นนี้ทำให้พ่อแม่สุขใจ นึกถึงลูกก็มีแต่ปลื้มใจ คนมีลูกดีย่อมร่าเริงบันเทิงใจเพราะลูกทั้งหลาย

มารดาบิดาจะได้ลูกดีหรือชั่วก็ตาม ก็มีความรักและปรารถนาดีแก่ลูกเสมอกัน เป็นดังนี้ก็เพราะเขา "เป็นแม่" ขอให้มารดาบิดาทุกคนอย่าได้ลูกที่เลวทรามเลย

อันพระคุณ ของแม่ แผ่ไพศาล
พสุธาร แผ่นฟ้า หาเทียบไม่
พระสมุทร สุดหล้า ชลาลัย
สุดแสนไกล สุดแสน ทดแทนคุณ

จึงสมควร มวลบุตร และธิดา
บูชา พระคุณแม่ แผ่จิตหนุน
กอปรกรรมดี มีกุศล ส่งผลบุญ
สนองคุณ มารดา บิดาเทอญ ฯ

กระแส วัชรปาณ

ที่ สร. ๑๗๐๔/๗๗๒๖ **กรมประชาสัมพันธ์**

๒๖ สิงหาคม ๒๕๑๓

เรื่อง ขออนุญาตนำบทความไปพิมพ์เป็นหนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ

เรียน หัวหน้ากองสวัสดิการสังคม เทศบาลนครกรุงเทพ

อ้างถึง หนังสือลงวันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๑๓

ตามหนังสือที่อ้างถึงข้างต้น ขออนุญาตนำบทความสารคดี ๕ นาที ไปพิมพ์เป็นหนังสือที่ระลึกบรรณาการงานฌาปนกิจศพ นางเลียบ โพธิทัต ผู้มารดา ในราวเดือนพฤศจิกายน ศกนี้นั้น

กรมประชาสัมพันธ์ ไม่ขัดข้อง อนุญาตให้ท่านนำบทความดังกล่าวไปจัดพิมพ์ ได้ตามความประสงค์ รายละเอียดในเรื่องนี้กรุณาติดต่อกับหัวหน้าแผนกเผยแพร่ความรู้และปาฐกถา กองวิทยาการ โดยตรงต่อไป จึงเรียนมาเพื่อทราบและขออนุโมทนาในส่วนกุศลวิทยาทานที่ท่านได้บำเพ็ญและอุทิศแด่นางเลียบ โพธิทัต มา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

นายจำนง กุมาลย์วิสัย

หัวหน้ากองวิทยาการ

หลักการเบื้องต้นของวิปัสสนา

วิปัสสนา แปลว่า เห็นแจ้งเป็นชื่อของปัญญา คือมีปัญญาพิจารณาเห็นปัจจุบันธรรม รูปนาม พระไตรลักษณ์ มรรคผล นิพพาน วิปัสสนานี้มีเฉพาะในพระพุทธศาสนาเท่านั้น และมีเมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว กัณฑ์แรกที่ทรงสอนวิปัสสนาก็คือ **ปฐมเทศนา** ซึ่งชาวพุทธนิยมเรียกว่า "ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร" นั่นเอง มีหลักการย่อ ๆ ดังนี้คือ

๑. เดินจงกรม

เวลาเดิน ให้ทอดสายตาไปประมาณ ๔-๕ ศอก สติจับอยู่ที่เท้า เดินช้า ๆ เวลายกเท้าขวาภาวนาว่า "ขวา ย่าง หนอ" ขณะที่ใจนึกว่า ขวา ต้องยกเท้าขวาขึ้นทันที เท้าที่ยกกับใจที่นึกต้องให้พร้อมกัน ขณะว่า ย่าง ต้องเคลื่อนเท้าไปพร้อมกัน ขณะว่า หนอ เท้าต้องลงถึงพื้นพร้อมกัน เวลายกเท้าซ้ายก็เหมือนกัน ภาวนาว่า "ซ้าย ย่าง หนอ" ให้ปฏิบัติเหมือนกันกับขวาย่างหนอ

ส้นเท้ากับปลายเท้าห่างกันประมาณ ๔ นิ้ว ถึง ๑ คืบ เป็นอย่างมาก เมื่อเดินสุดเสื่อหรือสุดถนนหรือสุดสถานที่ ให้เอาเท้าเคียงกันแล้วหยุดยืน ภาวนาว่า **ยืนหนอ ยืนหนอ ยืนหนอ** ว่าช้า ๆ สัก ๓ ครั้ง หรือ ๔ ครั้ง ขณะนั้นให้สติอยู่ที่ร่างกาย อย่าให้สติออกไปนอกกายแล้วกลับ จะกลับข้าง

ขวาหรือกลับซ้ายก็ได้ เวลากลับส้นเท้าข้างที่จะกลับอยู่กับพื้น ยกแต่ปลายเท้าขึ้นภาวนาว่า "กลับหนอ" พร้อมกับหมุนเท้าไปให้ได้จังหวะกันพอดี ส่วนเท้าอีกข้างหนึ่งให้ยกขึ้นพ้นพื้น แล้วหมุนไปตามพร้อมกับภาวนาว่า "กลับหนอ" เช่นเดียวกัน ให้หมุนเวียนไปอย่างนี้จนกว่าจะได้ที่ที่ตนต้องการ แล้วยืนภาวนาว่า "ยืนหนอ ยืนหนอ ยืนหนอ" ว่าช้า ๆ ๓ ครั้งหรือ ๔ ครั้ง แล้วเดินจงกรมต่อไป โดยภาวนาว่า "ขวา ย่าง หนอ ซ้าย ย่าง หนอ" จนกว่าจะครบเวลาที่ตั้งใจไว้

หมายเหตุ ให้เดินกลับไปกลับมาอยู่อย่างนี้ ประมาณ ๕-๑๐-๑๕-๒๐-๓๐ นาที เป็นอย่างต่ำ ๑ ชั่วโมงเป็นอย่างสูง

๒. นั่ง

ให้เตรียมจัดที่นั่งหรือจัดอาสนะสำหรับนั่งไว้ก่อน เวลานั่งให้ค่อย ๆ ย่อตัวลง พร้อมกับภาวนาว่า "นั่งหนอ นั่งหนอ นั่งหนอ" ให้ภาวนาอย่างนี้เรื่อยไปจนกว่าจะนั่งเสร็จเรียบร้อย

วิธีนั่งนั้น ให้นั่งขัดสมาธิ คือเอาขาขวาทับขาซ้าย เอามือขวาทับมือซ้าย ตั้งตัวให้ตรงจะนั่งเก้าอี้หรือนั่งพับเพียบก็ได้ เมื่อนั่งเรียบร้อยแล้วให้หลับตา เอาสติมาจับอยู่ที่ท้องพองยุบ เวลาหายใจเข้าท้องพองขึ้นให้ภาวนา "พองหนอ" ใจที่นึกกับท้องที่พองต้องให้ทันกัน เวลาหายใจออกท้องยุบให้ภาวนาว่าว่า "ยุบหนอ" ใจที่นึกกับท้องที่ยุบต้องให้ทันกัน อย่าให้ก่อนหรือหลังกัน

ข้อสำคัญ ให้สติจับอยู่ที่อาการพอง อาการยุบของท้องเท่านั้น อย่าไปดูลมที่จมูก และอย่าตะเบ็งท้อง ให้นั่งภาวนาอย่างนี้ตลอดไปประมาณ ๑๐-๒๐-๓๐ นาทีเป็นอย่างต่ำ ประมาณ ๑ ชั่วโมงเป็นอย่างสูง

๓. เวทนา

ในขณะที่นั่งอยู่นั้น ถ้ามีเวทนาคือความ เจ็บ ปวด เมื่อย คัน เป็นต้น เกิดขึ้นให้ปล่อย พอง ยุบ แล้วเอาสติไปกำหนดที่ เจ็บ ปวด เมื่อย คัน นั้น พร้อมกับภาวนาว่า "เจ็บหนอ เจ็บหนอ" จนกว่าจะหาย ถ้าหายแล้วให้เอาสติไปกำหนดที่ท้องภาวนาว่า "พองหนอ ยุบหนอ" ต่อไปจนกว่าจะครบกำหนดที่เราตั้งใจไว้

๔. จิต

ในเวลาที่นั่งอยู่นั้น ถ้าจิตคิดถึงบ้าน คิดถึงทรัพย์สมบัติ คิดถึงกิจการต่าง ๆ ให้เอาสติไปกำหนดที่หัวใจพร้อมกับภาวนาว่า "คิดหนอ คิดหนอ คิดหนอ" จนกว่าจะหยุดคิด เมื่อหยุดคิดแล้วให้กลับไปกำหนด พอง ยุบ ต่อไปอีก

แม้ดีใจ เสียใจ โกรธ เป็นต้น ก็ให้กำหนดเช่นกัน คือถ้าดีใจก็ให้กำหนดว่า "ดีใจหนอ ดีใจหนอ ดีใจหนอ" ถ้าเสียใจก็ให้กำหนดว่า" "เสียใจหนอ เสียใจหนอ" ถ้าโกรธก็ให้กำหนดว่า "โกรธหนอ โกรธหนอ" เป็นต้น

๕. นอน

เวลานอนให้ค่อย ๆ เอนลง พร้อมกับภาวนาว่า "นอนหนอ นอนหนอ" ว่าไปจนกว่าจะนอนเรียบร้อย ขณะนั้น ให้สติจับอยู่กับอาการเคลื่อนไหวของร่างกาย เมื่อนอนเรียบร้อยแล้ว ให้เอาสติมาไว้ที่ท้อง พร้อมกับภาวนาว่า "พองหนอ ยุบหนอ" ต่อไปจนกว่าจะหลับ ให้คอยสังเกตให้ดีว่าจะหลับตอนพอง หรือจะหลับไปตอนยุบ

วันแรก ให้ปฏิบัติเพียงเท่านี้ และวันต่อไปก็ให้ปฏิบัติไปโดยทำนองเดียวกันนี้ เมื่อมีโอกาสควรจะได้ไปส่งอารมณ์กับพระอาจารย์ เพื่อท่านจะได้สอบถามดูโดยละเอียด แล้วจะได้เพิ่มบทเรียนให้ต่อไป เท่าที่ได้อธิบายมานี้ พอเป็นตัวอย่าง พอเป็นแนวทาง พอเป็นหลักการย่อ ๆ สำหรับผู้ใคร่ธรรมในเบื้องต้นเท่านั้น บทเรียนยังมีอยู่อีกมาก ๆ

วันที่ ๒ ให้เพิ่มบทเรียน ๑ บท คือกำหนดต้นใจ ต้นใจได้แก่ความอยาก เช่น อยากลุก อยากยืน อยากเดิน อยากนั่ง อยากนอน อยากถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ เป็นต้น ตัวอย่างเช่น

เวลาจะลุก ให้เอาสติกำหนดที่หัวใจ ภาวนาว่า "อยากลุกหนอ อยากลุกหนอ" เวลาลุก ให้ภาวนาว่า "ลุกหนอ ลุกหนอ"

เวลาจะเดิน ให้ภาวนาว่า "อยากเดินหนอ อยากเดินหนอ" เวลาเดิน ให้ภาวนาว่า "ขวา ย่าง หนอ ซ้าย ย่าง หนอ" ดังนี้เป็นต้น

หมายเหตุ ข้อสำคัญเราจะทำอะไรทุกอย่าง ให้กำหนดต้นใจทุก ๆ ครั้ง เวลาจะรับประทานอาหารก็ให้ภาวนาว่า "อยากหนอ อยากหนอ" เวลารับประทานให้ภาวนาว่า "รับประทานหนอ รับประทานหนอ" หรือว่า "เคี้ยวหนอ เคี้ยวหนอ" เป็นต้น

วันที่ ๓ ให้เพิ่มบทเรียนอีก การเพิ่มบทเรียนในวันนี้ คือเพิ่มการกำหนดทวารทั้ง ๕ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย มีวิธีปฏิบัติดังนี้คือ

๑. เวลาตาเห็นรูป ให้กำหนดว่า "เห็นหนอ เห็นหนอ" ตั้งสติไว้ที่ตา

๒. เวลาหูได้ยินเสียง ให้กำหนดว่า "ได้ยินหนอ ได้ยินหนอ" ตั้งสติไว้ที่หู

๓. เวลาจมูกได้กลิ่น ให้กำหนดว่า "กลิ่นหนอ กลิ่นหนอ" ตั้งสติไว้ ที่จมูก

๔. เวลาลิ้นได้รส ให้กำหนดว่า "รสหนอ รสหนอ" ตั้งสติไว้ที่ลิ้น

๕. เวลากายถูก เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ให้กำหนดว่า "ถูกหนอ ถูกหนอ" ตั้งสติไว้ตรงที่ถูก

วันที่ ๔ ให้เพิ่มบทเรียนอีก คือเพิ่มเดินจงกรมเป็นระยะที่ ๒ ภาวนาว่า "ยกหนอ เหยียบหนอ"

ให้เดินระยะที่ ๑ ก่อน แล้วจึงเดินระยะที่ ๒ เมื่อเดินระยะที่ ๒ แล้วจึงนั่ง ส่วนจะเดินระยะละกี่นาทีนั้น สุดแท้แต่ผู้ปฏิบัติจะมีเวลา ถ้ามีเวลามาก ควรจะเดินให้ได้ระยะละ ๑๐-๒๐ นาที

วันที่ ๕ ให้เพิ่มบทเรียนอีกคือ เพิ่มเดินจงกรมเป็นระยะที่ ๓ ภาวนาว่า "ยกหนอ ย่างหนอ เหยียบหนอ"

ให้เดินระยะที่ ๑-๒ ก่อนแล้วจึงเดินระยะที่ ๓ เมื่อเดินระยะที่ ๓ แล้วจึงนั่ง ส่วนจะเดินมากน้อยเท่าไรนั้น แล้วแต่ผู้ปฏิบัติจะมีเวลา หรือแล้วแต่จะเห็นสมควร ขึ้นอยู่กับกำลังกาย ความเหมาะสม กาลเวลาของผู้ปฏิบัติเอง

วันที่ ๖ ให้เพิ่มบทเรียนอีกคือ เพิ่มเดินจงกรมเป็นระยะที่ ๔ ภาวนาว่า "ยกส้นหนอ ยกหนอ ย่างหนอ เหยียบหนอ" ให้เดินระยะที่ ๑-๒-๓ ก่อน แล้วจึงเดินระยะที่ ๔ ต่อไป เมื่อเดินระยะที่ ๔ แล้วจึงนั่ง

วันที่ ๗ ให้เพิ่มบทเรียนอีกคือ ให้เพิ่มเดินจงกรมเป็นระยะที่ ๕ ภาวนาว่า "ยกส้นหนอ ยกหนอ ย่างหนอ ลงหนอ ถูกหนอ" ให้เดินระยะที่ ๑-๒-๓-๔ ก่อน แล้วจึงเดินระยะที่ ๕ เมื่อเดินระยะที่ ๕ แล้วจึงนั่ง

วันที่ ๘ ให้เพิ่มบทเรียนอีก คือเพิ่มเดินจงกรมเป็นระยะที่ ๖ ภาวนาว่า "ยกส้นหนอ ยกหนอ ย่างหนอ ลงหนอ ถูกหนอ กดหนอ" ให้เดินระยะที่ ๑-๒-๓-๔-๕ ก่อน แล้วจึงเดินระยะที่ ๖ เมื่อเดินระยะที่ ๖ แล้วจึงนั่ง

วันที่ ๙ ถ้าเวลาภาวนาว่า "พองหนอ ยุบหนอ" พอถึงตอนว่า ยุบหนอ นั้น ถ้าปรากฏว่า ยุบยาวไป เมื่อว่ายุบหนอแล้ว ท้องยังไม่พองขึ้นมา ให้เพิ่มคำว่า "นั่งหนอ" ได้ โดยเพิ่มต่อจากยุบ คือภาวนาว่า "พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ" ตอนว่า นั่งหนอ ให้มีความรู้สึกอยู่ในรูปนั่งของตัวเอง เมื่อว่านั่งหนอแล้ว ก็ให้รีบกำหนด พองหนอต่อไป ถ้าเพิ่มนั่งหนอเข้าไปแล้ว ทำให้สมาธิไม่ดี เพราะกำหนดไม่ทัน ก็ให้ตัดออกได้ ให้เหลือไว้เพียงคำว่า "พองหนอ ยุบหนอ" เท่านั้นก็ได้

วันที่ ๑๐ ถ้ากำหนดว่า นั่งหนอแล้ว แต่ยังทิ้งระยะห่างกันอยู่ คือท้องยังไม่พองขึ้นมา ให้เพิ่มถูกหนอได้อีก คือภาวนาว่า "พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ ถูกหนอ" ตอนที่ว่าถูกหนอนั้น ให้มีสติรู้สึกอยู่ที่ก้นย้อยข้างขวา ถ้าท่านผู้ใดกำหนดเพียงคำว่า "พองหนอ ยุบหนอ" ได้สมาธิดีอยู่แล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องเพิ่ม นั่ง ถูก เข้าไปอีก เพราะถ้าเพิ่มเข้าไปแล้วจะทำให้สมาธิไม่ดีจะทำให้ฟั่นเฝือและจะไม่ได้ผลดี

บทเรียนขั้นสุดท้าย

วันที่ ๑ ให้เดินจงกรมระยะที่ ๑-๖ แล้วนั่งลง ขัดสมาธิ อธิษฐานว่า "ธรรมวิเศษเบื้องสูงที่ยังไม่เกิด ขอจงให้เกิดขึ้นภายในชั่วโมงนี้" แล้วกำหนดพองหนอ ยุบหนอ ต่อไป

วันที่ ๒ ให้เดินจงกรมแล้วนั่งลง อธิษฐานว่า "ภายในชั่วโมงนี้ขอให้ความเกิดดับเกิดขึ้นให้มาก" แล้วกำหนดพองหนอ ยุบหนอ ต่อไป

วันที่ ๓ ให้เดินจงกรมแล้วนั่ง อธิษฐานว่า "ภายใน ๓๐ นาทีนี้ ขอให้ความเกิดดับเกิดขึ้นให้มาก" แล้วกำหนดพองหนอ ยุบหนอ ต่อไป

วันที่ ๔ ให้เดินจงกรมแล้วนั่ง อธิษฐานว่า

"ภายใน ๒๕ นาทีนี้ ขอให้ความเกิดดับเกิดขึ้นให้มาก" แล้วกำหนดพองหนอ ยุบหนอ ต่อไปจนครบ ๒๕ นาที เมื่อครบแล้วให้อธิษฐานใหม่อีกว่า

"ภายใน ๑๐ นาทีนี้ ขอให้ความเกิดดับเกิดขึ้นให้มาก" แล้วกำหนดพองหนอ ยุบหนอ ต่อไปจนครบ ๑๐ นาที เมื่อครบแล้วให้อธิษฐานใหม่อีกว่า

"ภายใน ๕ นาทีนี้ ขอให้ความเกิดดับเกิดขึ้นให้มาก" แล้วกำหนดพองหนอ ยุบหนอ ต่อไปจนครบ ๕ นาที

วันที่ ๕ ให้เดินจงกรมแล้วนั่ง อธิษฐานว่า "ภายในชั่วโมงนี้ ขอให้จิตสงบเงียบไปได้นานประมาณ ๕ นาที" แล้วกำหนดพองหนอ ยุบหนอ ต่อไป

หมายเหตุ ถ้าจิตสงบได้ ๕ นาทีตามอธิษฐานแล้ว ให้อธิษฐานเพิ่มขึ้นเป็น ๑๐-๒๐-๓๐-๔๐-๕๐-๖๐ นาทีจนกระทั่งถึง ๒๔ ชั่วโมง

หลักการเบื้องต้นของวิปัสสนากรรมฐานจบลงเพียงเท่านี้

๒๐ ส.ค. ๑๓

อธิษฐานกถา

แสดงโดยพระเทพคุณาภรณ์ วัดสระเกศ

ณ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

วันที่ ๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๓

นโม ตสฺส ภควโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส (ว่าสามหน)

ปญฺญํ นปฺปมชฺเชยฺย สจฺจมนุรกฺเขยฺย

จาคมนุพฺรูเหยฺย สนฺติเมว โส สิกฺเขยฺยาติ

บัดนี้ จักแสดงพระธรรมเทศนาในอธิฐานกถา พรรณนาธรรมอันเป็นฐานที่ตั้งอันมั่นคง เพื่อเป็นเครื่องประดับสติปัญญาเพิ่มพูนกุศลบุญราศี ส่วนธรรมสวนมัยแก่ท่านสาธุชนพุทธบริษัททั้งหลาย

บุคคลผู้จะประกอบกิจการงานทั้งทางคดีโลก และคดีธรรมจำต้องมีหลักประจำใจ แม้ตั้งแต่เริ่มดำริกิจการงานนั้น ๆ จึงจะมีหลักการ วิธีการ และการดำเนินการอย่างถูกต้อง หรือแม้จะพลาดผิดไปบ้างก็เพียงส่วนน้อย หลักประจำใจนั้นต้องเป็นหลักที่ดี ที่ถูกต้องและมั่นคงแน่นอนในพระพุทธศาสนา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงหลักประจำใจไว้ เรียกว่า "อธิฐาน" ซึ่งหมายถึงฐานอันเป็นที่ตั้งที่มั่นคง มี ๔ ประการคือ

๑. ปัญญา

๒. สัจจะ

๓. จาคะ

๔. สันติ

และทรงเตือนให้มีหลัก ๔ ประการนี้ ดังพระพุทธภาษิตที่มาในธาตุวิภังคสูตร มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ ซึ่งได้ยกขึ้นไว้ ณ เบื้องต้นนั้นว่า ปญฺญํ นปฺปมชฺเชยฺย เป็นอาทิ ซึ่งแปลความว่าไม่พึงประมาทปัญญา พึงตามรักษาสัจจะคือความจริง พึงเพิ่มพูนจาคะคือการสละได้ พึงศึกษาสันติคือความสงบ ดังนี้

จักแสดงเรื่องที่เป็นเหตุให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสอธิฐาน ๔ ประการนั้นก่อนดังต่อไปนี้ ความว่าครั้งหนึ่ง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จไปยังเมืองมคธ ได้ทรงแวะเข้าไปในกรุงราชคฤห์ และเสด็จไปหานายช่างหม้อทรงขอพักในโรงงานของแก แต่ในโรงงานนั้นมีพระปุกกุสาติมาพักอยู่ก่อน พระเจ้าปุกกุสาติพระองค์นี้ ได้ทรงผนวชด้วยทรงตั้งพระทัยแน่วแน่อุทิศต่อพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงได้เสด็จออกจากพระนครของพระองค์เพื่อจะมาเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า และมาพักอยู่ในโรงงานช่างหม้อ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงได้ทรงพักอยู่ในที่เดียวกัน ครั้นถึงเวลากลางคืนพระพุทธองค์ได้ตรัสถามว่า ดูกรภิกษุ ท่านบวชด้วยตั้งใจอุทิศใคร ใครเป็นศาสดาของท่าน ท่านชอบใจธรรมของใคร ท่านปุกกุสาติทูลตอบว่า พระสมณ

โคดมผู้เป็นโอรสศากยะ ทรงออกผนวชจากราชตระกูลศากยะ พระสมณโคดมพระองค์นั้นทรงมีกิตติศัพท์ฟุ้งขจรไปว่า เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงสมบูรณ์ด้วยความรู้ และความประพฤติดังนี้เป็นต้น ข้าพเจ้าบวชด้วยตั้งใจอุทิศต่อพระสมณโคดมพระองค์นั้น พระสมณโคดมนั้นแหละเป็นศาสดาของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าชอบใจธรรมของพระองค์ท่าน พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสถามว่า เวลานี้พระสมณโคดมองค์นั้นอยู่ที่ไหน ท่านปุกกุสาติทูลตอบว่า อยู่ที่กรุงสาวัตถี ทางทิศอุดร พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสถามอีกว่า ท่านเคยเห็นพระสมณโคดมแล้วหรือ เมื่อเห็นจะรู้หรือไม่ ท่านปุกกุสาติทูลตอบว่า ไม่เคยเห็นแม้เห็นก็คงไม่รู้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าดำริว่า ท่านผู้นี้บวชด้วยตั้งใจอุทิศพระองค์ พระองค์ควรแสดงธรรมให้ฟัง จึงตรัสว่า นี่แน่ะท่าน ข้าพเจ้าจักแสดงธรรมให้ฟัง ท่านจงฟัง ตั้งใจฟังให้ดี ครั้นแล้วพระองค์ได้ทรงแสดงธรรม ซึ่งมีอธิษฐาน ๔ ประการนั้นเป็นต้นให้ฟัง ท่านปุกกุสาติฟังแล้วก็ทราบว่า ผู้แสดงธรรมนี้ คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเอง มีจิตเลื่อมใสบรรลุธรรมถึงขั้นพระอนาคามี มีเรื่องโดยสังเขป ด้วยประการฉะนี้ ตามทูลเหตุดังแสดงนั้นทราบได้ว่า พระปุกกุสาติ ทรงดำริการงานในทางธรรม พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงแสดงหลักประจำใจเพื่อดำเนินให้ถึงจุดหมาย ต่อไปนี้จักอธิบายอธิษฐาน ๔ ประการ โดยลำดับดังนี้

ประการที่หนึ่ง ปัญญา มีทั้งฝ่ายโลกและฝ่ายธรรม มีตั้งแต่ขั้นต้นจนถึงขั้นสูง ปัญญาที่เกื้อกูลแก่การครองชีพ หรือดำรงชีพ แม้จะเป็น

เรื่องโลก ๆ จำต้องขวนขวายให้มีขึ้นโดยคิดค้น โดยศึกษาเล่าเรียน โดยสดับตรับฟัง หรือโดยการฝึกอบรมในภาคปฏิบัติการก้าวไปข้างหน้าได้ หรือแม้แต่การระวังไม่ให้ถอยหลังก็เพราะการเสริมสร้างปัญญาอยู่เสมอ การขาดปัญญานอกจากเนื่องมาจากไม่คิดค้น ไม่ศึกษาเป็นต้นแล้ว ยังเนื่องมาจากเหตุอันสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ความเข้าใจผิดว่า มีปัญญา ฉลาดมาก ฉลาดกว่าเขา มีปัญญาอยู่แล้ว กลับมีปัญญาน้อยลง หรือมีปัญญาไม่ทันผู้อื่น ก็เนื่องมาจากความเข้าใจผิดเช่นกัน สมดังพระพุทธภาษิตว่า

โย พาโล มญฺญตี พาลยํ ปณฺฑิโต วาปิ เตน โส
พาโล จ ปณฺฑิตมานี ส เว พาโลติ วุจฺจติ

แปลความว่า ผู้อ่อนปัญญา รู้ว่าตนอ่อนปัญญา พอจะมีทางฉลาดได้ แต่ผู้อ่อนปัญญา กลับเข้าใจจนทนงว่าตนฉลาด ก็จะถูกเรียกว่า "โง่"

อนึ่ง ผู้มีปัญญาและเข้าใจถูกต้อง น่ารัก น่านับถือ น่าบูชา ส่วนผู้อ่อนปัญญา ถ้าวางตนเหมาะสมก็น่ากรุณาเอ็นดู ที่แสดงมานี้เป็นปัญญาเกื้อกูลแก่การครองชีพ หรือดำรงชีพเป็นฝ่ายโลก ส่วนปัญญาฝ่ายธรรมในที่นี้ หมายเอาปัญญาที่เกิดจากการเจริญสมาธิและเจริญวิปัสสนาอันเป็นขั้นต้นจนถึงปัญญาในมรรคจิตผลจิตอันเป็นชั้นสูง เมื่อฝึกหัดจิตตามหลักกรรมฐานจนได้เป็นสมาธิมีกำลัง มีความผ่องแผ้วเป็นอิสระ ปัญญาก็ย่อมเกิดขึ้น เมื่อตั้งใจจดจ่อพิจารณากายและจิต หรือที่เรียกว่ารูปและนามจนเข้าใจอย่างถูกต้องแจ่มชัด ตรงกับที่เป็นจริงตามหลักวิปัสสนากรรมฐานปัญญาก็ย่อมเกิด

ปัญญาที่เกิดจากฐานดังแสดงนี้เป็นอาวุธทำลายกิเลสให้เบาบางลง จนถึงหมดสิ้น ปัญญาฝ่ายธรรมกับปัญญาฝ่ายโลกต่างอิงอาศัยกัน ปัญญาฝ่ายธรรมเมื่อยังไม่ถึงชั้นสูง อาจเกื้อกูลให้เกิดปัญญาฝ่ายโลกอย่างแจ่มใสได้ เพราะจิตที่เป็นสมาธิมีกำลังย่อมจดจ่อแน่วแน่ในสิ่งที่กำลังทำ แม้กำลังพูดไม่ฟุ้งซ่านลังเลการที่ทำ คำที่พูดย่อมสำเร็จตามที่ประสงค์ ปัญญามีประโยชน์และมีวิธีที่จะเสริมสร้างให้เกิดขึ้นได้ดังแสดงมา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสสอนว่า ไม่พึงประมาทปัญญาดังนี้

ประการที่สอง สัจจะคือความจริง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสัจจะคือความจริงไว้ โดยนัยต่างๆ เช่นวจีสัจจะ วาจาจริง วาจาที่ไม่เป็นเท็จไม่กลับกลอก ไม่สับปรับ วาจาที่มั่นคงแน่นอน สมมติสัจจะ จริงโดยสมมติ เช่น สมมติว่า เป็นสัตว์เป็นบุคคลหรือสิ่งของต่างๆ ที่ถูกสมมติให้เป็นอย่างนั้นบ้างอย่างนี้บ้าง แม้แต่ชื่อที่ตั้งให้แก่ร่างกาย สภาวะสัจจะ จริงสภาวะ คือสภาวะที่แท้จริงเป็นอย่างไร ก็คงเป็นอย่างนั้น กายหรือรูป จิตหรือนาม มีสภาวะไม่เที่ยงเป็นทุกข์ เป็นอนัตตาก็เป็นอย่างนั้นจริงๆ ปรมัตถสัจจะ จริงปรมัตถ คือ เป็นขันธ์ ธาตุ อายตนะจริงๆ มิใช่ผู้นั้นผู้นี้ ตรงกันข้ามกับสมมติสัจจะ ความจริงดังแสดงมาเมื่อบุคคลเข้าถึงย่อมอำนวยประโยชน์ ผู้พูดแต่คำจริง คำพูดมีน้ำหนัก ผู้อื่นเชื่อถือ ที่กล่าวกันว่าวาจาสิทธิ์ก็เพราะพูดแต่ความจริงนั้นเอง ผู้เข้าใจในสมมติสัจจะก็จะไม่หลงในสิ่งที่สมมติ ใช้สิ่งที่สมมติให้เป็นประโยชน์ ไม่เป็นทาสของสิ่งที่สมมติ ผู้พิจารณาเห็นสภาวะสัจจะ

ย่อมไม่เกิดความเดือดร้อน โทมนัสน้อยใจหรือเพลิดเพลินหลงไหล เมื่อวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงทั้งในทางเสียหรือทางดี ผู้หยั่งรู้ในปรมัตถสัจจะย่อมคลายความต้องการ ความยึดติดด้วยหยั่งรู้ว่า ร่างกายจิตใจเป็นแต่เพียงส่วนหนึ่งสิ่งหนึ่ง มิใช่มีไว้สำหรับยึดติด ความติดติดมีแต่โทษ สร้างความพัวพันและภาระจำยอมไม่สิ้นสุด หลุดไปเสียได้ปลอดโปร่งแจ่มใส เป็นไทยแก่ตน สัจจะทั้งที่เป็นขั้นต้นและขั้นสูง คือตั้งแต่จริงวาจาจนถึงจริงปรมัตถ์ มีประโยชน์ตามขั้นนั้น ๆ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสสอนว่า พึงตามรักษาสัจจะ ดังนี้

ประการที่สาม จาคะ การสละได้ในที่นี้หมายถึงการสละกิเลสได้ กิเลสเป็นอุปสรรคภายในที่สำคัญ มีทั้งอย่างหยาบ อย่างกลาง และอย่างละเอียด อย่างหยาบมีความรุนแรง จนแสดงออกมาทางการกระทำและทางคำพูด แสดงออกมาเพื่อริดรอนสิทธิและริดรอนประโยชน์อย่างเดียว เช่น โกรธถึงกับทำร้ายร่างกายผู้อื่น ย่อมหมดสิทธิที่จะอยู่อย่างเสรี และจะสร้างประโยชน์ใดก็ไม่ได้ อย่างกลางกลุ้มรุมอยู่ภายใน ขุ่นมัว หม่นหมองปรุงความคิดให้ไปในทางเลวร้าย ปรุงให้มีเหตุผลประกอบในทางเลวร้ายนั้นด้วย อย่างละเอียดนอนแนบสนิทอยู่ภายใน ทำให้รู้สึกเหมือนมิตรผู้ภักดีที่ให้ความอบอุ่น ปรุงความคิดให้ละเมอเพ้อฝันที่มิได้หลับ ทำให้กระหยิ่มนึกทรนง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนให้สละกิเลสอย่างหยาบด้วยการรักษาศีล อย่างกลางด้วยการฝึกสมาธิ อย่างละเอียดด้วยการอบรมวิปัสสนาปัญญา หากจะจำแนกให้เป็นรายละเอียดออกไปเป็นอย่าง ๆ ก็จะเห็นว่า จำต้องสละให้ได้ เช่น ความเกียจคร้านไม่

ควรเก็บไว้ ควรสละเสียด้วย ความขยัน ความเห็นแก่ตัว ควรสละเสียด้วยความมีอัธยาศัยกว้างขวาง ความบึ้งตึงควรสละเสียด้วยความยิ้มแย้ม ความมักง่าย ควรสละเสียด้วยความละเอียดถี่ถ้วน จาคะ การสละได้เป็นการสร้างเสริมเพิ่มพูนอัธยาศัย นิสัยละมุนละไม ปราศจากความหมองคือ กิเลส โดยลำดับ จนถึงขั้นสูงสุด มีประโยชน์เป็นเอนกประการ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสสอนว่า "พึงเพิ่มพูนจาคะ คือ การสละได้" ดังนี้

ประการที่สี่ สันติ คือความสงบ หมายถึงการที่กิเลสสงบระงับดับลง เมื่อกิเลสสงบระงับแม้เพียงชั่วครู่ ชั่วคราว จะรู้สึกเย็นกายเย็นใจ เมื่อได้ลิ้มรสอย่างนี้แม้เพียงครั้งเดียว แล้วพยายามสนใจศึกษาสำเนียกจดจำและเข้าใจถูกต้องจะเป็นคุณค่ามหาศาล ปรารถนาที่จะได้อาการเช่นนั้นอีก และปรารถนายิ่ง ๆ ขึ้นไปจนถึงสันติสูงสุด สันติทรงคุณค่าดังแสดงนี้ ต้องตามพระพุทธดำรัสที่ว่า "โสตาปัตผล มีค่าล้ำเลิศกว่าสรรพสมบัติในโลก" และท่านผู้ประสพสันตินี้แล้วมักเปล่งอุทานออกมา เช่น ท่านพระมหากัปปินะเปล่งอุทานว่า อโห สุขํ อโห สุขํ สุขจริง สุขจริง อนึ่งพึงเทียบเคียงความสงบกับความฟุ้งซ่านกระวนกระวาย ก็พอจะมองเห็นคุณค่าของสันติ สันติความสงบมีประโยชน์ด้วยประการอย่างนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสสอนว่า "พึงศึกษาสันติ คือ ความสงบ" ดังนี้

อธิษฐานทั้ง ๔ ประการ เป็นฐานที่ตั้งอันมั่นคง ผู้ประสงค์สุขทั้งคดีโลกและคดีธรรม พึงพิจารณาสร้างให้เป็นฐานตามสมควรแก่ตน ในวาระ

ดิถีขึ้นปีใหม่ ท่านสาธุชนพุทธบริษัทมักมีอธิษฐานตั้งใจที่จะทำความดี ปฏิบัติศีลธรรม อธิษฐาน ๔ ประการคือ ปัญญา สัจจะ จาคะ สันติ ย่อมสนับสนุนส่งเสริมให้การอธิษฐานตั้งใจสำเร็จสมประสงค์ได้ ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ท่านพระปุกกุสาติ ท่านปุกกุสาติก็ได้สำเร็จผลตามที่มุ่งหมาย ดังข้อความที่แสดงแล้วในเบื้องต้น วิสัชชนาพระธรรมเทศนายุติด้วยกาลเวลาด้วยประการฉะนี้ ฯ

ท่านหญิงตอบปัญหา

"เรื่องเครื่องรางของขลัง"

เมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๑๓ สำนักงาน ก.พ. นำข้าราชการและนักศึกษาผู้สอบแข่งขันชิงทุนรัฐบาลไปศึกษาต่อ ณ ต่างประเทศ รุ่นที่ ๒๐ กับนักศึกษาอื่นที่จะไปเรียนทุนส่วนตัว รวมทั้งสิ้น ๑๕๐ คน ซึ่งอยู่ในระหว่างการอบรม ไปเยี่ยมองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ถนนพระอาทิตย์ พระนคร และเข้าเฝ้ารับพระโอวาทแล้ว องค์ประธานองค์การพสล. ประทานโอกาสให้ทูลถาม

ต่อไปนี้เป็นคำถามคำตอบปัญหาเรื่องหนึ่งที่มีผู้ทูลถามว่า

ปัญหามีว่า กระหม่อมขอกราบทูลถาม สมมุติว่าเราไปโดนฝรั่งถามว่า "พระพุทธศาสนาของท่านนั้นสอนให้เชื่อในเหตุผล ไม่เชื่อในสิ่งเหลวไหลงมงาย แล้วเหตุไฉนในเมืองของท่านจึงเคารพรูปบูชาและแขวนเครื่องรางของขลังกันเต็มไปหมด" จะโปรดให้ตอบว่าอย่างไร

คำตอบ ค่ะ เขาเคยถามดิฉันเหมือนกัน เขาถามว่า ทำไม ท่านผูกพระพุทธรูปทำไม ดิฉันก็ถามเขาว่าว่า ท่านผูกกางเขนทำไม เหมือนกันใช่ไหมคะ ผูกเพื่อให้สบายใจ เขาลืมเรื่อง Human Nature นี่คะ หรือที่เรียกว่า "จิตต้องการที่พึ่ง" ใช่ไหมคะ คนตกน้ำ

ต่อให้เกาะฟางก็เกาะ ใช่ไหมคะ พระพุทธเจ้าท่านถึงไม่ตัดขาด ท่านรู้จักธรรมชาติมนุษย์ดี ยกตัวอย่างเช่นเรื่องพระภูมิ บางคนที่ถือเคร่งเขาไม่เห็นด้วย ดิฉันบอกว่า ถ้างั้นสวดสักเคกาเมจรูเป ทำไม ใช่ไหมคะ พระพุทธเจ้าท่านไม่เถียงคน เพราะว่าท่านรู้ธรรมชาติของมนุษย์ว่าต้องการอะไร เวลาไม่มีทุกข์เราก็วางโต ว่าเราไม่ต้องการ พอทุกข์เข้าแล้วก็วิ่งตาเหลือก ถ้าไม่มีอะไรหมอดูก็เอา เพราะฉะนั้นคนที่มีสติ เขาก็ถือว่า ที่เรามีของขลังนี้ ที่เราเชื่อว่าท่านจะช่วยได้ เพื่อให้มีที่ยึดเหนี่ยวพอสบายใจเท่านั้น อย่างดิฉันนี่ ดิฉันไปไหนก็เอาพ่อของดิฉันไปด้วยทุกแห่ง เพราะดิฉันรักของดิฉัน ดิฉันได้ความรู้จากท่าน ท่านเป็นผู้มีบุญคุณ ดิฉันก็เอาไปด้วย เมื่อเร็ว ๆ นี้ ปรินส์โสเวนส์ไตน์ท่านมาเรียกดิฉันไปเล็กเชอร์ที่บอนน์ เมื่อแรกนะคะ ดิฉันก็นึกว่าคงไปพบพวกเครายาว ๆ สัก ๑๐ คนหรอก ไม่เป็นไร เราก็เรียนกับเขาก็แล้วกัน พอถึงวันเล็กเชอร์จริง ๆ คน ๕๐๐ เต็มหมดเลย ที่กระทรวงคมนาคมแหม-ใจตึก ๆ นึกตายแล้ว นี่เราจะแก่หลุดหรือไม่หลุดก็ไม่รู้ ประเดี๋ยวเขานึกว่าเสียสตางค์เอามา ดิฉันก็ไม่รู้จะทำอย่างไร ได้แต่กำรูปพ่อแน่น นึกว่าช่วยลูกด้วยเจ้าประคุณ อย่าให้อายเขาเลย ขอให้ทำได้ดีหน่อยเถอะ อย่างนี้เป็นต้น เราก็ได้กำลังใจ ใช่ไหมคะ เชื่อมันเป็น Human Nature ค่ะ ไม่ใช่พระพุทธศาสนา เราก็ตอบเขาบอกว่าไม่เกี่ยวกับศาสนาพุทธ

ศาสนาพุทธท่านไม่มีอะไร ท่านมีแต่เหตุผล ถูกแล้วมีแต่เหตุผล ยกตัวอย่างเช่น งานของเรานี่ ที่เรามีสวดมนต์เลี้ยงพระนะคะ ทำไมทำอย่าง

นั้น ดิฉันก็บอกว่า เรื่องนี้มี พราหมณ์คนหนึ่งไปทูลถามพระพุทธเจ้าว่า ถ้าข้าพระองค์จะทำงานมงคลจะทำอย่างไรดี ทรงตอบว่า ให้เชิญพวกศีลบริสุทธิ์มา แล้วก็ให้อาหารเขากิน แล้วก็ให้ทานของใช้ เครื่องใช้ตามใจเถอะ แล้วก็ให้เขาให้พร เท่านั้นก็พอแล้ว นอกจากนั้นเป็นเครื่องตกแต่ง เสียเวลาเปล่า ๆ จริงไหมคะ จริงของท่านถูกไหมคะ แต่มนุษย์เราไม่พอค่ะ ต้องการให้เจิม ต้องการให้ผูกมือให้ ด้วยเหตุนี้พราหมณ์จึงเข้ามาช่วยกันได้กับพุทธ

คราวนี้เขาถามว่าศาสนาพราหมณ์นั้น ทำไมท่านมี ๒ ศาสนาดิฉันก็บอกว่า ไม่มี ๒ ศาสนา มีศาสนาเดียว เพราะพราหมณ์นั้นถ้าจะเปรียบกับคริสเตียน พราหมณ์ก็เป็น Old Testament ของเราอย่าลืมว่าพระพุทธเจ้าประสูติเป็นพราหมณ์ก่อนใช่ไหมคะ ศีล ๕ นี้ก็ของพราหมณ์ อะไรที่ดีท่านก็เอาไว้ อะไรที่ไม่ดีท่านก็ทิ้งไป ถึงได้บอกว่าของทุกอย่างเป็น Cycle มันลงถึงที่สุดแล้วมันขึ้น ขึ้นถึงที่สุดแล้วมันก็ลง พระพุทธเจ้าทรงสอนตามธรรมชาติอย่างแรง โดยเฉพาะธรรมชาติของมนุษย์ท่านรู้ดีหมดเลย พวกหมอโดยเฉพาะที่เมืองนอก มาเล่นทางพุทธไม่น้อย ค้นเท่าไหร่ยิ่งเจอะเท่านั้นแล้วพวกเราซึ่งมีโอกาสที่จะสอนฝรั่งได้มาก กลับไม่เอาน่าเสียดาย

วิชาปัจจุบันนี้ พระพุทธเจ้าท่านก็ทรงมีแล้วเหมือนกัน เช่น Biology มีการเกิด ๔ ชนิด คือ ๑. เกิดในครรภ์ ๒. เกิดในไข่ ๓. เกิดด้วยไอธาตุต่าง ๆ ๔. เกิดด้วยอำนาจกรรมที่ทำไว้ มีเหมือนกับวิทยาศาสตร์ไม่ใช่รึ Sociology ท่านก็มี สิงคาโลวาทสูตร คือว่ามนุษย์ทุกคนที่เกิดมา

ในโลกนี้ ทุกคนมีหน้าที่ติดตัวมา พ่อแม่มีหน้าที่กับลูก ลูกก็มีหน้าที่กับพ่อแม่ มีเพื่อนกับเพื่อน ผัวกับเมีย ครูกับลูกศิษย์ และแม้นายจ้างกับลูกจ้าง ถ้าทำตามพระพุทธเจ้าแล้วจะไม่มีสไตรค์เลย เราน่าสอนฝรั่งเหลือเกิน Psychology คือจิตเป็นเอก มีที่ไหนมั่งพระพุทธเจ้ามีมา ๒๐๐๐ ปีแล้ว เพิ่งจะมาเรียนกันเดี๋ยวนี้ มีคนมาชวนให้ไปฟังหมอประสพ ดิฉันบอกว่าไม่ไปละ ให้หมอมาเรียนกับฉันดีกว่า ฉันมีทุกอย่างแล้ว ไปเรียนทำไมไม่รู้ มีทุกอย่างในพระพุทธศาสนาถ้าพระรู้จักทำนะคะ เอาออกมาเป็นสูตร ๆ สูตรนี้ตรงกับวิชานั้น สูตรนั้นตรงกับวิชานี้ มีทั้งนั้น น่าเสียดายเหลือเกิน พระองค์ชายเล็กอนุสรณ์ท่านกลับมาเล่าให้ดิฉันฟังว่า ท่านไปอเมริกา แล้วก็เจอะฝรั่งคนหนึ่งบอกว่า แหม ศาสนาที่โง่ ๆ มาเจอะคนฉลาดเข้าคลายเป็นหรูหราไปได้ ส่วนศาสนาที่แสนจะวิเศษไปตกอยู่กับคนโง่ เลยไม่รู้จัก องค์ชายเล็กบอกว่า อายมันแทบตายเลย ดิฉันบอกว่าสมน้ำหน้าท่าน แต่เดี๋ยวนี้ฝรั่งเขารู้จักจริง ๆ นะคะ ข้อสำคัญเราจะไปเจ๊งเขานะซี เรียนกับเขาเสียเลยซิคะ เห็นท่าไม่ดีเลยไปขอเรียนเลย มีห้องประชุมโต ๆ ที่เรียนก็มี ดิฉันไปจนกระทั่งฮังการี ฮังการีก็มี ฮังการีนี่เป็นพวกเราด้วย ไม่ใช่มหายาน เป็นเถรวาท

ผิดกันยังไงคะ ถ้าเขาถาม

เถรวาทนี้ คือตรงกับคำสอนของพระพุทธเจ้า เถระ แปลว่าอาจารย์ วาทะ แปลว่าคำสอน ตรงกับพระธรรมทั้งนั้น มหายานนั้น เขา

ถือว่า มหา แปลว่า Great ยานแปลว่า Transport เพราะฉะนั้นความเชื่อของเขา เขาเชื่อว่า เราจะต้องมีชีวิตอยู่ขนคนไปสวรรค์ให้หมดโลกก่อน แล้วเราจึงตามไปทีหลัง นี่เป็นความเชื่อของมหายาน คราวนี้ใครเล่าจะมีชีวิตอยู่ขนคนไปสวรรค์จนหมด ไม่มีทางเป็นไปได้ด้วยเหตุนี้แหละ เขาจึงต้องสร้างพระพุทธเจ้าขึ้นเป็น ๕ องค์ และมีพระโพธิสัตว์อีก ๕ องค์ กลับมาคอยขนคนไปสู่แดนสวรรค์เป็นชุด ๆ เป็นยุค ๆ ทำไมถึง ๒ เพราะว่าคนหนึ่งทำทางธรรม คนหนึ่งทำทางโลก ถ้าจะเทียบกับคริสเตียนก็คล้าย ๆ กับ Catholic & Protestant เราเป็นพวก Protestant พวกนั้นเขาเป็น Catholic แต่เดี๋ยวนี้เขาไม่ค่อยทำแล้วนะคะ ที่ญี่ปุ่นนั้นเขามาหาฉันสัก ๕ ปีแล้ว เดี๋ยวนี้เขามี ๓ ล้านแล้ว สมาชิกยุวพุทธนะ หนุ่ม ๆ ทั้งนั้น เขาขึ้นเหลือเกิน เราคนแก่ดีแต่มี Experience มีอดีต เจอะทุกข์สุขมามาก แต่คนที่จะต่อไปข้างหน้าคือคนหนุ่มสาว เพราะฉะนั้นเขาดูพวกเธอ เขาไม่ได้ดูว่าหนุ่มสาวสวยไม๊ เขาดู Future Siam ว่าจะเป็นยังไง เพราะคนพวกนี้จะขึ้นมาแทน เวลานี้ดิฉันก็พูดพล่ามเกือบตายอยู่คนเดียว ไม่มีใครเอากับดิฉันสักคนนึง ฉันเจอะใครก็ชวนว่า ช่วยฉันหน่อยซี ๆ ถ้ามีสัก ๕ คนเท่านั้นแหละจะเร็วกว่านี้เยอะ นี่เดือนตุลาคมดิฉันก็ต้องไปอีกแล้ว ที่ญี่ปุ่น บอกไม่ไปละ พอแล้วแต่ไม่รวยนะคะ ดิฉันไม่มีเงินเดือน ดิฉันทำจริง ๆ ทำบุญจริง ๆ ดิฉันไม่มีเงินเดือน คุณเอี่ยมไม่มีเงินเดือน เราไม่ได้ทำเพื่อหากิน เราทำเพื่อความอยากเห็นความสุขของมนุษย์จริง ๆ แต่ว่าก็ยังมีกิเลสที่อยากให้เป็น

คนไทย ได้ช่วยโลกได้ ดิฉันจะหาคนต่างประเทศมาก็ได้มีเยอะ คนดี ๆ ที่อเมริกาก็มี ญี่ปุ่นอเมริกันดี ๆ หลายคน ที่เขาพร้อมที่จะมาช่วยทำงานเราก็พบกันเวลาประชุม แต่ว่าไอ้เราก็ยังมีกิเลส อยากให้เป็นคนไทยช่วยไม่ยากหรอกถ้าจะเรียน เราก็ถามที่ตัวเราเองว่า ทำไมถึงยังงั้น ๆ แล้วเราก็หาคำตอบให้ได้จริง ให้มันมีเหตุผลคันก็ได้ ที่ดิฉันรู้นี่ทะเลาะกับเสด็จพ่อท่านทุกวัน ๆ ว่าทำไมต้องทำอย่างนั้น ทำไมต้องทำอย่างนี้ ท่านก็ให้อ่านหนังสือท่านบอกว่าอันไหนไม่รู้ก็มาถามซีแล้วก็มีพระบางองค์ เช่น สมเด็จวัดเทพฯอย่างนี้ก็เรียนถามท่านมั่ง แต่ถ้าใครเดินทางนี้แล้ว ดิฉันรับรองว่าหางานได้ไม่ว่าเมืองไหน จะเอาเมืองไหนก็ได้นะ มหาวิทยาลัยโดยเฉพาะอยากได้เหลือเกิน แต่ว่าเขาถามตาเหลือกเชียวนะ บางทีดิฉันต้องหยุดนิ่ง ถ้าหยุดนิ่งแล้ว แหม เขาถามทีเดียวว่า ตอบไม่ตอบ บอกว่าตอบ แต่ขอคิดประเดี๋ยวเถอะเพราะไม่นึกว่าจะถามอย่างนี้ เช่นถามว่า ครูฉันยอมละว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว แต่ครูว่าเราต้องกลับมาเกิดที่นี่อีกใช่ไหม

ดิฉันบอกว่าแล้วแต่แกทำไว้ซี แกมีหนี้หรือเปล่า ถ้าแกทำหนี้แกต้องใช้หนี้ ถ้าแกไม่ใช้หนี้แกก็ต้องตกนรก ทางโลกเขาใส่คุกใช่ไหม เขาใส่คุก เขาปรับ แต่ถ้าเราจะใช้หนี้ ให้โอกาสกลับมาที่นี่ ที่เรามาเกิดเมืองมนุษย์นี่ เรามาใช้หนี้เขา แต่เราไม่มาเฉพาะใช้หนี้ เรามาทำหนี้เพิ่มอีก เราก็ต้องกลับมาอีก มันถึงได้ตายแล้วเกิด เกิดแล้วตายอยู่อย่างนี้ เพราะฉะนั้นท่านจึงสอนให้เราหมดกรรมหมดทำกรรมทำบาป เมื่อมันไม่มี force กำลังของกรรมที่จะผลักไปแล้ว มันก็หยุด หมดเวรหมดกรรม เรื่องเท่านี้เองนะคะ

แต่คราวนี้เขาถามว่า เอาละ เมื่อเราจะกลับมา มาก็ไม่ใช่ตัวเรา อาจจะมาเป็นหมูเป็นหมากาไก่ก็ได้ ดิฉันก็บอกว่าแล้วแต่แกซี แกทำอะไรไว้กับหมาหรือเปล่า ถ้าแกทำอะไรกับหมาไว้ แกก็กลับมาเป็นหมา มันจึงจะใช้หนี้กันได้ ทีนี้เขาก็บอกว่า เมื่อกลับมาเป็นคนแก่ เป็นเด็ก เป็นผู้หญิง มันก็ไม่ใช่ตัวเรา เราจะเดือดร้อนทำไม ดิฉันตาเหลือกเพราะไม่ได้คิดไว้นี่ว่าเขาจะถามอย่างนี้ เขาชื่อ Edward ดิฉันบอกว่า เอ็ด, แกจะถามฉันในห้องเรียนก็ไม่ได้ แกต้องเสือกมาถามในห้องประชุมคนเป็นก่ายเป็นกอง คราวนี้เขาก็เอาฉันซีทั้งห้องเลย เขาเฮ เอาเรื่องว่าจะตอบหรือไม่ตอบ ถ้าไม่ตอบจะมาทำไมเล่า ถ้าดิฉันไม่ตอบไม่ได้ก็ไม่มีใครเข้าเรียนกับดิฉันซี ก็บอกว่า เอาละจะตอบ ดิฉันก็เรียกตัวมานั่งข้าง ๆ แล้วก็ถามว่า เอ็ด แกเกิดเป็น Baby ก่อนใช่ไหม ที่แกถามฉันเมื่อตะกี้นี้ แกถามฉันว่าเราจะกลับมาในรูปอื่นใช่ไหม เขาตอบว่าใช่ ดี ดิฉันบอกว่า เอาละทีนี้ ฉันถามแกว่าเมื่อแกเป็น Baby แล้วพ่อแม่ก็พาไปวัด พระพรมน้ำมนต์ให้ชื่อว่า Edward Weeller พ่อแม่ก็อุ้มแกกลับมาใส่เปลไว้ถูกไหม เขาพยักหน้า แล้วแกนี้คนเดียวกับไอ้คนในเปลหรือเปล่า ก็คนเดียวกัน ทำไมแกถึงไม่อยู่ในเปล ทำไมแกเสือกมานั่งอยู่นี่ เขาว่า อ้าว ก็มันอยู่ไม่ได้นี่ในเปลน่ะ ดิฉันก็บอกว่า แกพูดถึง form ใช่ไหม ที่ฉันถามแกนี่ ฉันจะพิสูจน์ให้แกดูว่าไอ้รูปมนุษย์นี่ แม้ในชาตินี้ยังเก็บไว้ไม่ได้ ๑๐ ปี เปลี่ยนไป ๆ เป็น Baby แล้วก็เป็น Boy เป็น Boy แล้วก็เป็น Youngman แล้วก็เป็น Oldman แล้วก็ตาย ก็เมื่อเป็นเช่นนั้น ชาตินี้

ยังไม่สามารถเก็บรูปของตัวไว้ได้ แกมีสิทธิ์อะไรที่จะเก็บไว้ได้ในเมื่อเขาฝัง แล้ว เขาเผาแล้ว แกไม่มีสิทธิ์ที่จะเก็บรูปแกไว้ได้เลย แกจะกลับมาเป็นใคร ก็ตาม มันก็คงเป็นแกอยู่นั่นแหละ เขารับว่าจริง

นี่แหละค่ะ พูดกับฝรั่ง ต้องพูดอย่างนี้ จะไปพูดเล่น ๆ ไม่ได้ เช่นเขาถามว่า ทำไมพระแต่งเหลือง มีคนตอบว่าเพราะสีเย็นตา เขาไม่เอา ด้วย เพราะไม่มีเหตุผล เขามาเล่นงานดิฉันทีเดียว ทำไมพระแต่งเหลือง เขา ถามทำไมพระแต่งเหลืองนั้น เพราะเหตุว่า ที่ธิเบตแต่ง ๔ สี ตามพระอรหันต์ เพราะพระอรหันต์มี ๔ ชั้น เขาแต่งตามชั้นของพระอรหันต์ จึงแต่งเหลือง เขาจึงถามว่าอย่างนั้น พอมาถามดิฉัน ดิฉันก็บอกว่า พระพุทธบัญญัติให้เก็บ ผ้ามาเย็บเข้าเป็นผืน แล้วให้ซักย้อมด้วยเปลือกไม้ ในอินเดียเอาเรื่องพระ แต่งเหลืองนั้น เพราะเหตุว่าที่ธิเบตเขาแต่ง ๔ สี ตามพระอรหันต์ เพราะ พระอรหันต์มี ๔ ชั้น เขาแต่งตามชั้นของพระอรหันต์ จนกระทั่งเป็นพระอรหันต์ แล้ว จึงแต่งเหลือง เขาจึงถามมาอย่างนั้น พอมาถามดิฉัน ดิฉันก็บอกว่า มีพระพุทธบัญญัติให้เก็บผ้ามาเย็บเข้าเป็นผืน แล้วให้ซักย้อมด้วยเปลือกไม้ ในอินเดียเขาเอาเปลือกไม้ขนุนถากลงต้ม แล้วใส่เกลือนิดหน่อย เพื่อให้ติดสี แล้วก็ย้อม เพื่อทำความสะอาดด้วยยางไม้ จึงเป็นสีเหลืองดังนี้ ถ้าไม่มีเหตุ ผลแล้วอย่านึกเลยว่าฝรั่งจะเล่นด้วย

"สัมมาอาชีวะ"

ในเรื่องการจำกัดสัมมาอาชีพ คือ งานเลี้ยงชีพในทางที่ชอบธรรมนั้น เราควรจะถือกฎเกณฑ์อะไร กฎเกณฑ์อะไร กฎเกณฑ์เกี่ยวกับเรื่องนี้มันก็ไม่มากอะไรให้เราถือหลักเพียงง่าย ๆ ว่า การอาชีพประเภทใดไม่กระทบกระเทือนต่อบุคคลอื่น ต่อสัตว์อื่น ต่อสิ่งอื่น งานอาชีพประเภทนั้น ก็เป็นอันใช้ได้ เช่น การทำนา การทำสวน การค้าขาย การทำราชการ การเป็นแพทย์ การเป็นหมอ หรือการอะไรอื่น ๆ ซึ่งเรียกว่าดีงาม ไม่กระทบกระเทือนต่อผู้ใด ใครผู้หนึ่งแม้แต่น้อย อาชีพนั้นเป็นสัมมาอาชีวะ ในประเทศอินเดียชาวอินเดียเขามีสัมมาอาชีวะเช่นว่าการกสิกรรม การพานิช การรักษาโคพระพุทธเจ้าก็ถือว่าการเลี้ยงโคของชาวอินเดียนั้นเป็นอาชีพที่ชอบ เพราะชาวอินเดียไม่ได้เลี้ยงโค เพื่อจะฆ่าเป็นอาหาร แต่เลี้ยงโคสำหรับรีดเอานมมันไม่เป็นการเสียหายอะไร แต่งานบางชนิดน่ะมันยุ่ง เช่น ในพุทธศาสนาของเราได้ห้ามพุทธบริษัทไม่ให้ทำงานบางประเภท อันได้แก่การค้าการขายในสิ่งไม่เหมาะไม่ควร เช่นว่า ค้าขายน้ำเมา ค้าขายเครื่องประหารคล้ายปืนอะไรเป็นต้น การค้าขายเครื่องยาพิษ อันจะทำให้คนกินเข้าไปแล้วเสพติดให้โทษเช่นว่าเราตั้งโรงค้าฝิ่น ตั้งบริษัททำเฮโรอีนออกขายให้ประชาชนได้สูบได้กินอย่างนั้นมันเป็นเรื่องที่เรียกว่าไม่ชอบธรรม เป็นอาชีพที่ไม่เหมาะไม่ควร เอามนุษย์ไปขายก็ไม่ได้ ขายมนุษย์น่ะเอาไปขายยังไง พวกเด็กหนุ่มหางจิ้งเหลนทั้งหลายไปเที่ยวบ้านนอกบ้านนา แล้วก็ไปหลอกสาวผู้ไม่มีความรู้ ไม่มีความเข้าใจ โดยมากเด็กสาวเหล่านั้นบ้านนอกแท้ ๆ อ่านหนังสือก็ไม่ได้ ไปดูที่เขา

เอาไปเก็บไว้บ้านปากเกร็ดก็จะเห็นว่าเต็มทน เป็นคนเขลา ๆ โง่ ๆ ไม่ค่อยจะมีความรู้ความเข้าใจ ผู้ชายชนิดโง่ ๆ อีกแหละไปหลอกคนเหล่านั้นมา เอามากรุงเทพ ฯ เอาไปขายตามบ้านของแม่เล้าคนหนึ่งพันหนึ่งสองพันบาท แล้วก็ไปหามาใหม่ ขายกันต่อไป อย่างนี้เรียกว่าเป็นการขายคน พระพุทธเจ้าไม่สรรเสริญ ไม่ถือว่าเป็นอาชีพที่ชอบธรรม แต่ว่าเป็นอาชีพที่ผิดธรรม เพราะว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นการลดราคาของตัวเอง เป็นการลดราคาของเพื่อนมนุษย์ของเราให้ตกต่ำลงไป เอาคนไปเป็นสัตว์เดรัจฉาน ซึ่งจะนำไปขายได้เท่ากับไก่กับหมูในเล้า เป็นอาชีพที่ไม่ชอบธรรมด้วยประการทั้งปวง เครื่องประหัตประหารที่มีขายกัน พระพุทธศาสนาก็ไม่สรรเสริญ เช่น ค้าขายเครื่องปืนสำหรับเอาไปประหารกัน อาวุธยุทโธปกรณ์ประเภทต่าง ๆ คนคิดเครื่องประหารก็เป็นคนชนิดที่เรียกว่า จิตใจผิดปรกติอยู่เหมือนกันเพราะคิดแต่เรื่องจะฆ่าจะฟันอาวุธที่เขาผลิตออกมาได้ก็เอาไปฆ่าไปแกงกัน ทำให้มนุษย์เร่าร้อนด้วยความทุกข์มีประการต่าง ๆ พระท่านไม่สรรเสริญ ให้เราสังเกตดูในสมัยนี้ก็แล้วกันปืนมันมาก คนบ้านนอกบ้านนามีปืนใช้กันทั้งนั้น เราเรียกว่าปืนเถื่อน คอลท์ตราควาย ทำในเมืองไทย ข้าพเจ้าเห็นตำรวจเขาจับไว้ มันก็แป๊บน้ำเราดี ๆ นี่เองเอามาประดิษฐ์เป็นตัวปืน แล้วเอากระสุนยิงนัดเดียว โป้งเดียวตาย คนไทยเราตายด้วยปืนแบบนี้ ปีหนึ่งจำนวนมากมายก่ายกอง อาชีพของคนทำปืนขายไม่ใช่อาชีพที่สุจริต ไม่ใช่เป็นอาชีพที่ควรจะสรรเสริญเพราะเป็นไปในทางเบียดเบียน ได้รับข่าวว่าคนบางคนในยุโรป ในอเมริกา ชาวตะวันตกเขา ที่เป็นนักประดิษฐ์อาวุธชนิดร้าย ๆ ครั้นเมื่อได้ทราบว่า อาวุธที่ตนประดิษฐ์ขึ้นนั้น คนเขาเอาไปทำลายกันเอง มนุษย์ทั้งหลายได้ล้มหายตายจาก

กันไปมากมาย เขาก็ไม่สบายใจ มีอาการเป็นโรคประสาท แล้วก็กระโดดตึกตายเสียเอง อย่างนี้ก็มีอยู่นั่นแสดงเป็นเครื่องแสดงว่า ความคิดนั้นมันไม่ดี สร้างสิ่งซึ่งที่ไม่ดีออกมาแล้วก็นำความทุกข์ความเดือดร้อนมาสู่เพื่อนมนุษย์ ในทางพระเราไม่ถือว่าเป็นอาชีพที่ชอบ

อาชีพที่กระทำดังที่กล่าวมาเมื่อตะกี้นี้ คือ การขายน้ำเมา ค้าขายยาพิษ ค้าขายเครื่องประหาร ค้าขายสัตว์ที่เขาจะเอาไปฆ่าเป็นอาหาร ค้าขายมนุษย์ ห้าประการนี้ ทางพุทธศาสนาถือว่าเป็นอาชีพที่ไม่ชอบธรรม เป็นกิจที่ชาวพุทธควรจะงดเว้น ไม่กระทำอาชีพอย่างนี้ แต่เรามีอาชีพอื่นที่ควรจะทำได้ เช่น การปลูกพืช ปลูกผักขาย ปลูกต้นไม้ที่มีผลขาย ทำอะไรให้มันเป็นล่ำเป็นสันเอาจริงเอาจัง ข้าพเจ้าเคยไปเที่ยวจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ไปเจอสวนส้มเข้าแห่งหนึ่ง ซึ่งเขาเรียกว่าสวนส้มของกำนันจุล กำนันจุลคนนี้เป็นคนกรุงเทพ ฯ แต่ว่าไปอยู่ที่จังหวัดเพชรบูรณ์ ในเมื่อเขามีการตัดถนนเข้าไปแล้วก็ทำมาหากินในเนื้อที่ตรงที่เรียกว่าสามแยกวังชมพู ทำงานเรื่องอื่นมาหลายเรื่อง ล้มลุกคุกคลานตามวิสัยของคนที่เดินไปข้างหน้า คนเรานี้เดินมันล้มบ้างเป็นธรรมดาเพราะยังไม่มีความชำนาญ แต่ถ้าล้มลงไปแล้วอย่าไปนอนให้เพื่อนเหยียบเพื่อนข้ามอยู่ ต้องลุกขึ้นตั้งต้นชีวิตใหม่ต่อไป ท่านกำนันจุลคนนี้แกล้มแล้วแกก็ลุกขึ้น ผลที่สุดได้พบจุดสำคัญ คือ การปลูกส้มเขียวหวาน ได้ทำการปลูกเป็นการใหญ่ในเนื้อที่ตั้งพันไร่ แล้วก็ได้ส้มมาขายพวกเรากรุงเทพ ฯ ในเมืองไทยกินกันทั่ว ๆ ไป ปีหนึ่งได้เงินมากจำนวนตั้งเจ็ดแปดล้านบาท นี่เป็น

อาชีพสุจริตแท้ เป็นเงินที่ได้มาจากดิน เป็นเงินไม่ใช่เงินเดือน เงินเดือนน่ะมันได้น้อย เพราะเขาให้ด้วยวิธีจำกัดกว่าจะขึ้นแต่ละทีก็แสนเข็น แต่ว่าเงินดินนั้นเราขึ้นเอาเอง อยู่ที่การกระทำของเราเอง ถ้าเราทำดีทำมากเราก็ได้มาก เราทำถูกเราก็ก้าวหน้า เราขี้เกียจทำเราก็ไม่ได้อะไร ความจริงเมืองไทยเรานี้ฟ้าดินอากาศอำนวยให้ดีทุกหนทุกแห่ง ปลูกอะไรลงไปตรงไหนก็ปลูกได้ ปลูกผักปลูกแตงปลูกอะไรต่ออะไร พืชที่มนุษย์จะกินเป็นอาหารปลูกไปเถอะได้ทั้งนั้น แต่ว่าพี่น้องชาวไทยเรายังมีความขวนขวายน้อยไปในเรื่องอย่างนี้ ยังไม่ทำให้เป็นล่ำเป็นสัน พอเสร็จจากไร่จากนาแล้วบางทีมีน้ำกรมชลประทานอุตส่าห์นักหนาเอาน้ำให้พี่น้องชาวนา แต่พี่น้องชาวนาเอาน้ำไปขังไว้ในนาเฉย ๆ ไม่ได้ใช้น้ำให้เป็นประโยชน์ด้วยการปลูกพืชปลูกผัก อันจะนำความเจริญมาสู่ชีวิตตนและครอบครัว อย่างนั้นบ่าว่าเป็นการไม่ชอบ เราจึงควรจะใช้สิ่งที่ทางรัฐหาให้แก่เรา เช่น เราบ่นว่าไม่มีน้ำรัฐก็หาน้ำมาให้ โดยอาศัยกรมชลประทานช่วยการทำน้ำมาให้พี่น้องทั้งหลาย พี่น้องเมื่อได้รับน้ำมาเช่นนั้นแล้ว ก็ควรจะใช้น้ำนั้นให้เป็นประโยชน์ในการปลูกพืชปลูกผักเอาไว้กินในครอบครัวเอาไว้ขาย เราก็จะได้รับผลประโยชน์ตอบแทน การปลูกผักปลูกพืชผลไม้ขายนั้น เป็นอาชีพที่น่าสบายใจน่าสรรเสริญ เพราะอะไร ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตของเรา มันเกิดด้วยแรงงานของเราเองด้วยน้ำพักน้ำแรงของเราเอง ไม่ต้องไปเที่ยวขอคนอื่นกินคนอื่นใช้ เป็นสิ่งที่ช่วยให้เรามีความสุขความเจริญได้ประการหนึ่ง จึงใคร่จะขอให้ท่านทั้งหลายที่ได้ฟังเสียงจากสถานีวิทยุการเกษตรนี้ คือ

สถานีนี้ก็มีจุดมุ่งหมายสำคัญในอันที่จะปลุกปั้นพี่น้องทั้งหลาย ให้มีความตื่นตัวในเรื่องการเกษตร ให้มีความก้าวหน้าในการทำกิจอันเราทั้งหลายจะพึงจัดจะพึงทำ เราได้ยินได้ฟังแล้วก็ตั้งใจจดจำไว้ ดูบริเวณพื้นที่ดินใกล้บ้านเรา ว่าดินเราน่ะมันเหมาะไหม ควรจะปลูกพืชอะไร โลกมีความต้องการจะใช้อะไรมาก เมืองไทยเราเหมาะแก่พืชผักชนิดใด อย่าอยู่นิ่งอย่าอยู่เฉย จงพยายามยึดเอาเป็นอาชีพทำเรื่อยไป ให้ดูพี่น้องชนต่างด้าวชาวจีนทั้งหลาย ที่เขามาอยู่ในเมืองไทย เขาทำสวนเลี้ยงลูกเลี้ยงครอบครัว มีเงินส่งลูกไปเรียนหนังสือ ให้เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ เพราะอาศัยน้ำพักน้ำแรงที่เขาปลูกมาแท้ ๆ นั่งรถไฟผ่านสถานีรังสิต สองข้างทางก็จะมองเห็นว่าเขาทำกันยังไง เขาปลูกอะไร เขาได้รับประโยชน์อย่างไร คนอื่นเขาทำได้เราทำไมจะทำไม่ได้ คนพี่น้องชาวจีนกะเรามันก็เหมือนกัน ต่างกันโดยชื่อเท่านั้น หายใจเข้าหายใจออกแบบเดียวกัน กินแบบเดียวกัน นอนก็แบบเดียวกัน เวลาเจ็บไข้ได้ป่วยตายเป็นก็มันเรื่องเหมือนกันทั้งนั้น อาการสามสิบสองในชีวิตแบบเดียวกัน แต่ว่าเขามีอะไรดีกว่าเรา ตรงที่มีความขยันขันแข็ง รักงานในหน้าที่ เมื่อได้ทำสิ่งใดแล้วก็ตั้งใจทำจริง ๆ จนกว่าจะสำเร็จเรียบร้อย นี่เป็นสิ่งที่เขามีอยู่เป็นประจำในชีวิตของคนทั้งหลายเหล่านั้น เราทั้งหลายจึงควรจะคิดนึกให้รอบคอบในเรื่องนี้ แล้วพยายามที่จะสร้างชีวิตของตน ยึดอาชีพใดอาชีพหนึ่งเป็นหลัก

ที่นี้คนบางคนมันเสียอยู่ตรงนี้อย่างหนึ่ง คือ เปลี่ยนอาชีพบ่อย ๆ จับจดทำสิ่งนั้นนิดสิ่งนี้หน่อย เปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนอาชีพบ่อย ๆ นั้นเหมือนกับตั้งต้นใหม่อยู่ตลอดเวลา คนเรามันควรจะก้าวไปข้างหน้าได้ไกล แต่ถ้าไม่ก้าวกลับมาตั้งต้นย่ำเท้าใหม่ ขึ้น ก.ข. เรื่อยไปอย่างนี้ ความก้าวหน้าในชีวิตจะมีได้อย่างไร มันเป็นเรื่องเหลือวิสัย เพราะฉะนั้นเราเมื่อได้ทำอะไรแล้ว ก็ให้ถือว่าเราจะทำสิ่งนั้น ทำเรื่อยไปไม่หยุดยั้ง เมื่อยังไม่ถึงจุดหมายปลายทาง ให้จำภาษิตในที่มีอยู่ในมหาชนกชาดก เพราะมหาชนกในขณะว่ายน้ำอยู่ในทะเลลึกไม่เห็นฝั่งยังว่ายเรื่อยไป ในเมื่อไม่รู้จะว่ายไปทางไหนแต่ก็ว่าย เทพธิดาตนหนึ่งลอยมาเหนือน้ำ แล้วก็ถามว่า "ท่านจะไปไหน" – "ว่ายไปหาฝั่ง" – "ฝั่งอยู่ที่ไหน?" – "เราไม่รู้ว่ามันอยู่ที่ไหน" – "ไม่รู้แล้วท่านจะว่ายไปทำไม" พระมหาชนกได้ตอบว่า **"วายเมเถว ปุริโส ยาว อตฺถสฺส นิปฺปทา เกิดเป็นคนก็ต้องพยายามร่ำไปจนกว่าจะถึงประโยชน์ที่ตนต้องการ"** นี่พูดอย่างนี้เรียกว่ามีหลักเกณฑ์ ให้เราได้จำไว้ข้อนี้เถอะว่า **คนเรามันต้องเพียร พยายามร่ำไปจนกว่าจะถึงจุดหมายปลายทาง**

จุดหมายปลายทางในชีวิตของการทำงานนั้นคืออะไร คือ ความมั่งมี ทรัพย์สินเงินทองอันเป็นสิ่งที่เราจะได้จากผลของแรงงาน เพราะสิ่งนั้นสิทธิที่จะทำได้ คนทุกคนมีสิทธิที่จะทำได้ เมื่อทำมันก็จะเกิดขึ้นแก่เรา เราก็ควรจะจัดควรจะทำ ทำจริง ๆ อย่ากลัวความลำบาก อย่าทำเป็นคนใจอ่อน

ใจง่าย อุปสรรคอันใดเกิดขึ้นในวิถีทางการปฏิบัติงาน ขออย่าได้กลัวต่ออุปสรรคนั้น ๆ แต่จงนึกไว้เสมอว่า **งานคือชีวิต ชีวิตคืองานของเราก้าวหน้าเรื่อย ๆ ไป** ในอาชีพอันตนเห็นว่าถูกต้องชอบแล้วและ พยายามใช้ปัญญาพิจารณาปรับปรุงในอาชีพนั้น ๆ ให้มันดี ให้มันก้าวหน้าขึ้นตามสมควรแก่ฐานะ ไม่ใช่ทำอะไร ๆ ย้ำอยู่ที่เดียว เมื่อก่อนทำอย่างใดก็ทำอยู่อย่างนั้น อย่างนั้นเขาเรียกว่าไม่วิวัฒน์ หมายความว่าไม่มีการปรับปรุงไม่มีการเปลี่ยนแปลง ชีวิตของมนุษย์เราต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา คนใดไม่ปรับปรุงไม่เปลี่ยนแปลงคนนั้นไม่ก้าวหน้า คนใดไม่ก้าวหน้าคนนั้นเป็นคนล้าหลังเสียเปรียบคนอื่นเขา คนอื่นเอาเปรียบผู้นั้นด้วยวิธีการร้อยแปดพันประการ ว่ากันโดยความจริงแล้ว พี่น้องชาวไทยเรายังมีวิวัฒนาการน้อย เรายังเสียเปรียบคนอื่นอีกหลายแง่หลายมุม อันเป็นเรื่องที่เราควรนึกควรคิดไว้ในใจบ้างในเมื่อควรจะนึกจะคิดได้ แล้วก็รีบเร่งปรับปรุงส่งเสริมการงานในหน้าที่อันตนจะพึงจัดพึงทำ

สมองของเรามี จงใช้ให้มันเป็นประโยชน์ ความรู้ของเรามี จงใช้ให้เป็นประโยชน์ แรงกายของเรามี จงใช้ให้เป็นประโยชน์ ทรัพย์สินในดิน ในน้ำของเรามี จงพยายามใช้สิ่งนั้นให้เป็นประโยชน์ ถ้าเราได้พยายามใช้สิ่งเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์ในทางที่เหมาะที่ควรแล้ว เราก็จะได้รับสิ่งที่เป็นประโยชน์สมความปรารถนา จึงขอให้ท่านทั้งหลายได้รู้ไว้ว่าสัมมาอาชีวะ คือการเลี้ยงชีวิตในทางที่ชอบธรรม เมื่อเราทำแล้วไม่กระทบกระเทือนไม่เบียด-

เบียนใคร ๆ ให้เกิดความทุกข์ ความเดือดร้อน เป็นอาชีพที่ถูกต้อง เป็นอาชีพที่ท่านควรแสวงหา และเมื่อได้มาแล้ว จงจัด จงทำสิ่งนั้นอย่างชนิดเอาชีวิตเข้าแลก อย่าท้อถอย อย่าอ่อนเอ ในงานเป็นอันขาด คนเราทำอะไรถ้ามุ่งหน้าทำเรื่อยไปแล้วก็จะดีได้ เด่นได้ แต่ถ้าทำอะไรนิดหนึ่ง ทิ้งเสีย เลิกเสีย เปลี่ยนวิถีทางใหม่ต่อไป เราก็ไม่ถึงจุดหมายปลายทาง เหมือนคนเดินเวียนอยู่ในที่เหล่านั้น วนไป เวียนมาอยู่ตลอดเวลา ก็ไม่ถึงจุดที่ตนต้องการงานการที่ทำก็แบบเดียวกัน จึงขอให้พี่น้องทั้งหลาย ได้กำหนดเรื่องนี้ไว้ แล้วจงพยายามตื่นตัวขึ้นเถอะ อย่ามัวหลับไหล อย่ามัวเมา อย่ามัวประมาท อย่าคิดว่าเรามั่นสบายแล้ว ความสบายที่ท่านได้รับนั้นมันยังไม่พอต้องการก้าวหน้าเรื่อยไป เพื่อให้เกิดความสบายมากขึ้นไปกว่านี้

ประเทศไทยของเรายังต้องการคนขยัน ยังต้องการคนก้าวหน้า ยังต้องการคนที่มีความรักในอาชีพ อันตนจะพึงจัด พึงทำ เพื่อจะได้ช่วยกันสร้างชาติบ้านเมือง ให้มีความเจริญก้าวหน้าเทียมบ่าเทียมไหล่กับคนชาติอื่นเขาได้ดังความตั้งใจ เพราะฉะนั้นขอให้พี่น้องทั้งหลายคิดไว้ให้มาก ๆ รัฐบาลประกาศทุกวันเวลา ว่าการพัฒนาประเทศนั้นจะสำเร็จได้ด้วยหลัก ๓ ประการ คือ ความรู้เชี่ยวชาญในวิชาการนั้น ๆ ความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกัน ความขยันขันแข็งในการปฏิบัติงาน การรวบรวมผู้เชี่ยวชาญในวิชาการต่าง ๆ รัฐบาลก็ได้กระทำกันอยู่แล้ว ความสามัคคีก็ได้พยายามส่งเสริมอยู่แล้ว หน้าที่ของเราทั้งหลายที่เป็นประชาชนพลเมือง จะต้องรีบเร่งกันกระทำก็คือ ให้ทำ

งาน ทุกวัน ทุกเวลา โดยถือไว้ในใจว่า **งานคือชีวิต ชีวิตคืองาน บันดาลความสุข ความเจริญ** เราก็ได้ทำหน้าที่ของเราโดยดีเรียบร้อย พี่น้องก็จะสบายใจเกิดมาไม่เสียชาติ ได้กระทำกิจในหน้าที่ของตนได้เรียบร้อยสมบูรณ์ ตายแล้วก็ตายด้วยความอิ่มใจ นี่เป็นหลักเกณฑ์ประการหนึ่ง ซึ่งได้กล่าวมาเพื่อเป็นเครื่องเตือนใจท่านทั้งหลาย ก็เห็นว่าพอสมควรแก่กาลเวลาขอยุติการแสดงปาฐกถาเพื่อเป็นเครื่องเตือนใจ ไว้แต่เพียงเท่านี้

ในที่สุดนี้ ขอให้ท่านทั้งหลายที่มีโอกาสรับฟังในวันนี้ จงได้ประสพสิ่งที่เป็นความสุข ความเจริญ ความก้าวหน้าในชีวิตในการงาน ด้วยการกระทำดีของท่านเองทั่วกันทุก ๆ ท่าน เทอญ

โดย

พระปัญญานันทมุนี

เจ้าอาวาสวัดชลประทานรังสฤษฎ์ นนทบุรี

เรื่อง เข้าพรรษา

โดย

ป.ศ.

"เข้าพรรษา" เป็นคำ ๒ คำรวมกัน คือ "เข้า" ซึ่งแปลว่า ตรงข้ามกับออก เคลื่อนไปข้างหน้า ประสม ใส่ รวมเป็นพวกให้รวมเป็นลำดับเป็นแถว ถูกกัน ลงลอยติดต่อกันเคลื่อนมาหาคำหนึ่ง กับพรรษาแปลว่า ฤดูฝน ปี อีกคำหนึ่งเมื่อรวมกันให้เป็น "เข้าพรรษา" ก็หมายความว่า "เข้าถึงฤดูฝน เข้าไปในฤดูฝน" ไม่ใช่เข้าถึงปี เพราะพรรษาในที่นี้ หมายเอาฤดูฝนโดยเฉพาะ

มีคำมักใช้คู่กันกับคำ "เข้าพรรษา" คือคำ "จำพรรษา" ซึ่งก็เป็นคำรวมเหมือนกัน "จำ" ในที่นี้หมายความว่า "อยู่" จำพรรษาก็คืออยู่ในฤดูฝน ได้แก่ "หยุดอยู่กับที่ในฤดูฝน ไม่ให้จรดลไปแรมคืนในที่อื่น" นั่นเอง

ทำไมจึงต้องเข้าพรรษา จำพรรษา เพราะว่าในครั้งพุทธกาลหรือก่อนนั้นขึ้นไปมีธรรมเนียมของบ้านเมืองชั่วคราว ดังเช่นพ่อค้าสัตว์พาหนะถึงฤดูฝนในที่ใด ต้องหยุดพักในที่นั้น พ้นฤดูฝนแล้วจึงจักเดินทางต่อไป ทั้งนี้เพราะทางเดินเป็นหล่มเต็มไปด้วยโคลนตมไปไม่สะดวก นอกจากนี้ยังอาจถูกน้ำป่าหลากมาท่วมเอาอีกด้วย เมื่อครั้งปฐมโพธิกาล คือพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ได้ตรัสรู้และทรงแสดงพระธรรมเทศนา ประกาศพระพุทธศาสนาในตอนต้น ๆ ภิกษุบริษัทยังมีน้อย และล้วนแต่เป็นพระอริยบุคคลทั้งสิ้น เมื่อถึงฤดูฝนท่านหยุดเที่ยวจาริกตามลำพังของท่านเอง พระพุทธองค์ไม่ต้องทรงบัญญัติสิกขาบทในพระวินัยตั้งเป็นธรรมเนียม แต่ครั้นมีภิกษุบริษัทมากขึ้น จึงได้ทรงตั้งเป็นธรรมเนียม เมื่อถึงฤดูฝนให้หยุดอยู่ที่เดียว ไม่ไปแรมคืนค้างที่ไหนตลอด ๓ เดือน ซึ่งเรียกกันว่า "เข้าพรรษา" "จำพรรษา" อนึ่งเล่าในฤดูฝนตามปกติพันธุ์ไม้ ต้นไม้ต่าง ๆ ที่ท่านเรียกในภาษาทางพระวินัยว่า "ภูตคาม และพีชคาม" ย่อมงอกงามขึ้นอยู่ทั่วไป ทั้งสัตว์เล็ก ๆ มากมาย เช่น มด และปลวกเป็นต้น ก็มีอยู่เกลื่อนกล่นตามภาคพื้นพระธรณี หากพระภิกษุไม่หยุดอยู่กับที่ในฤดูฝนเช่นนี้ เที่ยวจาริกไปในที่นั้น ๆ ก็ย่อมเป็นการอันแน่นอนว่า จะต้องเหยียบย่ำภูตคาม พืชคามและสัตว์เล็ก ๆ น้อย ๆ นานาชนิดยังให้สัตว์กับพืชเหล่านั้นชีดเฉาและถึงแก่มรณะได้ ดังนั้นท่านจึงบัญญัติพระวินัยให้ภิกษุบริษัทเข้าพรรษา จำพรรษา เมื่อภิกษุเข้าพรรษาแล้วสามเณรซึ่งเป็นเหล่ากอสมณะอันเป็นเสมือนลูกหรือศิษย์ของพระก็ต้องเข้าพรรษาด้วย

คดีที่กำหนดให้เข้าพรรษาเรียกชื่อว่า วัสสูปนายิกา มีอยู่ ๒ คือ ปุริมิกาวัสสูปนายิกาวันเข้าพรรษาต้น ๑ ปัจฉิมิกาวัสสูปนายิกาวันเข้าพรรษาหลัง ๑ วันเข้าพรรษาต้นนั้น ท่านกำหนดไว้ว่าเมื่อพระจันทร์เพ็ญเสวยฤกษ์อาสาฬหะล่วงไปแล้ววันหนึ่ง คือวันแรมค่ำหนึ่ง เดือน ๘ แต่ถ้าปีใดมีอธิกมาส คือมีเดือน ๘ สองเดือน ในปีนั้นวันแรมค่ำหนึ่งเดือน ๘ หลัง เป็นวันเข้า

พรรษาต้น เมื่อพระจันทร์เพ็ญเสวยฤกษ์อาสาฬหะนั้นล่วงไปแล้วเดือนหนึ่ง คือวันแรมค่ำหนึ่ง เดือน ๙ เป็นวันเข้าพรรษาหลัง

เหตุไรท่านจึงไม่ให้จำพรรษาตลอด ๔ เดือนในฤดูฝน ทั้งนี้ก็เพราะท่านประสงค์ให้เดือนท้ายของฤดูฝนเป็นจีวรกาล คราวแสวงหาจีวร คราวทำจีวรผลัดผ้าไตรจีวรเดิม

การเข้าพรรษามีวิธีการอย่างไร ท่านให้อาลัยคือผูกใจว่าจะอยู่ในที่นี้ตลอดไตรมาสไม่ไปแรมคืนที่อื่น ในบัดนี้มีธรรมเนียมให้ประชุมกันกล่าวคำอธิษฐานพร้อมกันว่า "อิมสฺมึ อาวาเส อิมํ เตมาสํ วสฺสํ อุเปม" ซึ่งแปลว่า "เราเข้าถึงฤดูฝนในอาวาสนี้ตลอด ๓ เดือนนี้" นอกจากจะอธิษฐานการจำพรรษาพร้อมกันดังว่านี้แล้ว เมื่อกลับถึงกุฎีที่อยู่จะต้องอธิษฐานอีกว่า "อิมสฺมึ วิหาเร อิมํ เตมาสํ วสฺสํ อุเปมิ" แปลว่า "ข้าพเจ้าเข้าถึงฤดูฝนในวิหารนี้ตลอด ๓ เดือนนี้" เป็นอันเสร็จพิธีการเข้าพรรษา

ภิกษุต้องจำพรรษาในเสนาสนะ ที่มุงบังมีบานประตูหน้าต่างปิดเปิดได้ ท่านห้ามมิให้จำพรรษาในกระท่อมผี ในกรดพระธุดงค์ หรือกุฎีผ้า เช่น เต็นท์ ในตุ่ม ในโพรงไม้และบนค่าคบต้นไม้

เมื่อถึงวันเข้าพรรษา ภิกษุไม่เข้าพรรษา เที่ยวเร่ร่อนไป ย่อมเป็นการกระทำอันไม่สมควร ผิดพระพุทธบัญญัติ ในเวลาจำพรรษาจัดว่าเป็นอภิลักขิตสมัยที่ภิกษุบำเพ็ญสมณธรรมและอยู่ในที่เดียวอันกำหนดด้วยเขต เช่นในวัดหนึ่งๆ ตลอด ๓ เดือน จนพ้นวันปวารณาคือวันออกพรรษาแล้ว จึงจะ

ออกเที่ยวจาริกได้ถ้าหลีกไปเสียในระหว่างนั้น เกิน ๗ วัน พรรษาขาดไม่ได้รับประโยชน์แห่งการจำพรรษา แต่ถ้ามีธุระจริง ๆ ทรงมีพระบรมพุทธานุญาตให้ไปได้ และให้กลับมาใน ๗ วัน เรียกว่าไปด้วยสัตตาหะกรณียะ หรือเรียกสั้น ๆ ว่าสัตตาหะ ไปแรมคืนในที่อื่นไม่เกินกำหนดนั้น พรรษาไม่ขาดได้รับอานิสงส์แห่งการจำพรรษานั้น

ภิกษุผู้อยู่จำพรรษาตลอดไตรมาส จนได้ปวารณาแล้ว ย่อมได้อานิสงส์หลายประการ เช่น เที่ยวไปโดยไม่ต้องเอาไตรจีวรไปครบสำรับเป็นต้นตลอดหนึ่งเดือน และมีสิทธิที่จะกรานกฐิน ซึ่งเมื่อกรานกฐินแล้วเวลาที่จะได้อานิสงส์ดังกล่าวก็เพิ่มอีก ๔ เดือน ทั้งนี้เฉพาะภิกษุผู้เข้าพรรษาต้นเท่านั้น ส่วนภิกษุผู้เข้าพรรษาหลังคงได้รับอานิสงส์แห่งการจำพรรษาเท่านั้นไม่มีสิทธิที่จะได้กรานกฐิน

พระท่านเข้าพรรษา บำเพ็ญสมณธรรมเนกขัมปฏิบัติเคร่งครัดตามสมณวิสัย ส่วนเราเหล่าพุทธบริษัทคฤหัสชนทั้งมวล ก็ควรที่จะขวนขวายบำเพ็ญกุศล มีทาน ศีล ภาวนา เป็นต้น ด้วยความเลื่อมใสศรัทธา ตามกำลังทรัพย์และสติปัญญาสามารถของตน เพื่อสัมฤทธิ์ผล คือความสุข ความเจริญในที่ทุกสถาน เพราะกำหนดกาลเข้าพรรษาในปีหนึ่ง ๆ มีเพียง ๙๐ วันเท่านั้นจึงหาควรที่จะปล่อยให้โอกาสพิเศษเช่นนี้ล่วงเลยไปโดยเปล่าประโยชน์ ไม่

เรื่อง วันอาสาฬหบูชา

โดย.........ทองหล่อ ชูเรณู

วันอาสาฬหบูชานี้ เป็นวันสำคัญในพุทธศาสนาอีกวันหนึ่งนอกเหนือไปจากวันวิสาขบูชาและวันมาฆบูชา การที่พระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองไปสู่ประเทศใหญ่น้อย และได้มาตั้งหลักฐานอยู่ในประเทศไทยขณะนี้ ก็เพราะอาศัยวันสำคัญนี้ เราได้ศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอน จนกระทั่งสิ่งใดชั่วสิ่งใดดีสิ่งใดควรและไม่ควร ฉะนั้นจึงสมควรจะนำวันอาสาฬหบูชามาเล่าสู่กันฟัง เพื่อเป็นเครื่องใจให้เห็นความสำคัญของวันนี้

อาสาฬหแปลว่าเดือน ๘ ภายในเดือนนี้มีความสำคัญที่ควรระลึกถึงคือวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๘ เพราะเป็นวันที่พระพุทธเจ้าได้ทรงประกาศหลักธรรมอันแท้จริงแก่ปัญจวัคคีย์ หรืออีกอย่างหนึ่งว่า เป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนามีชื่อว่า "ธรรมจักรกัปป์วัตนสูตร" ให้ปัญจวัคคีย์ ในปัญจ-วัคคีเหล่านั้น ท่านโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมจึงได้ทูลขออุปสมบทเป็นพระสงฆ์องค์แรกของโลก สาระสำคัญของวันนี้ก็คือ

นับตั้งแต่พระพุทธเจ้าของเราได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ในระยะแรกพระองค์ทรงท้อพระทัยในอันที่จะทรงสั่งสอนประชาชน เพราะพระธรรมที่พระองค์ทรงค้นพบนั้นลึกซึ้ง เหลือวิสัยของประชาชนที่จะคิดและเข้าใจได้ แต่

เมื่อพระองค์ทรงยกเอาดอกบัวอุบล ๔ เหล่านี้ ขึ้นเปรียบเทียบกับอุปนิสัยของมนุษย์แล้ว จึงเห็นว่าควรจะสั่งสอนประชาชน ประกอบกับพระองค์ได้ทรงรับอาราธนาจากท้าวสหัมบดีพรหมด้วย จึงทรงตกลงพระทัยในอันที่จะทรงสั่งสอนมวลมนุษย์ต่อไป เมื่อพระองค์ทรงปลงพระทัยเช่นนั้นแล้ว จึงทรงมองหาบุคคลที่ควรจะได้รับพระธรรมเทศนาเป็นคนแรก ทรงเห็นอาฬารดาบสและอุทกดาบส ทั้งสองท่านนี้เป็นผู้มีพระคุณแก่พระองค์ จึงสมควรที่จะได้รับพระธรรมเป็นคนแรก แต่ที่น่าเสียดายเนื่องจากท่านทั้งสองได้สิ้นบุญไปเสียก่อนหน้าที่พระองค์จะทรงเป็นพระพุทธเจ้าได้เพียงไม่กี่วัน หลังจากนั้นพระองค์ก็ทรงตรวจดูบุคคลที่สมควรจะแสดงธรรมต่อไป ทรงเห็นว่าปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ท่านเป็นผู้ที่สมควรจะได้รับพระธรรมเทศนาเป็นอันดับแรก เพราะท่านทั้งหมดนี้เคยปรนนิบัติพระองค์เมื่อครั้งพระองค์ได้ทรงกระทำทุกข์กริยา แม้ว่าขณะนี้ปัญจวัคคีย์เหล่านั้นจะละจากพระองค์ไปอยู่ยังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เพราะไม่พอใจพระองค์ที่ทรงเลิกทำทุกข์กริยา ถึงกระนั้นท่านก็ยังสมควรที่จะได้รับพระธรรมเทศนาเป็นอันดับแรกอยู่นั่นเอง

ลุถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ พระองค์ก็เสด็จออกจากตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเข้าป่าอิสิปตนมฤคทายวันเมืองพาราณสี ในขณะที่ทรงพระดำเนินมาถึงแม่น้ำคยากับแม่น้ำมหาโพธิต่อกัน ทรงพบอาชีวกผู้หนึ่งชื่ออุปกะเดินสวนทางมา อาชีวกผู้นั้นเห็นพระฉวีของพระองค์แจ่มใสนึกประหลาดใจจึงถามถึงครูอาจารย์ของพระองค์ แต่พระองค์ตรัสตอบไม่มีใครเป็นครูอาจารย์ของพระองค์ อาชีวกผู้นั้นสั่นหัวไม่เชื่อแล้วหลีกไป ต่อจากนั้น

พระองค์ก็เสด็จถึงที่อยู่ของปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ในชั้นแรกปัญจวัคคีย์เหล่านั้นไม่ต้อนรับ ไม่แสดงคารวะเพราะคิดว่าพระองค์เสด็จมาเพื่อต้องการหาบริวารอีก แต่ครั้นเมื่อพระองค์ได้ตรัสถ้อยคำที่พระองค์ไม่เคยตรัสมาก่อน เช่นว่าพระองค์ได้ตรัสรู้เป็นสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ดังนั้นปัญจวัคคีย์เหล่านั้นจึงสำนึกได้และลดความถือตัวลงบ้าง

รุ่งขึ้นวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ พระองค์จึงทรงแสดงปฐมเทศนาโปรดปัญจวัคคีย์ โดยยกเอาสิ่งที่บรรพชิตไม่ควรปฏิบัติ ๒ อย่างคือ การประกอบตัวให้พัวพันกับความสุขในกามคุณที่เรียกว่ากามสุขัลลิกานุโยคอย่าง ๑ และการทรมานตนให้เหน็ดเหนื่อยจากกระทำการต่าง ๆ เรียกว่าอัตตกิลมถานุโยคประการหนึ่ง พระองค์ให้ทรงปฏิบัติทางสายกลางที่เรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา ต่อจากนั้นพระองค์ได้ทรงยกเอาของจริง ๔ ประการ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ที่เรียกว่า อริยสัจ ๔ มาอธิบายให้ปัญจวัคคีย์ฟัง และให้ปัญจวัคคีย์พิจารณาตาม เมื่อจบพระธรรมเทศนาแล้วปรากฏว่าปัญจวัคคีย์ท่านหนึ่งได้เห็นตามพระธรรมเทศนานั้น พระองค์จึงตรัสว่า อญฺญาสิวตโภ โกณฑญฺโญ อญฺญาสิวตโภ โกณฑญฺโญ แปลว่า ท่านอัญญา โกณฑัญญะ รู้แล้วหนอ ท่านอัญญา โกณฑัญญะรู้แล้วหนอ แล้วท่านผู้นั้นจึงทูลขออุปสมบทเป็นพระสงฆ์องค์แรกในพุทธศาสนา

ฉะนั้นวันสำคัญวันนี้ นอกเหนือจากการแสดงปฐมเทศนาเป็นครั้งแรกแล้ว ยังเป็นวันที่กำเนิดพระรัตนตรัย กล่าวคือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ครบองค์สามอีกด้วย

เรื่อง ออกพรรษา

โดย

ป. ศ.

เมื่อได้กล่าวถึง "เข้าพรรษา" หรือ "จำพรรษา" ไว้แล้วก็เป็นการสมควรที่จะต้องกล่าวถึง "ออกพรรษา" ไว้เสียด้วย เพราะเป็นคู่กัน

คำว่า "ออก" ก็ความหมายตรงกันข้ามกับ "เข้า" กล่าวคือ ลักษณะหรืออาการที่เคลื่อนจากภายในมาภายนอก หรือจากที่ปิดบังให้เปิดเผยให้ปรากฏ หรือให้เกิดขึ้น เคลื่อนจากที่ แตก ผลิต ผุดขึ้น งอก แยกเป็นคนละส่วน หลุดไปได้ สำเร็จไปได้ คำว่า "พรรษา" คือฤดูฝน กาลฝน

"ออกพรรษา" ก็ได้แก่ออกจากฤดูฝน คือวันที่สิ้นการจำพรรษาแห่งพระสงฆ์ ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ซึ่งในภาษาบาลีท่านเรียกว่า "ปวารณา" แปลว่า ยอมให้ตักเตือน ยอมให้ว่ากล่าว

วันออกพรรษาหรือปวารณามี ๓ อย่าง คือ จาตุททสี ปัณณรสี สามัคคี จำพรรษาอยู่ด้วยกันเป็นผาสุข ถ้าออกพรรษาปวารณาแล้ว ต่างก็จะต้องจาริกแยกย้ายกันไป มีความเสียดายอาลัยไม่อยากจะจากกัน ในกรณีเช่นนี้ท่านว่าจะเลื่อนวันปวารณาออกไปเป็นวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ ก็ได้ วันปวารณานี้เรียกว่า "จาตุททสี" ในวันเพ็ญเดือน ๑๑ ครบ ๓ เดือนเต็ม

นับแต่วันจำพรรษาหรือเข้าพรรษา ท่านให้ทำปวารณา วันปวารณานี้เรียกว่า "ปัณณรสี"

ในระหว่างพรรษาเกิดความแก่งแย่งระหองระแหงไม่ปรองดองกัน ไม่สามารถจะทำปวารณาในวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ ตามที่กำหนดไว้ได้ ถ้าสามัคคีปรองดองกันได้ในวันใด ท่านให้ทำปวารณาในวันนั้น วันปวารณานี้เรียกว่า "สามัคคี"

เมื่อทำสามัคคีปวารณาแล้วไม่ต้องทำอุโบสถ คือสวดพระปาฏิโมกข์ ซึ่งพระบรมพุทธานุญาตให้สวดในที่ประชุมสงฆ์ทุกกึ่งเดือน เพราะการปวารณาเป็นการแทนอุโบสถ

ผู้ทำปวารณามี ๓ คือ สงฆ์ ๑ คณะ บุคคล ๑ ภิกษุตั้งแต่ ๕ รูปขึ้นไปประชุมกันทำปวารณา เรียกว่าสังฆปวารณา ภิกษุต่ำกว่า ๕ รูป จนถึง ๒ รูป ทำปวารณาเรียกว่าคณะปวารณา รูปเดียวทำเรียกว่าบุคคลปวารณา

อาการที่ทำปวารณามี ๓ คือ ปวารณาต่อที่ชุมนุม ๑ ปวารณากันเอง ๑ อธิษฐานใจ ๑

วันปวารณานั้นจะเลื่อนเข้ามาใน ๓ เดือนนับแต่วันเข้าพรรษาไม่ได้ แต่จะเลื่อนออกไปอีกปักษ์หนึ่ง หรืออีกเดือนหนึ่งได้อยู่ ถ้าจะเลื่อนต้องประกาศให้สงฆ์รู้เหตุ แล้วทำอุโบสถในนั้น เมื่อถึงวันกำหนดตามที่ได้ประกาศไว้ จึงทำปวารณา

ภิกษุผู้อยู่จำพรรษาและได้ปวารณาแล้ว ย่อมได้อานิสงส์พรรษาหลายประการ เช่น จาริกไป โดยไม่ต้องมี ไตรจีวรครบสำรับเป็นต้นได้ตลอดเดือน และเมื่อได้กราลกฐินแล้วอานิสงส์ยังยืดอายุออกไปตลอด ๔ เดือนในฤดูหนาว เมื่อรวมแล้วก็เป็นเวลาถึง ๕ เดือน ภิกษุผู้อยู่จำพรรษาต้นที่เรียกว่าปุริมิกาวัสสูปนายิกาหรือปุริมพรรษาเท่านั้น จึงจะมีสิทธิ์ ได้กราลกฐินและได้รับอานิสงส์ดังกล่าวแล้ว ส่วนภิกษุผู้อยู่จำพรรษาหลังที่เรียกว่า ปัจฉิมิกาวัสสูปนายิกา หรือปัจฉิมพรรษาคงได้รับอานิสงส์พรรษาอย่างเดียว หามีสิทธิ์ ที่จะได้กราลกฐินไม่ ภิกษุผู้เข้าปุริมพรรษาตามปกติจะออกพรรษาปวารณาในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ผู้เข้าปัจฉิมพรรษาคือหลังออกพรรษาในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ซึ่งเป็นวันสิ้นฤดูฝนพอดี

การปวารณานั้นท่านให้ผู้ปวารณากล่าวคำปวารณาต่อสงฆ์เป็นภาษาบาลี ซึ่งแปลเป็นไทยว่า "ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าปวารณาต่อสงฆ์ด้วยได้ฟังก็ดี ด้วยสงสัยรังเกียจเดียดฉันท์ก็ดี ขอท่านทั้งหลายจงอาศัยความกรุณาว่ากล่าวตักเตือนข้าพเจ้า ข้าพเจ้าเห็นอยู่ จักทำคืนเสีย" ดังนี้ ๓ หนทุก ๆ รูปจนครบจำนวนผู้ทำปวารณา

เมื่อพิจารณาดูตามคำปวารณานี้แล้ว ก็จะเห็นได้ว่า บทบัญญัติที่ท่านกำหนดนี้ย่อมน่าเลื่อมใส น่าประพฤติยึดถือปฏิบัติตามเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นเหตุแห่งสามัคคีธรรม นำมาซึ่งความสันติสุขพัฒนาสถาพรโดยถ่ายเดียว ปราศจากความหายนะเสื่อมทรามโดยประการทั้งปวง หากหมู่ใด คณะใด สังคมใด ประพฤติยึดถือปฏิบัติตามอย่างมั่นคงแล้ว หมู่คณะสังคมนั้น ๆ ย่อม

จะมีแต่ความเจริญดำเนินไปตามวิถีทางความสงบสุขนิรทุกข์นิราศภัย ไร้ความหายนะอย่างไม่ต้องสงสัยเลย

อนึ่งเนื่องด้วยวันออกพรรษาหรือปวารณานี้ มีประเพณีบำเพ็ญกุศลอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเรียกชื่อว่า "ตักบาตร์เทโวโรหนะ" เรียกสั้นๆ ว่า "ตักบาตร์เทโวฯ" โดยปรารภถึงคราวที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จลงจากดาวดึงส์เทวโลก สู่มนุษย์โลกที่ประตูเมืองสังกัสนคร ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ เป็นพรรษาที่ ๗ นับแต่ปีที่พระพุทธองค์ตรัสรู้แล้ว คือก่อนพระพุทธศักราช ๓๘ ปี เรื่องมีว่า พระพุทธองค์ทรงพระอนุสรณ์ถึงสมเด็จพระพุทธมารดา มีพระพุทธประสงค์จะสนองพระคุณ จึงได้เสด็จพระพุทธดำเนินขึ้นไปสู่ดาวดึงส์สวรรค์ เพื่อทรงแสดงพระธรรมเทศนาโปรดพระพุทธชนนี และทรงจำพรรษาอยู่ในดาวดึงส์นั้น เมื่อทรงแสดงพระธรรมเทศนาโปรดพระพุทธชนนี และทรงจำพรรษาอยู่ในดาวดึงส์นั้น เมื่อพรรษาแล้วจึงลงจากดาวดึกส์ เหตุนั้น จึงถือเอาวันที่กล่าวนี้เป็นวันบำเพ็ญกุศลพิเศษ เรียกว่า "ตักบาตร์เทโว" เพราะคำว่า "เทโวโรหนะ" แปลว่าลงจากเทวโลก เป็นประเพณีสืบๆ กันมาจนทุกวันนี้

สุภาษิต โบราณ ท่านว่าไว้ "เดินตามหลัง ผู้ใหญ่ หมาไม่กัด"
จะทำกิจ การใด ให้ระมัด ระวังตัว ปฏิบัติ ตามครรลอง
ควรปรึกษา หารือ ผู้ใหญ่ไว้ รู้ระเบียบ วินัย ให้ถูกต้อง
งานจะดี มีผล ดังใจปอง พึงตรึกตรอง ตาม สุภาษิต ลิขิตมา

กระแส วัชรปาน

เรื่องหนังสือไทย

โดย

วิเชียร อธิโนบุญธวัฒน์

หนังสือไทยที่เราใช้อ่านเขียนในปัจจุบันนี้ แต่เดิมไม่ได้เรียกหนังสือ แต่เรียกว่า "ลายสือ" ดังปรากฏในหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชครั้งกรุงสุโขทัย ซึ่งกล่าวว่า "ลายสือไทยนี้ บ่มีศักราช ๑๒๐๕ ศก ปีมะแม พ่อขุนรามคำแหงหาใคร่ใจใส่ใจ แลใส่ลายสือไทยนี้ ลายสือไทยนี้จึ่งมีเพื่อขุนผู้นั้นใส่ไว้" คำว่าลายสือไทย ก็คือตัวหนังสือนั่นเอง

ความเป็นมาของหนังสือไทยแต่เดิม ที่มีหลักฐานปรากฏก็ว่า พระเจ้ารามคำแหงมหาราชโอรสของพระเจ้าอินทราทิตย์ พระองค์ทรงคิดประดิษฐ์หนังสือไทยขึ้น เมื่อปี พ.ศ. ๑๘๒๖ โดยการดัดแปลงมาจากหนังสือมอญโบราณ และหนังสือขอมหวัดด้วยพระวิริยะอุตสาหะยิ่ง จึงเป็นแบบหนังสือไทยมาตราบเท่าทุกวันนี้

ตัวหนังสือมอญโบราณ ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์สันนิษฐานไว้ว่า ไทยได้รับจากมอญ เมื่ออพยพมาตั้งภูมิลำเนาอยู่ติดต่อกับอาณาเขตมอญใหม่ ๆ ซึ่งเวลานั้นมอญกำลังรุ่งเรือง ไทยเราจึงได้ศึกษาอักษรศาสตร์จากมอญ ตัวหนังสือมอญจึงถูกนำมาดัดแปลงใช้เขียนหนังสือไทยคือลักษณะ

ตัวหนังสือ อาหม ลื้อผู้ไทย เมืองสิบสองปั้นนา ที่ใช้กันทุกวันนี้ ล้วนเป็นลักษณะของตัวหนังสือมอญเก่าทั้งสิ้น ตอนนั้นเราซึ่งเป็นพวกไทยน้อยอยู่ทางลำน้ำยมก็คงได้ตัวหนังสือมาจากมอญ จนกระทั่งราวปี พ.ศ. ๑๕๐๐ ขอมมีอำนาจปกครองเมืองชะเลียงและเมืองสุโขทัย ไทยจึงได้ศึกษาตัวหนังสือขอมหวัดซึ่งใช้เขียนหนังสือเกี่ยวกับธรรมะ เช่น คัมภีร์พระไตรปิฎก หรือหนังสือเทศนา พ่อขุนรามคำแหงได้เปลี่ยนแปลงรูปลักษณะ ตัดเอาหนามเตยบนตัวหนังสือออก และจัดตัวหนังสือเสียใหม่ ให้เขียนได้สะดวกและรวดเร็ว โดยเรียงตัวพยัญชนะและสระอยู่บรรทัดเดียวกัน คล้ายกับหนังสือฝรั่ง

จะเป็นหนังสือมอญหรือหนังสือขอมก็ตาม มีต้นเค้ามาจากอินเดียทั้งสิ้น เพราะอินเดียมีความเจริญทางด้านอักษรศาสตร์มาก่อน ตัวหนังสืออินเดียที่เก่าที่สุดซึ่งนักปราชญ์ทางโบราณคดีค้นพบ คือตัวหนังสือจารึกที่เรียกว่า พราหมีของพระเจ้าอโศกมหาราช เมื่อ พ.ศ. ๓๐๐ ตัวหนังสือพราหมีที่กล่าวมานี้ก็ได้แบบอย่างมาจากเฟนิเชียซึ่งอยู่แถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียนทางทิศตะวันออกอีกหลายทอดหนึ่ง ตัวหนังสือของชาติเฟนิเชียนี้ นับได้ว่าเป็นต้นตำหรับแห่งตัวหนังสือทั้งหลาย

หนังสือไทยที่เป็นหลักศิลาจารึกอันสำคัญยิ่งที่กล่าวแต่ต้นนี้ มิมาแต่ครั้งกรุงสุโขทัยก็จริง แต่เพิ่งจะค้นพบในต้นกรุงรัตนโกสินทร์นี้เอง คือในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ขณะนั้นพระองค์ยังทรงผนวชอยู่ ได้เสด็จประพาสเมืองสุโขทัย เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๖

ทรงเห็นราษฎรบูชาหลักศิลาจารึก โดยเชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พระองค์ทรงตรวจดูอย่างนักโบราณคดีและนักประวัติศาสตร์ ก็ทรงทราบถึงความสำคัญของหลักศิลานั้น จึงโปรดให้นำมาไว้ในพระนคร และได้ให้เจ้าหน้าที่ของโบราณคดีศึกษาตัวหนังสือที่ปรากฏในหลักศิลาจารึกนั้น ในต่อมาเราจึงทราบเรื่องราวสมัยกรุงสุโขทัยได้ดี จากตัวหนังสือที่ปรากฏเป็นหลักฐานในหลักศิลาจารึกนั้น

เท่าที่ผู้เขียนได้นำเรื่องราวเกี่ยวกับตัวหนังสือไทยมาเล่าสู่กันก็เพื่อประสงค์จะเน้นให้ทราบถึงความเป็นมาของหนังสือไทย เพราะชาติบ้านเมืองที่เจริญสืบต่อมาได้จนถึงปัจจุบันนี้ ตัวหนังสือนับว่าเป็นองค์ประกอบที่มีส่วนสัมพันธ์ด้วยประการหนึ่ง จึงควรที่ชาวไทยจะได้น้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชพระองค์ผู้ทรงประดิษฐ์หนังสือไทย ซึ่งในครั้งนั้นเรายังภาคภูมิใจที่ตัวหนังสือไทยเราได้แพร่หลายไปยังประเทศใกล้เคียงคือแดนลานช้าง ลานนาไทย ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนแปลงเป็นตัวหนังสือลาวทั้งนี้ด้วยพระปรีชาสามารถของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชโดยแท้

เกิดเป็นไทย หนังสือไทย ต้องเรียนรู้ ให้เป็นผู้ อ่านเขียนได้ ในเบื้องต้น
อย่าเสียที ที่เกิด มาเป็นคน หนังสือตน ไม่รู้ ดูหน้าอาย
อันวิชา หนังสือ คือความรู้ นำไปสู่ ความฉลาด สามารถหลาย
รู้หนังสือ ทำอะไร สะดวกดาย ทั้งซื้อขาย ทำไร่ และไถนา

สารคดี ๕ นาที

ของ

กองวิทยาการ กรมประชาสัมพันธ์

"เรื่อง ธรรมพัฒนาคน"

โดย

เชาวน์ ประมูลผล

บรรยายเมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๓

เวลา ๖.๔๕ น.

ธรรมะเป็นสิ่งที่บริสุทธิ์ สะอาด และให้ความพอดีต่อเหตุทั้งหลาย ถ้าคน ผู้ใดมีธรรมะดีแล้ว เหตุการณ์ทั้งมวลจะอยู่ในสภาพของความสงบเรียบร้อย จะมีแต่ความสุขความเจริญทั้งสิ้น แต่โลกในปัจจุบันนี้ เต็มไปด้วยความร้อนแรง รบราฆ่าฟัน ล้างผลาญกันเพราะกิเลสของคน บ้านเมืองของเรา เราอยู่กันมาด้วยความร่มรื่น ถึงแม้จะมีเรื่องอะไรอยู่บ้างก็เป็นอยู่ภายใน แต่ขณะนี้เราจะต้องเตรียมพร้อม สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชาติ เพราะภัยของคอมมิวนิสต์ ผู้รุกรานกำลังจะมาสู่ จะอยู่เฉยมิได้ คนไทยทั้งชาติต้องร่วมจิต

ร่วมใจกันพร้อมที่จะเสียสละเพื่อความปลอดภัยของชาติ ดังที่บรรพบุรุษของเราได้รักษาไว้

ตัวเหตุคือผู้ที่จะสร้างโลกหรือจะทำลายโลก ผู้จะสร้างความเจริญให้แก่ชาติ หรือจะทำลายประเทศชาติ ผู้จะสร้างความดีให้แก่สังคม หรือผู้จะสร้างความวุ่นวายเดือดร้อนแก่สังคมนั้น คือคน คนเหมือนสัตว์ด้วยอาการ ๓ ประการ คือ กิน นอน ผสมพันธุ์

คนต่างกับสัตว์ เพราะมีจิตใจสูงกว่าสัตว์ จึงได้ชื่อว่า "มนุษย์" แปลว่าผู้มีใจสูง ที่ว่ามีใจสูงนั้น คือรู้จักพัฒนาร่างกาย และจิตใจให้เจริญอยู่เสมอ

ส่วนสัตว์นั้น เมื่อก่อนเป็นอยู่อย่างไร ปัจจุบันก็เป็นอยู่อย่างนั้น มีการกินอยู่อย่างไรก็กินอยู่อย่างนั้น

มนุษย์เป็นผู้เลี้ยงและฝึกสัตว์ให้มีความเจริญขึ้น นำมาใช้ประโยชน์แก่มนุษย์เอง

มนุษย์ย่อมมีการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงให้เจริญขึ้นอยู่เรื่อย ๆ ทุกคน

แต่มนุษย์คนใด ไม่รู้จักพัฒนาคนให้เจริญ มนุษย์คนนั้นก็เหมือนสัตว์

ในทางศาสนาแบ่งมนุษย์ไว้เป็น ๒ ประเภท

๑. ประเภทที่รู้จักพัฒนาตน เรียกว่า มนุสฺสเทโว หรือ มนุสฺสมนุสฺโส แปลว่ามีร่างกายเป็นมนุษย์ แต่มีจิตใจเยี่ยงเทวดา หรือมีร่างกายจิตใจสูงเท่า ๆ กัน

๒. ประเภทที่ปล่อยตัวไม่รู้จักพัฒนาตน เรียกว่า มนุสฺสเปโต หรือ มนุสฺสติรจฺฉาโน มีร่างกายเป็นมนุษย์ แต่มีหัวใจเหมือนเปรต หรือสัตว์ดิรัจฉาน คือมีร่างกายเป็นมนุษย์แต่ใจเหมือนสัตว์

อะไรที่จะทำให้คนมีร่างกายเป็นคนและมีจิตใจเป็นเทวดาหรือมีใจสูง

สิ่งนั้นคือ "ธรรมะ" ธรรมะเท่านั้นสามารถพัฒนาคนให้เป็นคนสมชื่อ

ธรรมะ คือมนุษยธรรม หรือเบญจกัลยาธรรม ซึ่งได้แก่ความเมตตากรุณา ความสุจริต ความมีสติรอบคอบ เป็นหลักธรรมที่ทำตนให้เป็นคนโดยสมบูรณ์ ทำให้จิตใจสูง ผู้ปฏิบัติตามหลักดังกล่าวมาย่อมมีความเจริญในสังคมทุกแห่ง ในด้านตรงข้าม ถ้าคนใดขาดธรรมะดังกล่าว จิตใจเสื่อม

ความสำคัญหรือสิ่งสำคัญที่ประกอบเป็นตัวคนขึ้นนั้นมีอยู่ ๒ อย่าง คือ ร่างกายกับจิตใจ ถ้าขาดเสียอย่างใดอย่างหนึ่งก็ไม่ใช่คน

ถ้ามีร่างกาย ไม่มีจิตใจ ไม่มีความรู้สึก ก็ไม่ใช่คน กลายเป็นผี หรือมีแต่จิตใจที่เรียกกันว่าวิญญาณ แต่ไม่มีร่างกาย ก็เรียกว่าผีเหมือนกัน

ถึงแม้จะมีร่างกาย แต่จิตใจทรามปราศจากความรู้สึกชั่วดี เราก็เรียกว่า คนผีหรือคนผี ๆ ฉะนั้นเราจึงต้องพัฒนาสิ่งสำคัญของความเป็นคนให้เจริญทั้ง ๒ อย่าง

เราต้องพัฒนาร่างกายให้ถูกต้องตามสุขลักษณะและให้ถูกต้องตามหลักอนามัย ร่างกายจึงจะเจริญปราศจากโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ สามารถที่จะทำการงานได้

ส่วนจิตใจเราต้องพัฒนาด้วยธรรมะ จิตใจจึงจะสะอาด เหมือนกระจกเงาสำหรับส่องดูหน้า จำเป็นที่จะต้องหมั่นเช็ดหมั่นขัด กระจกจึงจะใส มองเห็นหน้าได้ชัดเจน ถ้าไม่หมั่นเช็ด ฝุ่นละอองก็จะจับให้เกิดฝ้า มองไม่เห็นชัด จิตใจก็เหมือนกัน ต้องคอยฟอกด้วยธรรมะ เพราะถ้าไม่หมั่นล้างใจก็จะหมองมัวด้วยฝุ่นละอองคือ โลภ โกรธ หลง เพราะสิ่งเหล่านี้ คอยจะเกาะใจให้ฝ้าให้มืดมัว คิดอะไรไม่ออก เห็นผิดเป็นชอบ เห็นชั่วเป็นดี เมื่อใจมืดเสียแล้วก็จะบังคับกาย วาจา ใจ ให้ทำให้พูดแต่สิ่งที่เลวร้ายที่มนุษย์ธรรมดาเขาไม่ทำกัน

ฉะนั้นเราจึงต้องพัฒนาจิตใจให้สะอาดอยู่เสมอ ความเจริญความสุขจึงจะเกิดขึ้น ดังสุภาษิตที่ว่า "สะอาดกายเจริญวัย สะอาดใจเจริญสุข" นี่แหละ ธรรมะพัฒนาคน

จงพอใจ ในสิ่งที่ ท่านมีเกิด
มั่นกอบกิจ การเลิศ ประเสริฐศรี
พินิจโลก เล็งแล ในแง่ดี
ท่านจะมี แต่สุขกาย สบายใจ

โลกเป็นสุข เพราะเราเอื้อ เผื่อแผ่สุข
ให้ปวงชน พ้นทุกข์ พาสุขใส
แผ่เมตตา สามัคคี มีน้ำใจ
ส่งเสริมให้ โลกสุขสันติ์ นิรันดร์กาล

กระแส วัชรปาณ

โรคบูชาฝรั่ง

โดย น.พ. บุตร ประดิษฐวณิช

"เขาผิวขาว เราผิวเหลือง ทองย่อมดีกว่าเงิน"

สุภาษิตญี่ปุ่น

ถ้าเราจะพลิกดูรายงาน หรือบทประพันธ์ตลอดจนเรื่องนิราศของคนไทยที่ไปเมืองอังกฤษ ตั้งแต่สมัยนิราศลอนดอนของหม่อมราโชทัยลงมาจนถึงยุคที่เราได้เห็นคนไทยซึ่งกลับจากเมืองนอก ในลักษณะท่าทางเดินด้วยการกระทำศีรษะตะงุด ๆ ไปข้างหน้า พร้อมกับการคาบกล้องยาอย่างสง่างามจนได้รับฉายาว่า "พวกหัวนอก" แล้วเราก็มักจะได้พบแต่ข้อความปรำปราที่เพ้อพร่ำสดุดีความประเสริฐเลิศลอยของเมืองอังกฤษอย่างฟุ่มเฟือย .....

"อังกฤษเป็นชาติผู้ดี ....." "คนอังกฤษเป็นสุภาพบุรุษ ....." "อังกฤษเป็นชาติที่เพรียบพร้อมด้วยวัฒนธรรมสูงส่งอย่างไม่มีชาติใดจะเปรียบได้ ....." เป็นคำกล่าวที่คนในกลุ่มหนึ่ง ซึ่งกลับจากเมืองอังกฤษ พูดกรอกใส่หูพวกเราอยู่เสมอ

"คนอังกฤษเป็นผู้ดีพร้อมทุกกระเบียดนิ้ว เป็นคนเรียบร้อยสำรวมตัว ไม่ชุ่มช่ามตึงตัง และหยาบคายเหมือนฝรั่งชาติอื่น ๆ ....." การพูดจาของเขาก็ผิดกับฝรั่งชาติใด ๆ คือเขาจะพูดแผ่วเบา หรือพูดอยู่ในลำคอ

จนเป็นเสียงพรายกระซิบ คำว่า "เสียใจ" และ "ขอบใจ" เป็นคำพูดที่ติดริมฝีปากของเขาทุกลมหายใจเข้าออก จนบางครั้งก็ทำให้ผู้ฟังรู้สึกว่าฟุ่มเฟือย เห็นไปว่า คนอังกฤษพูดพล่อยมากกว่าพูดจริง .....

ในด้านสติปัญญาเล่า คนอังกฤษเป็นชาติที่เฉลียวฉลาด มีวิเทโศบายลึกซึ้ง จนสามารถสร้างอาณาจักรของเขา ให้มีสมญานามขึ้นได้ในสมัยหนึ่งว่า "ดินแดนที่ดวงอาทิตย์ไม่เคยตก ..... ฯลฯ

จะเป็นด้วยการสรรเสริญเยินยอคนอังกฤษของพวกหัวนอกกลุ่มหนึ่งเป็นไปในลักษณะฟุ้งเฟ้อ หรือเกินเลยความจริงไปอย่างไรก็ตาม ได้สร้างบาดแผลเสทือนใจแก่คนไทยส่วนมาก ให้เกิดความรู้สึกต่ำต้อยตลอดมา คนไทยที่ไม่เคยไปเมืองนอกสำคัญผิดว่า อังกฤษเป็นเมืองสวรรค์ชั้นฟ้า และคนอังกฤษก็คือเทวดาจำพวกหนึ่ง ซึ่งมีขนบธรรมเนียมแบบแผนความประพฤติสูงกว่าคนไทยลิบลับ

ยิ่งได้เห็นคนไทยที่กลับจากเมืองนอก ส่วนมากมีท่าทางปึ่งชา ไม่ยอมรู้จักกับเพื่อนบ้านโดยไม่มีคนกลางแนะนำ หรือโดยปราศจากพิธีรีตอง รวมทั้งการวางตัวในแบบผู้ดีอังกฤษอยู่ตลอดเวลาด้วยแล้ว คนไทยที่ไม่เคยไปเมืองนอกก็ชักจะเคลิบเคลิ้ม ยอมรับทุกสิ่งทุกอย่างที่คนอังกฤษประพฤติและกระทำ ว่าเป็นของดีและวิเศษไปทั้งหมด

ธรรมเนียมอังกฤษหลายอย่าง ซึ่งผืนความรู้สึกและอุปนิสัยของคนไทยทั่วไป ได้ถูกนำมาเพาะขึ้นอย่างออกหน้าออกตา โดยถือเป็นความ

หรูหราประดับเกียรติของตน นับตั้งแต่ธรรมเนียมดื่มน้ำชาเวลาบ่าย..... ธรรมเนียมไปตากอากาศสุดสัปดาห์..... ธรรมเนียมกินเครื่องกระป๋องที่ต้องสั่งจากต่างประเทศ..... เห็นลูกแอปเปิ้ลดีกว่ากล้วยหอม กล้วยน้ำว้าในสวนบ้านของเรา..... นิยมกินขนมปังไส้กรอก หรือ "ฮอทด๊อก" ซึ่งพวกฝรั่งหาเช้ากินค่ำ ชอบงัดออกมาแทะกินบนรถเมล์บ่อย ๆ..... ตลอดจนถือเอาการยิงนกตกปลาเป็นการพักผ่อนแบบผู้ดีอังกฤษ โดยเข้าใจว่าการกระทำเช่นนั้น จะทำให้ตนเลิศลอยอยู่เหนือคนไทยทั่วไป แม้ในเวลาเดียวกันจะส่อถึงความเป็นทาสอย่างงมงายของเขาก็ตาม คนผิวขาวที่มาอยู่ในเมืองไทยไม่ว่าจะเป็นกุ๊กเป็นเสมียน เป็นคนค้าขายหรือคนเดินตลาดก็ดี ต่างได้รับความยกย่องจากคนไทย เสมือนขุนนางผู้ดีอังกฤษทั้งสิ้น

ทางราชการของสมัยหนึ่ง (หรือหลายแห่งในปัจจุบัน) ก็ต้องติดต่อกับพวกผู้ดีสมมุติเหล่านี้เป็นภาษาอังกฤษ เพื่อให้ความสะดวกแก่เทวดาจำพวกนี้อย่างหน้าชื่นตาบาน

ตามสถานที่ราชการหลายแห่ง ในขณะที่พ่อค้าคนไทยผู้ไร้อิทธิพลมักจะถูกกีดกันไม่ให้เข้าพบเจ้ากระทรวง หรือข้าราชการชั้นหัวหน้าได้สะดวกนั้นปรากฏว่าพวกพ่อค้าเดินตลาดชาติตะวันตก ซึ่งเพ่นพ่านอยู่ทั่วกรุงต่างได้รับการโค้งคำนับจับมือจากพวกอำมาตย์ของเราอย่างอบอุ่นนิ่มนวล และพร้อมกันนั้นก็ส่งเสียง "ฟุตพีตฟอไฟ" คล้ายแบบฉบับของคนในเมืองนั้นอย่างภาค

ภูมิใจ เป็นการเปิดโอกาสให้พวกฝรั่งหน้าแดงเหล่านั้น ซอยเท้าเข้านอกออกใน ข้ามหัวคนไทยชั้นผู้น้อยไปอย่างสบาย

ฉะนั้น จึงไม่ต้องสงสัยว่า การกระทำที่แล้วมาของคนหัวนอกกลุ่มหนึ่ง จะไม่ประทุษร้ายจิตใจของคนไทยรุ่นต่อมา ให้เกิดปมด้อยชนิดผีร้ายขึ้นได้ เขาทำให้คนไทยและพวกเขาด้วย เห็นฝรั่งทุกคนเป็นเทวดาซึ่งเขาจะเกิดอาการประหวั่นพรั่นพรึงในขณะที่เขามีธุระไปติดต่อด้วย

เมื่อเขามีโอกาสไปเมืองนอก ส่วนมากจึงไปอย่างก้านันสมัยก่อนเข้ากรุง คือต้องระมัดระวังตัวลีบไปทุกกระเบียดนิ้ว คล้ายคนโรคประสาทนับตั้งแต่การพิถีพิถัน ในเครื่องแต่งกายและของใช้ ตลอดจนการหัดวางท่วงท่าในทางโก้หร่านอย่างฝรั่ง เมื่อเขาเห็นฝรั่งและนางแหม่มนั่งคุยกับพ่อแม่ด้วยกิริยาไขว่ห้าง เขาก็จะยกขาขึ้นไขว่บ้าง เพื่อให้เป็นสัญญลักษณ์ของหัวนอก อันที่จริงเขาหาทราบไม่ว่า การที่ฝรั่งต้องนั่งไขว่ห้าง เอามือกอดอกหรือซุกกระเป๋านั้น เป็นเพราะอากาศในเมืองของเขามันหนาวเฉียบจับขั้วหัวใจจริง ๆ ฝรั่งแหม่มส่วนมากที่มีผ้าสักหลาดชนิดเลวพันกาย จึงต้องยกขาเขนทับกันไว้ เพื่อบรรเทาความหนาวที่หน้าขา และหน้าอกไปพลางก่อนโดยเหตุนี้การไขว่ห้างและการเอามือกอดอกพูดกับผู้ใหญ่จึงเกิดเป็นความเคยชินขึ้น ซึ่งผู้ใหญ่ของเขาก็ไม่ถือสาในเรื่องนี้

ถึงกระนั้นก็ดี ฝรั่งที่มีการศึกษาแท้ ๆ แม้ในเมืองไทยนี้เอง เมื่อเขาเห็นฝรั่งชั้นหัวหน้าของเขาเดินเข้ามาในห้องที่เขากำลังนั่งไขว่ห้างอยู่ เขาก็

จะยกขาลงเป็นการแสดงความสุภาพคล้ายประเพณีของไทยเราเหมือนกัน เขาหาได้ยกเท้าขึ้นพาดโต๊ะอย่างหยาบคาย ดังที่เราได้เห็นฝรั่งตามบริษัทห้างร้านในเมืองไทยประพฤติกันไม่

อนึ่ง เมื่อหนุ่มนอกของเรากลุ่มนี้ เห็นฝรั่งคาบกล้อง เอามือลูบหัวกล้องอยู่ไปมา เขาก็จะคาบกล้องคาปาก แล้วคลำหัวกล้องพร้อมกับดูดปากเสียงจ๊วบ ๆ เล่นบ้าง เขาคงจะไม่เคยคิดว่า ที่ฝรั่งต้องคาบกล้องอยู่ตลอดเวลาเช่นนั้น ก็เพราะนอกจากการสูบกล้องจะถูกกว่าซิการ์ หรือ ซิกาแรตซึ่งเหมาะสำหรับคนจนแล้ว เขายังได้ใช้หัวกล้องเป็นเตาผิงมือไปในตัวด้วย เราจะเห็นได้ว่า ฝรั่งที่ชอบคาบกล้องมากที่สุดก็คือ พวกฝรั่งกรรมกร ยิ่งพวกที่ทำงานกลางแจ้ง เช่นพวกที่คอยกวาดหิมะกลางถนนด้วยแล้ว ยิ่งจำเป็นต้องคาบกล้องที่สุด

ท่วงท่าอันสง่างามของการคาบกล้อง จึงมิใช่สัญญลักษณ์ของฝรั่งผู้ดี หรือคนอังกฤษชั้นสูงเลยแต่คงจะเป็นการเห็นผิด การคาบกล้องจึงประทับใจพวกหนุ่มนอกกลุ่มหนึ่งของเรา ทำให้คนเหล่านี้ต้องลอกแบบมาใช้บ้างโดยเข้าใจว่าเป็นกิริยาโก้เก๋อย่างเลิศลอย มันน่าสะท้อนสะท้านใจเพียงไร เมื่อได้พบเด็กหนุ่มรุ่นกระทงของเราในสมัยหนึ่งคาบกล้องกันอย่างน่าเอ็นดู ฉวัดเฉวียนอยู่ตามร้านอาหารจีน แถวชาริงครอสในกรุงลอนดอน เมื่อถามหนุ่มๆ พวกนี้ดูจึงได้ความว่า บางคนเพิ่งมาอยู่ในอังกฤษได้สองเดือนเศษ และเพิ่งมีอายุในระหว่างสิบแปดถึงยี่สิบสองขวบเท่านั้น นี่ไม่ใช่เพราะเด็กหนุ่มเหล่านี้ ได้รับ

อิทธิพลจากหัวนอกรุ่นพี่รุ่นพ่อของเขาดอกหรือ ? เมื่อเด็กหนุ่มเหล่านั้นไปถึงลอนดอน สิ่งแรกที่เขาสนใจก็คือ เริ่มกระเสือกกระสนจำแลงตัวเป็นฝรั่งมังค่าให้ได้ตั้งแต่ต้นมือทีเดียวเมื่อกลับมาเมืองไทยจะได้คาบกล้องเป็นหรั่งจ๋าได้อย่างทะมัดทะแมง......_ฯลฯ

ปมด้อย ที่พวกหัวนอกกลุ่มหนึ่งนำมาหว่านเพาะไว้นี้ มีอิทธิพลไพศาลอยู่มาก ถึงกับมีเรื่องขำขันเล่ากันมาว่าในระยะ ๆ หลังนี้ คนไทยที่ไปเมืองนอกบางคน ซึ่งคงจะถูกอบรมจากพวกลูกพี่เสียงอมเเงม จนเห็นฝรั่งเป็นเทวดาเกินขนาด เลยวิตกว่าตนจะใช้ปากกาหมึกซึมไม่ทันสมัยที่คนอังกฤษใช้กัน จึงอุตส่าห์กว้านซื้อปากกาชั้นดีเหน็บกระเป๋าไปด้วยทุกชนิดทุกยี่ห้อ เพื่อให้ฝรั่งที่ตนจะไปติดต่อเกิดความพอใจขึ้น อย่างน้อยเขาจะได้เห็นว่าคนไทยเราก็สามารถเขย่งเก็งก้อยใช้ปากกายี่ห้อเดียวกับพวกฝรั่งในเมืองหลวงของเขาได้เหมือนกัน..........เมื่อพบสหายคนไทยด้วยกัน แม้ในเมืองไทยแท้ ๆ แทนที่จะทักทายกันแบบไทย ๆ เพื่อชี้ให้เห็นสัญญลักษณ์ของคนไทย เขาก็จะปรี่เข้าจับมือเขย่า ๆ หรือไม่ก็ชูมือชูไม้ส่งเสียงร้องโหล ๆ–เหล ๆ เป็นฝรั่งดองไปเสียเลย

ญี่ปุ่นมีสุภาษิตบทหนึ่งว่า "Too much courtesy becomes discourtesy" (สุภาพมากเกินไปก็จะกลายเป็นไม่สุภาพ) ถ้าจะถอดเป็นสำนวนไทยก็น่าจะพูดว่า **"สุภาพมากเกินไป ก็จะกลายเป็นตัวตลกขบขัน"** ญี่ปุ่นที่ไปศึกษาหรือดูงานในเมืองฝรั่ง (โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมัย

ก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง) คงจะมีสุภาษิตบทนี้เป็นปฏิกิติดหลังไปอย่างแน่นอน จึงปรากฏว่าญี่ปุ่นยังรักษาจารีตประเพณีของเขาไว้ได้อย่างภาคภูมิ เมื่อญี่ปุ่นพบฝรั่งในเมืองฝรั่ง ญี่ปุ่นก็จะใช้วิธีโค้งคำนับอย่างเรียบ ๆ ตามประเพณีของเขา หาได้โลดแล่นเข้าไปจับมือเขย่าเอา ๆ อย่างที่คนชาติอื่นในเอเชียชอบปฏิบัติกันไม่

จริงอยู่ การที่คนชาติอื่นในเอเชียชอบเลียนแบบฝรั่ง ย่อมทำให้ฝรั่งเกิดความพอใจคนชาตินั้น ๆ ขึ้นมาบ้าง และการที่ญี่ปุ่นไม่ปฏิบัติตามแบบธรรมเนียมของฝรั่ง ก็ทำให้ฝรั่งไม่ชอบหน้าญี่ปุ่นมากเอาการอยู่ แต่ในเวลาเดียวกัน **คนฝรั่งกลับดูหมิ่นคนที่เลียนแบบขนบธรรมเนียมของเขาอย่างเหยียดหยาม และหันไปให้ความสนใจแก่คนญี่ปุ่นด้วยความครั่นคร้ามนับถือ**

ข้อความข้างบนนี้ แม้ฝรั่งชั้นที่มีการศึกษาในเมืองฝรั่งเอง ก็แสดงความรู้สึกออกมานอกหน้าว่า ในขณะที่เขานิยมคนที่เลียนแบบขนบธรรมเนียมของเขา และไม่ชอบหน้าญี่ปุ่นซึ่งไม่เยแสต่อขนบธรรมเนียมของเขานั้นเขาต้องสารภาพว่า เขามักจะดูหมิ่นคนประเภทแรก และจำต้องให้ความนับถือแก่คนญี่ปุ่นอย่างจริงใจ

ความรู้สึกของคนฝรั่งที่มีต่อชนชาวเอเชียในข้อนี้ ล้นเกล้ารัชกาลที่หกของเราคงจะได้ทรงตระหนักเป็นอย่างดีอยู่แล้ว เมื่อพระองค์เสด็จกลับเมืองไทยก็คงจะทรงเป็นห่วงว่า คนไทยของพระองค์อาจตกอยู่ในฐานะอย่าง

เดียวกับชนชาติอื่นในเอเชีย จึงทรงเตือนสติพวกหัวนอกสมัยนั้นโดยยกอุทาหรณ์ขึ้นเปรียบเทียบว่า

"เมื่อเราเห็นลูกสุนัขเลียนนั่งได้เหมือนคน อย่างดีที่สุดที่เราจะให้ความปรานีแก่มันได้ ก็คือตบหัวมันลูบเล่นแล้วรำพึงว่า อ้อ มันก็นั่งได้อย่างคนเหมือนกันนะ ที่จะยกย่องให้มันเป็นคนด้วยนั้น อย่าหมายเสียเลย"

อีกตอนหนึ่งพระองค์ทรงเตือนว่า "เมื่อฝรั่งทำให้เราหลงผิดด้วยการแกล้งชมพวกเราต่อหน้าแล้ว ในค่ำวันนั้นถ้าเราจะไปแอบฟังเขาคุยกันในหมู่พวกเขาที่โต๊ะอาหารแล้ว พวกเราจะต้องถึงกับหน้าชาไปหลายวันทีเดียว"

เป็นการแน่นอน ที่พวกหัวนอกบางกลุ่มคงจะเทอดทูนคนฝรั่งจนเกินขอบเขต และในขณะเดียวกันได้ดูถูกเพื่อนร่วมชาติของตนว่าเป็นคนต่ำต้อยไร้ปัญญา อันเป็นการแสดงออกที่ถือได้ว่า เป็นการประทุษร้ายต่อวิญญาณของมาตุภูมิไทยอย่างอุกฤษ ฉะนั้นพระองค์จึงได้ทรงพระนิพนธ์ (และคงจะน้อยพระทัย) ไว้ในหนังสือ "โคลนติดล้อ" ของพระองค์ตอนหนึ่งว่า

"ข้าพเจ้าจะไม่ว่าเลยแม้แต่น้อย ถ้าท่านพอใจจะตั้งคนชาติอื่นไว้ในที่สำหรับบูชา และเมื่อเขาอยากจะนั่งอยู่ในที่อันสูงส่งจนน่าเวียนหัวเช่นนั้นก็ตามเถิด แต่เหตุใดท่านจึงต้องตีราคาคนร่วม

ชาติของท่านให้ต่ำไปเสียกว่าชั้นของคนจำพวกที่ท่านพอใจจะบูชานั้นเล่า ?"

ไม่ต้องสงสัย พระองค์คงจะทรงขมขื่นอยู่ตลอดเวลา ที่ได้ทรงเห็นพสกนิกรของพระองค์ที่กลับจากนอกกลุ่มหนึ่ง หลงเทอดทูนพวกฝรั่งอย่างงมงาย และมิใช่แต่เท่านั้น ยังได้ใช้ความรู้งู ๆ ปลา ๆ ที่ติดตัวมาจากฝรั่งเที่ยวแสดงความหยิ่งยะโสเหยียบย่ำพสกนิกรอื่น ๆ ของพระองค์อีกด้วย จนเป็นเหตุให้คนต่างด้าวที่มาพึ่งพระบรมโพธิสมภารอยู่ในเมืองไทย พลอยดูหมิ่นเหยียดหยามคนไทยซ้ำเติมต่อไปอีก ดังจะเห็นได้จากข้อความที่พระองค์ทรงระบายไว้อีกตอนหนึ่งว่า

"การที่มีนิสัยเช่นนี้ (หมายถึงการเทอดทูนฝรั่งอย่างงมงาย) ซึ่งเดิมเกิดแต่ความเกียจคร้านมากกว่าอย่างอื่น ในไม่ช้าก็ทวีขึ้นตามลำดับ จนได้มาเป็นอย่างที่เห็นอยู่เดี๋ยวนี้ กล่าวคือ ความเชื่อถืออันฝังแน่นอยู่แน่นอนว่า การทำงานอะไร ถ้าจะทำให้ดีแล้วต้องอาศัยฝรั่ง ผลแห่งความเชื่อถืออันนี้ ทำให้ยกฝรั่งไว้ ในที่อันสูงเลิศ ส่วนคนไทยนั้นตกต่ำลงไปเกือบที่สุด นี่แหละเป็นเหตุให้คนครึ่งชาติ พอใจใช้กางเกงผ้าขาวอย่างสกปรกที่สุด ยิ่งกว่าใช้ผ้าม่วงอย่างดี โดยเหตุที่เขาอยากให้คนทั้งหลายสำคัญว่า ตัวเขาก็ดีเกือบเท่าฝรั่ง เพราะฉะนั้นจึงดีกว่าคนไทย คนไทยบางคนที่ปลอมตัวใช้กางเกงกับเขาบ้างก็มี ก็ด้วยความมุ่งหมายเช่นเดียวกัน"

อีกตอนหนึ่ง พระองค์ทรงกล่าวว่า

"ถ้าจะว่าไปแล้ว ต้องนับว่าพวกนักเรียนซึ่งได้ส่งออกไปศึกษาวิชาการ ณ ประเทศยุโรปชุดแรกนั้นมีความผิดอยู่บ้างในเรื่องนี้ การที่ได้ส่งนักเรียนไปศึกษาในยุโรปนั้น ไม่มีใครอาจปฏิเสธได้เลย ว่าเป็นทางที่ไม่ชอบ เพราะความมุ่งหมายมีอยู่ที่จะให้เขาเหล่านั้นได้ไปแสวงหาวิชา เพื่อจะได้สามารถทำงานอย่างที่เราต้องจ้างฝรั่งทำอยู่นั้นได้ พวกนักเรียนเหล่านี้ ได้ไปแสวงหาความรู้มาได้ต่าง ๆ กัน และวิชาซึ่งเห็นได้ชัดที่สุดนั้นก็คือ ในแผนกแสวงหาความสำราญส่วนตัวอย่างฝรั่ง กล่าวคือ การยิงนกตกปลา ซึ่งมันหาผิดมิได้ กับการดื่มบรั่นดีกับโซดาอันทำลายกำลังและความคิดของตนเอง เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว........ ก็นั่นแหละถ้าเขาไม่ได้ออกไปจากบ้านเรือนเสียแต่แรกจะดีกว่า ! ตัวอย่างอันเลวทรามดังกล่าวนี้ กลับช่วยส่งเสริมความเชื่อถือที่ว่า คนของเราไม่สามารถที่จะยกตัวขึ้น ให้เสมอกับชาวยุโรป ในเชิงทำการงานอันเป็นประโยชน์ พวกนักเรียนเหล่านี้กลับทำชื่อเสียงของตัวให้ปรากฏว่า เป็นคนอวดดีและนอกจากนี้ก็ทำอะไรไม่ได้เลย"

"การที่เป็นเช่นนี้ ทำให้คนทั้งหลายดูถูกความสามารถของตนเองมากขึ้น........" "การตีราคาความสามารถของคนไทยเราต่ำเช่นนี้ จะมีอยู่ต่อไปอีกนานเท่าใด........" "การศึกษาในบ้าน

เมืองของเราเองนั่นเล่า ถ้าคนของเราจะเป็นอะไรไม่ได้ นอกจากลูกสมุนแล้ว ก็จะมีคุณอย่างใด ?"

อย่างไรก็ดี เวลาได้ผ่านไปแล้วไม่น้อยกว่าห้าสิบปี นับแต่พระองค์ได้ทรงระบายความรู้สึกออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรดังข้างบนนี้ ซึ่งล้วนเป็นข้อความที่แสดงว่า คนไทยเราทั้งที่ได้เคยไปนอกและไม่เคยไป ต่างก็เกิดปมด้อยขนาดร้ายแรง ในเมื่อมีปัญหาที่จะต้องเปรียบเทียบหรือขัดแย้งกับฝรั่ง

และบัดนี้เล่า ปมด้อยของคนไทยได้ถูกลบล้างไปแล้วหรือ ? ทั้งที่คนไทยก็ได้ปริญญาและวุฒิบัตรสมาชิกภาพอันยาวเฟื้อยมาจากเมืองนอก เพิ่มจำนวนขึ้นอีกหลายเท่าหลังจากสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา

ท่านที่สังเกตเหตุการณ์ด้วยความพินิจพิเคราะห์อยู่ทุกวันนี้ คงจะให้คำตอบเป็นเสียงเดียวกันว่า "**หามิได้เลย !**" นักวิชาการของเรา และผู้ใหญ่ฝ่ายบริหาร ยังคงขาดความเชื่อมั่นที่จะใช้ความรู้ของตนตัดสินชี้ขาดได้ในปัญหาหญ้าปากคอก และยังต้องยืมจมูกของนักวิชาการชาติอื่น ๆ มาช่วยแก้ปัญหาให้เสมอ

ฉะนั้นจึงไม่น่าประหลาดใจที่ได้เห็นข่าวคราวการจ้างผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศอยู่เป็นประจำในหน้าหนังสือพิมพ์ แม้ในเรื่องสามัญที่สุดอันเกี่ยวกับการจัดระเบียบการจราจร ของคนไทยกันเองแท้ ๆ และประเทศชาติก็ได้ส่งนักวิชาการไปศึกษาดูงานมาแล้ว ไม่รู้กี่รุ่นต่อกี่รุ่น แต่เมื่อถึงคราวเอา

จริงจังเข้า นักวิชาการเหล่านั้นก็กลายเป็นบุคคลไร้ค่า ต้องจ้างคนต่างชาติซึ่งถูกสมมุติว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญ มาชี้ทางให้อย่างน่าสะท้อนสะท้านใจ

อีกเรื่องหนึ่งในบรรดาหลายเรื่องที่ทำให้ให้พสกนิกรไทยขันไม่ออกก็คือ ในสมัยหนึ่งเมื่อสภาวิจัยแห่งชาติประสงค์จะทำการคัดเลือกแหล่งชุมชนสำหรับทดลองโครงการวางแผนครอบครัว คือต้องการจะคัดเลือกอำเภอใดอำเภอหนึ่งในประเทศไทย เป็นที่จูงใจให้คนในอำเภอนั้นมารับการอบรมในการคุมกำเนิดซึ่งเรียกตามภาษาทางราชการว่า "การวางแผนครอบครัว" ปรากฏว่าฝ่ายบริหารงานของเราคัดเลือกไม่ได้เสียแล้ว ทั้งที่เป็นแหล่งชุมชนในบ้านเมืองของเราเอง ในที่สุดต้องว่าจ้างผู้เชี่ยวชาญสองนายมาจากสภาประชากรของอเมริกามาเลือกเขตทดลองให้ ปรากฏว่าสภาประชากรของเขาได้ส่งผู้เชี่ยวชาญเข้ามาสำรวจสองครั้ง จึงได้ตกลงเลือกอำเภอโพธารามจังหวัดราชบุรี เป็นเขตทดลองปฏิบัติงาน

เหตุการณ์ที่สะเทือนใจคนไทยมากที่สุด และซึ่งจะเป็นพยานสำคัญชี้ให้เห็นว่า นักวิชาการของไทยยังมีปมด้อยขนาดหนักอยู่ ได้แก่กรณีที่พ่อค้าต่างด้าวสั่งเครื่องมือวิเศษชนิดหนึ่ง เข้ามาต้มคนทั้งเมืองเมื่อไม่นานมานี้ โดยเพียงแต่อ้างว่าเป็นเครื่องมือรักษาโรคได้เท่านั้น ปรากฏว่าการตุ้นกลางเมืองอย่างมโหฬารครั้งนั้น ได้ดำเนินไปเป็นเวลานานเกือบสองปีเห็นจะได้ เทกระเป๋าผู้คนพลเมืองไปเสียนับล้าน ๆ บาท ครั้นแล้วจึงจะเกิดเอะอะเรียกร้องให้มีการไต่สวนกันขึ้น ถึงกระนั้น วงวิชาการที่เกี่ยวข้อง ก็ยังผะอืด

ผะอมไม่กล้าชี้ขาดด้วยตนเอง หากจะต้องรอถามไปยังวงวิชาการในต่างประเทศเสียก่อน เป็นการแสดงว่า ยังไม่มั่นใจในการรอบรู้ของนักวิชาการในประเทศของตน ทั้งที่คนทั่วเมืองก็ทราบดีว่า วงวิชาการนั้น ๆ ได้ส่งคนไปศึกษาเพิ่มเติมที่ต่างประเทศในปีหนึ่ง ๆ มากกว่าวิชาการประเภทอื่น ๆ เสียอีก ผลสุดท้ายประชาชนต้องรับเคราะห์ เนื่องจากการยืดเวลารอคำสั่งชี้ขาดต่อไปอีกหลายเดือน ในระหว่างนั้น พ่อค้าต่างด้าวซึ่งรู้จุดอ่อนของคนไทยก็เร่งรีบฉวยโอกาสเทกระเป๋าประชาชนต่อไปเป็นการใหญ่

ต่อมาจึงได้มีคำแถลงชี้แจงออกมาอย่างระทดระทวยว่า **"เป็นเครื่องมือเก๊..... ไม่มีสรรพคุณในทางรักษาโรคเลย"** แต่ก็สายไปเสียแล้ว พวกลูกช้างที่เสียภาษีแผ่นดินโดยหวังจะได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพที่มั่นคง ต้องหลั่งเลือดเนื้อออกเป็นลิ่ม ๆ เพราะเสียรู้พ่อค้าต่างด้าวถึงกับบอกอานไปตาม ๆ กัน

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครั้งนั้น เป็นข้อยืนยันอย่างดีว่า พระราชปรารภด้วยความห่วงใยของในหลวงรัชกาลที่หก เมื่อสมัยห้าสิบกว่าปีมานี้ ในเมื่อพระองค์ทรงปรารภว่า

"..... การตีราคาความสามารถของคนไทยเราต่ำเช่นนี้จะมีอยู่นานต่อไปอีกเท่าใด....."

"..... ถ้าคนของเราจะเป็นอะไรไม่ได้ นอกจากลูกสมุนแล้ว ก็จะมีคุณอย่างใด....."

น่าเศร้า ! ถ้าพระองค์จะทรงมีญาณวิถีทราบว่า ไพร่ฟ้าของพระองค์ ที่ไปถ่ายวิชามาจากต่างประเทศทุกวันนี้ก็ยังขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง และยังต้องยืมจมูกพวกฝรั่งต่างด้าวหายใจอยู่จนทุกวันนี้แล้ว ดวงวิญญาณของพระองค์จะทรงเศร้าหมองสักเพียงไหน

เราได้เห็นมาแล้วว่า ข้อผิดพลาดของเรื่องนี้อยู่ที่คนไทยเราได้ถูกปลุกปั้นให้ตื่นฝรั่งอย่างงมงาย เราหลงละเมอเพ้อไปกับคำของพวกหัวนอกกลุ่มหนึ่งอย่างไร้สติ แล้วลดตัวเองลงเป็นทาสของฝรั่งจนหมดตัว ด้วยการนำของพวกหัวนอกกลุ่มนั้น ทุกคนต้องการทำตัวเป็นฝรั่ง กินอยู่เที่ยวเตร่อย่างฝรั่ง นิสิตนักศึกษาชั้นสูงนิยมเล่นไพ่บริดจ์ ดื่มเหล้าฝรั่งเป็นงานสังคมอย่างออกหน้าออกตา ตึกรามบ้านเรือนก็สร้างอย่างแบบฝรั่ง โดยไม่ต้องคำนึงว่า เมืองของเราเป็นเมืองที่ต้องรับแดดกล้าอยู่ตลอดเวลา เมื่อฝนตกก็ตกหนัก วิทยุโทรทัศน์ของเรานอกจากจะร้องระงมไปด้วยเสียงกรรโชกโฮกฮาก เป็นเสียงแสบหูของเพลงฝรั่งในจังหวะกุ๊ยคะนองแล้ว โฆษกหญิงของสถาบันบางแห่ง ซึ่งได้ไปรับกลิ่นไอของลมหิมะจากถิ่นเดิมของอินเดียแดงมาไม่กี่ปี ก็คะนองทำเสียงขึ้นจมูกเป็นนางแหม่มไปด้วยอย่างกวนโสตประสาทที่สุด ทั้งที่ได้บรรยายเป็นภาษาไทยแท้ ๆ ....

แต่ในด้านการทำงานเพื่อความเจริญอย่างฝรั่งนักวิชาการนั้นเล่า เรากลับไม่เหลียวแลนำพา ไม่มุมานะสมบุกสมบันให้เหมือนพวกฝรั่งนักวิชาการ ผลของการที่พวกเราถูกชักจูงให้ตื่นฝรั่งไปหมดทั้งเมือง ทั้งในด้านความสำราย

อย่างขาดสติ และในด้านแสดงความโอหังต่อพวกเดียวกันเช่นนี้ ได้บังเกิดผลให้พวกเรากลายเป็นคนที่ขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง นักวิชาการของเรา แม้จะยกโขยงออกไปเรียนในต่างประเทศเป็นจำนวนล้นหลามสักเท่าใด ผลที่สุดก็ไม่กล้าตัดสินใจทำอะไรโดยลำพังตนเองได้ หากจะต้องคอยรับฟังความคิดเห็นของฝรั่งก่อนเสมอ แม้ในกรณีฉุกเฉิน ซึ่งเกี่ยวกับความเป็นความตายของประชาชนแท้ ๆ เช่นยารักษาโรคบางขนาน ซึ่งกองควบคุมอาหารและยาในต่างประเทศ ได้ทำการพิสูจน์แล้วว่าเป็นอันตรายแก่ประชาชนผู้บริโภค ไม่พึงปล่อยให้ประชาชนซื้อใช้เอง ทั้ง ๆ ที่เขาได้โฆษณาไปทั่วโลกเป็นเวลานานแล้ว แต่ตลาดยาของเราก็ยังดำเนินกิจกรรมอยู่ได้อย่างปกติ ครั้นมีเรื่องโวยวายขึ้นในหน้าหนังสือพิมพ์ คำตอบที่ได้รับจากเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องก็คือ "ต้องรอถามไปยังองค์การอนามัยโลกเสียก่อน........" "ต้องถามสถาบันวิทยาศาสตร์ประยุคต์ในต่างประเทศเสียก่อน............ฯลฯ" ในระหว่างที่รอฟังคำตอบอยู่นั้น การขายยาที่เป็นพิษภัยประเภทนั้นก็คงดำเนินต่อไป โดยปราศจากการควบคุมหรือยับยั้งไว้ก่อน และโดยไม่ต้องแยแสต่อชีวิตทรัพย์สินของประชาชน

พฤติการณ์เช่นนี้ ทำให้ฝรั่งตะวันตกมีเรื่อง หัวเราะเยาะเย้ยหยันพวกเราตลอดมา ตะวันตกเต็มใจเปิดประตูให้เราขนเงินทองไปทุ่มเทศึกษาหาความรู้ในเมืองของเขาได้เต็มที่ แต่เขามีวิธีทำลายบุคคลิกลักษณะของพวกเราเสียก่อน จนเมื่อเรากลับมาแล้วก็ดำเนินงานโดยปราศจากพวกเขาไม่ได้

แต่ในเวลาเดียวกัน ตะวันตกไม่อาจทำเช่นนี้ได้กับคนญี่ปุ่น เพราะในขณะที่เรากับญี่ปุ่นส่งคนออกไปถ่ายวิชาจากตะวันตก โดยตั้งต้นในระยะเวลาไล่เลี่ยกันนั้น ปรากฏว่า บัดนี้นักวิชาการของญี่ปุ่นได้ขึ้นไปยืนเทียมไหล่กับฝรั่งเป็นนักค้นคว้า นักประดิษฐ์ชั้นนำคนหนึ่งของโลกไปจนนับไม่ถ้วนแล้ว ส่วนของเรายังคงเวียนว่าย ทำงานไปตามสูตรตามสมการ ที่ฝรั่งเขาคิดค้นวางแผนไว้ก่อนแล้วเท่านั้นเอง ที่จะคิดค้นอะไรได้ใหม่อันเป็นงานที่ทำให้โลกวิทยาศาสตร์หันมาสนใจ หรือพอจะอวดเขาได้ว่า เป็นงานต้นคิดอย่างบริสุทธิ์นั้น ยังหาทำยาได้ยากจริง ๆ

"เขาผิวขาว เราผิวเหลือง
ทองยอมดีกว่าเงิน"

......เพียงแต่เราจะกระตุ้นนักวิชาการของเราให้ปรับปรุงตนเองเสียใหม่ เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองเท่านั้น

พิมพ์ที่ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยสงเคราะห์ไทย เลขที่ ๓๕๐ ถนนเพชรบุรี พระนคร
โทร. ๘๑๔๙๒๓ นายเสรี ธรรมวิทย์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๑๓

(แสงเดา.)

ร.พิศการ์ เกษมสุข

บ้าน 810228 ส่วนตัว

ที่ทำงาน 22020-165

102

101

1414